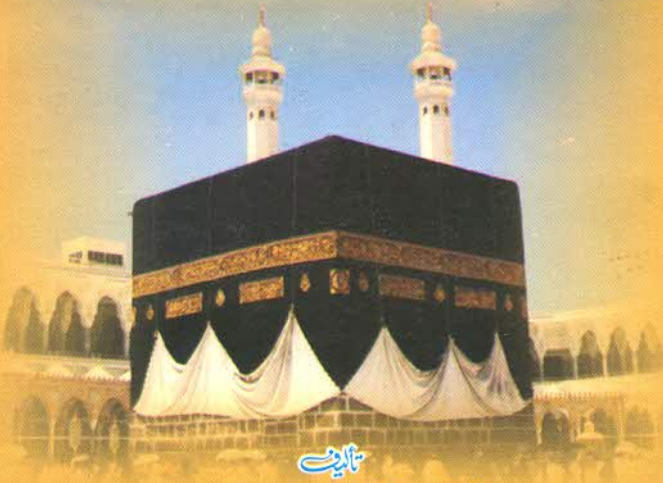

واتموا الحج والعمرة لله (القرآن)

د حج او عمرے

مسنون طریقے

تألیف
فنیہ شیخ ابو محمد امین اللہ البشاوی

حفظہ اللہ تعالیٰ

Ketabton.com

فہرست د کتاب

صفحہ	مضمون
۶	مقدمہ: پہ دے کنبے درے بحثونہ دی
۶	اول بحث: فوائد الحج: د حج فائدے
۹	یوہ عظیمہ فائدہ
۱۱	د حرمینو شریفینو فضیلت
۱۲	د حج مبرور - یعنی مقبول حج - فائدہ او علامہ
۱۴	فائدہ: حج یو قالب دے
۱۵	دویم بحث: صحیح نیت، صحیح عقیدہ دریم بحث د مال حلالوالے
۱۶	عجیبہ نکتہ
۲۱	اول باب: د عمرے، حج قرآن، حج افراد او حج تمتع بیان
۲۲	د حج تمتع بیان
۲۲	تبصرہ: خوبدعات او غلط فہمیانے
۲۳	کوم حج غورہ دے؟
۲۴	د دیرو عمرو کولو حکم
۲۶	دویم باب: د عمرے تفصیل
۲۸	د میقاتونو بیان اودا پنخہ دی
۲۹	د تلبیہ الفاظ
۳۱	د حج یا عمرے دپارہ عربی وغیرہ ژبہ کنبے نیت نشته
۳۲	د ذوالحلیفہ خصوصیت: چہ هلته به مونخ کولے شی
۳۳	محرم دپارہ خہ کارونه جائز او خہ منع دی

دوستانو اگر کہ تفصیلا دا مسائل دیروقت (او ضخیم کتاب غواپی) لیکن ان شاء الله دا مسائل تحقیق شدہ دی عمل پرے پکار دے۔

او مونہر حتی الوسع د دلیل نہ راویستلی دی۔

نو د خپل حج او عباداتو اصلاح او کړی او د رسول الله ﷺ په مخالفت سره ئے بریادول پکار نہ دی۔ او تفصیل دپارہ فتاوی الدین الخالص (۱۰) جلد عربی ته رجوع کیدے شی۔

وصلی الله علی نبینا محمد وآله وصحبه اجمعین وقع الفراغ من الضميمة ليلة الثلاثاء عام ۱۴۲۶/۱۰ هـ شوال ۱۰/۱۳۔

○○○○○○

کمپوزنگ وتصحيح

ابوزهير سيف الله شيخ آباد نمبر ۴ پشاور۔

- ۳۷ په احرام کښې اود احرام نه مخکښې بدعات او غلطيان
کله چه د مکې کورونه او ويني
۳۹ مکې مکرمې ته د ورځې داخلیدل افضل دی
۴۰ د کعبې لیدو په وخت هره دعاء کول جائز دی
۴۱ طواف اود هغې متعلقات
۴۲ تنبيه: د حجر اسود خکولو په وخت صرف الله اکبر
۴۲ وئیل سنت دی
د رکن یماني او حجر اسود مینځ کښې دعاء
۴۳ په طواف کښې اضطباع (بڼی او گه بڼکاره کول)
۴۳ په حجر اسود باندې تندې کیخودل سنت دی
۴۴ فائده: د کعبې د موړې نه په طواف کښې ځان ساتل
۴۴ د طواف، حجر اسود او رکن یماني فضیلت
په طواف کښې بدعات او ناروا کارونه (۱۹)
۴۶ کله چه طواف ختم کړی څنگه به اوځی؟
۵۰ بیا به دوه رکعته مونځ او کړی، ددې مسائل
۵۰ د طواف نه پس دوه رکعته هر وخت کول جائز دی
۵۱ بیا به زمزم ته لاړ شی او اوبه به اوسکی
۵۳ د زمزم اوبو څښلو په وخت اودریدل شته که نه؟
۵۴ په زمزم کښې بدعات
۵۵ کله چه فارغ شی نو سعی ته دې متوجه شی
۵۵ سعی اود هغې مسائل
۵۷ په سعی کښې د صحابه کرامو نه منقوله دعاء
۵۷ په سعی کښې بدعات (۴)

- ۵۹ بیا دې سر او خړنۍ، احرام نه او وتلو، عمره پوره شوه
۵۹ د حلق او قصر - یعنې سر خړیلو یا لنډلو - بیان
۶۰ په حلق او قصر کښې بدعات (۱۵)
۶۱ **فصل: د زنانه د عمرې بیان (۸) مسائل**
۶۴ په عمره کښې فرائض
۶۵ **دویم باب: د حج اود هغې د احکامو تفصیل**
۶۵ احرام به د کوم ځای نه تړی؟
۶۶ منی کښې مخکښې ځایونه نیول بدعت دی
۶۷ فرض طواف مخکښې کول نه دی جائز
۶۷ په حج کښې فرائض
۶۸ په حج کښې واجبات (۷)
۶۹ عرفات اود هغې متعلقات
۷۰ د عرفات مسائل (۵)
۷۲ په عرفات کښې بدعات او ناروا کارونه (۱۶)
۷۵ مزدلفه اود هغې متعلقات
۷۶ مزدلفه نه مخکښې مونځ کول خلاف سنت دی
۷۷ مزدلفه کښې شپه تیروول واجب دی
۷۸ په مزدلفه کښې بدعات (۶)
۷۹ مزدلفه نه د نمر څاته ځلېد مخکښې روانیدل سنت دی
۷۹ منی اود هغې متعلقات
۸۰ د اختر په ورځ صرف یوه جمره عقبه ویشتل دی
۸۰ حلق - سر خړیل
۸۱ د ذبح طریق

- ۸۱ د شیطان په ویشو او ذبح کبې بدعات (۱۱)
- ۸۳ د سر خرڅولو نه پس جامے اغوستل او طواف زیارت له تلل
- ۸۴ **مهمه مسئلہ**
- ۸۴ ددے طواف نه پس سعی شته او که نه؟
- ۸۵ هرکله چه منی نه واپس لاړ شی
- ۸۶ د منی په ورځو کبې ذکر او عبادت کولو ترغیب
- ۸۶ کله چه د اختر په دویمه ورځ جمرات ویشتلو اراده وی
- ۸۷ د دوو جمرو ویشتلو نه پس دعاء کول (او طریقه)
- ۸۷ دریمه ورځ ته نه ایساریدلو جواز
- ۸۸ د دعاء د قبلیدو ځایونه او وختونه (۱۸)۔
- ۹۰ د دعاء شرطونه
- ۹۱ د حج نه واپسی
- ۹۲ کله چه بیت الله نه اوځی
- ۹۲ ځان سره زمزم یا هدیه راوړل
- ۹۲ د حج تکلیفونه یادول د محبت تقاضا نه ده
- ۹۴ د حج نه واپسی کبې بدعات
- ۹۶ څلورم باب: د حج بعضے مسائل (۲۴)۔
- ۱۰۱ د احرام او میقات مسائل
- ۱۰۵ د حج قرآن، تمتع او حج افراد مسائل
- ۱۰۶ **عجیبه فائدہ**: مسجد حرام کبې د مونځ گزار
- مخه ته تیریدل څنگه دی؟
- ۱۰۷ دم په څه لازمیږی؟ او ضروری خبردارۍ
- ۱۱۱ د طواف، سعی او جمراتو مسائل

- ۱۱۸ د هدی احکام
- ۱۱۹ د حرم شریف حدود
- ۱۲۱ د عرفات، مزدلفه او منی مسائل
- ۱۲۴ ناشنا مسئلہ
- ۱۲۵ د ماشومانو د حج بیان (۷) مسائل
- ۱۲۷ په حج کبې نائب نیول او شرطونه
- ۱۳۰ زنانه بغیر د محرم نه حج نشی کول
- ۱۳۳ طواف وداع
- ۱۳۶ **خاتمه د کتاب**: د مسجد نبوی او غارونو زیارت کول
- ۱۳۸ د نبی ﷺ په زیارت کبې موضوعی حدیثونه
- ۱۳۹ کله چه مدینه طیبه ته اورسی، اول به مسجد ته لاړ شی
- ۱۴۱ رسول الله ﷺ به بقیع مقبره ته تللو
- ۱۴۲ مدینه طیبه ته د تللو بدعات (۲۴)
- ۱۴۵ غار حراء او غار ثور ته تلل
- ۱۴۵ بیت المقدس ته سفر کول ثواب لری
- ۱۴۶ اختتام کتاب

جملہ حقوق محفوظ دی

د کتاب نوم _____ د حج او عمرے مسنون طریقہ

د مؤلف نوم _____ شیخ ابو محمد امین الله بشاوری حفظہ الله

سنہ طباعت اول ایڈیشن _____ ذی القعدہ: ۱۴۲۶ھ

سنہ طباعت دویم ایڈیشن _____ شعبان ۱۴۳۲/۲۰ھ

تعداد _____ ۱۱۰۰

کمپوزنگ وتصحیح _____ ابو زهیر سیف الله عفی عنه

اخراج _____ ابو سلمان حضرت محمد عفی عنه

ناشر

مکتبه محمدیہ

بیرون گنج گیت منگل مارکیٹ پینسور

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله محمد وآله وصحبه اجمعين:

امابعد: د کتاب پدمے طبع (ایڈیشن) کنبے بعضے ضروری مسائل چہ مخکنبے کتاب کنبے نہ وو- دبعضے ملگروپہ مشورہ- اضافہ کرے شول- الله تعالیٰ دے دے فائده نوره هم عامه کری- آمین-

ابو محمد امین الله البشاوری-

ذو القعدہ: ۱۴۲۶/۱۲ھ

○○○○○○○

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَلِّكَ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَرَضَ عَلَى عِبَادِهِ فَرَائِضَ وَحَدَّ لَهُمْ حُدُودًا
وَسَكَّتْ عَنْ أَشْيَاءَ رَحْمَةً بِهِمْ لَا يَسْأَلَانَا بَلْ مَغْفِرَةً وَاحْسَانًا، وَمِنْ أَهَمِّهَا
الْفَرَائِضُ الْخَمْسَةُ الْمَذْكُورَةُ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا الَّذِي
رَوَاهُ فِي الصَّحِيحَيْنِ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ بَلَغَ عَنِ اللَّهِ مَرَادَهُ بِأَوْضَحِ
بَيَانٍ وَآتَمَّ بَيَانٍ، تَرَكَهُمْ عَلَى الْمَحَجَّةِ الْبَيْضَاءِ لَا يَزِيغُ عَنْهَا إِلَّا هَالِكٌ وَعَلَى
آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَاتَّبَاعِهِ إِلَى يَوْمِ التَّنَادِ

اما بعد :

په هر قسم علم كښه كتابونه ليكله شويدي او په هره مسئله
پوره پوره كتابونه مسطور دي ليكن مونږ دا رساله د حج د بعضه
احكامو په بيان كښه اوليكله ځكه چه شيخ الاسلام ابن تيميه
رحمه الله فرمايلى دى چه د مسائلو په اعتبار سره په عباداتو كښه
حج گران عبادت دى، اگر كه پدې باب كښه ډير كتابونه شته ليكن
صحيح كتابونه په عربى ژبه كښه دي او اردو كښه هم شته ليكن
بعضه ډير اوږده او بعضه ډير مختصر دي او په اكثر و كښه د

بدعاتو اثبات هم شويدي۔

ځمونږ دا رساله به ان شاء الله تعالى تاسو ته د كتاب د حواله او د
كتاب د نوم سره سره هغه احكام پيش كوي چه هغه د رسول الله
ﷺ يا د صحابه كرامو نه ثابت وي۔

او ددې سره سره به زه هغه بدعات هم ليكم چه د حج په
مراسمو كښه ئه خلق كوي، ځكه چه كله عبادت په داسې طريقه
اوشي چه هغه د سنت مطابق وي او بدعت په كښه نه وي نو هغه
د الله په دربار كښه ښه قبلېږي او ديتنه احسن عمل وائي۔
پدې رساله كښه يوه مقدمه او څلورو بابونه او يوه خاتمه ده۔

مُقَدِّمَةٌ

پدے مقدمہ کتب درے بحثونه دی

اول بحث د حج او د عمرے او د مسجد حرام او د مسجد نبوی د فضائلو په بیان کبې دے۔

۱- فوائد الحج والعمرة:

یعنې د حج او عمرے فائده چه د هغه په معلومولو کبې د نیت صحیح کیدل راځي او احتساب په عمل کبې پیدا کیږي، دارنگه د عمل سره شوق پیدا شي، دغه فائده زه د آیات قرآنيه او د احادیث در رسول الله ﷺ نه راخلم او صرف په حواله اکتفاء کوم بتوفیق الله تعالی وعونه۔

په حج کبې ایماني، اخلاقي، ثقافتی او اجتماعی، سیاسی او دنیوی فائده شته۔ الله تعالی فرمائي: ﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ﴾ چه حاجیان خپلو فائدو ته حاضر شي۔

۱- صحیح حج سبب د جنت دے۔

۲- سبب د مغفرت دے۔ [رَجَعَ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ]۔ (بخاری مسلم)۔

۳- پرله پسې حج او عمره کول فقر ختموي۔

۴- دارنگه گناهونه ختموي (ترمذی)۔

۵- حج د ایمان او د جهاد نه روستو افضل عمل دے۔ (بخاری)

ومسلم)۔

۶- د الله تعالی حکم اداء کول دی:

﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ﴾۔

۷- د نبی علیه السلام اتباع ده۔

۸- حاجی ته په هره تسبیح او تکبیر او تهلیل باندې زیرې

ورکول کیږي۔ (ترغیب وترهیب)۔

۹- حج مخکنی ټول گناهونه ختموي تردې چه حقوق العباد

لیکن که پردې مال ورسره وی نو واپس کول د مال خپل مستحق

ته ضروري دی (صحیح مسلم وابن خزیمه)۔

۱۰- حج جهاد د هر ضعیف انسان دے۔ (طبرانی، عبد الرزاق)

۱۱- د زنانو دپاره حج، جهاد دے۔

۱۲- د اسلام یو عظیم رکن دے۔

۱۳- پرله پسې حج او عمره عمر ډیره وي۔ (بیهقی)۔

۱۴- حاجی به د خپلې کورنۍ خلقو دپاره سفارش کوي۔ په یو

ضعیف روایت کبې راغلي دی چه د څلور سوه کسانو سفارش به

کوي۔ (مسند البزار)۔

۱۵- په هر قدم د اوښانو د حاجی باندې یوه نیکی لیکل کیږي

او یوه گناه لرې کیږي او یوه درجه او چټیږي۔ (ابن حبان)۔

۱۶- د حاجی او معتمر دعاء قبلېږي ځکه د الله تعالی میلانه

دی۔ (بزار، ابن ماجه، ابن حبان)۔

۱۷- او که دے استغفار غواړي الله تعالی ورته بخښنه کوي۔

(نسائی)۔

۱۸- او حاجی چه د چا دپاره بخښنه او غواړی هغه هم الله

تعالی بخښی۔ (الحاکم، ابن خزیمه)

۱۹- په دوه رکعاتو د طواف د یو مرئ (غلام) آزادولو ثواب

ملاوېږی۔

۲۰- صفا مروه کښه سعی باندې او یا (۷۰) مریانو ثواب۔

۲۱- د عرفه په ورځ الله تعالی آسمان د دنیا ته راځی او ټولو

حجاجو ته - او دوی چه د چا دپاره سفارش کوی - بخښنه کوی۔

۲۲- د جمراتو په یو یو گذار باندې یوه کبیره هلاکونکی گناه

معاف کیږی۔

۲۳- قربانی ذخیره کیږی د الله تعالی په نزد۔

۲۴- د سر خرټیلو په هر ویخته باندې یوه گناه معاف او نیکی

لیکل کیږی۔

۲۵- او طواف چه کله کوی نو ټول گناهونه به دې معاف وی

او یو ملائک به تاته وائی، د سره عمل شروع کړه۔ داروایت

طبرانی، ابن حبان راوړیدے۔

(مجمع ۲۷۶/۴ - المطالب العالیه - ۵۰۷، ۸۴، باسناد لا بأس به)۔

۲۶- دارنگه په یو یو ویخته چه په زمکه پریوځی د قیامت په

ورځ به نور ملاوېږی۔

۲۷- که حاجی او عمرې والا چرته لاره کښه مړشی نو تر

قیامت به هغه له حج او عمرې اجر لیکل کیږی۔ (ابو یعلی)۔

۲۸- او الله تعالی په عرفات والو باندې دارنگه په طواف والو

باندې فخر کوی (طبرانی، بیهقی)۔

۲۹- د حاجی او عمرې والو ذمه واری الله تعالی اخسته ده که

مړشی جنتی به وی او که واپس راشی نو اجر او یا غنیمت به

راوړی (طبرانی فی الاوسط)۔

۳۰- دارنگه حساب به ورسره نه کیږی۔

۳۱- دارنگه قیامت کښه به تلبیه حالت کښه راپاخیږی

(بخاری، مسلم)۔

۳۲- نفقه په حج کښه په اووه سوه (۷۰۰) چنده ده۔

(رواه احمد باسناد حسن)۔

۳۳- په رمضان کښه عمره د حج مقدار ثواب لری بلکه د

رسول الله ﷺ سره د حج کولو ثواب لری۔

۳۴- حج هم سبیل الله دے (ابوداؤد)۔

۳۵- د تلبیه ویونکی دپاره هر څوک گواهی ورکوی ښی او

چپ طرف والا - [رزین، ابن ماجه، ترغیب]۔

۳۶- په تلبیه او تکبیر کښه د جنت زیرې دے (طبرانی)۔

۳۷- د طواف اجر په مقدار د مرئ (غلام) آزادولو دے۔

۳۸- د حجر اسود او رکن یمانی مسح کول د گناه درژیدلو

سبب دے - (ابن حبان)۔

۳۹- یوه عظیمه فائده داده چه مسجد حرام کښه یو مونځ

په یو لاکهه دے او مسجد نبوی کښه یو په زر باندې دے۔

(عبد الرزاق، ابن حبان)۔

۴۰- په طواف کښه د الله تعالى په رحمت کښه داخلیدل
(ابن ماجه)۔

۴۱- د حجر اسود گواهی به وی په هغه چا چه ښکل کړی
وی په حق باندی۔ (ابن حبان)۔

۴۲- دارنگه رکن یمانی به هم گواهی ورکوی۔ (طبرانی)۔

۴۳- د ذوالحجې په ابتدائی لس ورځو کښه نیک اعمال ډیر
اجر لری۔ (بخاری)۔

۴۴- د عرفې په ورځ اکثر خلق د اور نه آزادولې شی۔

(ابن خزيمه، ابو يعلى)۔

۴۵- شیطان په ورځ د عرفې باندې سخت غصه او ذلیل وی ځکه
د الله تعالى رحمت نازلېږي او لوئی لوئی گناهونه معاف کېږي۔

۴۶- په رمی الجمار یعنی شیطان ویشتلو کښه د ابراهیم علیه
السلام اتباع ده۔ (ابن خزيمه)۔

۴۷- د سرخړیونکي دپاره رسول الله ﷺ د رحمت دعا کړیده۔
[اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُحَلِّقِينَ۔ بخاری]۔

۴۸- د زمزم د اوبو ډیرې فائده دی لکه د هر مرض او جهل او
په تقوای دپاره علاج دی۔ (طبرانی، ابن حبان)۔

۴۹- په حج کولو سره سره د یهودیت او نصرانیت د مرگ نه
بچ کېږي۔ (بیهقي، مشکاة)۔

۵۰- الله تعالى فرمائی: کوم انسان چه ما ورته مال ورکړی وی

او هر پنځه کاله کښه حج نه کوی نو محروم دی یعنی د هر خیر
نه۔ (ابن حبان باسناد صحیح)۔

۵۱- د مسجد قباء زیارت او هلته دوه رکعاته مونځ د عمرې په
مقدار اجر لری هر ورځ۔ (احمد، نسائی)۔

۵۲- په مدینه کښه که څوک مړ شو هغه دپاره خصوصی
شفارس د رسول الله ﷺ شته۔ (مسلم)۔

۵۳- دا قسم نور فوائد هم په کښه شته لکه دعا قبلیدل لږ
وقت کښه ډیرې نیکیانې جمع کول، د الله تعالى د محبت نښه ده،
دارنگه د هدایت ذریعه ده، دارنگه د حج او عمرې په وجه د دنیا بقا
ده ﴿قِيَامًا لِلنَّاسِ﴾ او بې شماره فوائد لکه ایمان تازه کول وغیره
پکښه شته لیکن په شرط ددې چه شعور او فکر سره حج څوک
اوکړي۔ اَللَّهُمَّ ارْزُقْنَا زِيَارَةَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ آمِينَ۔

د حرمینو فضیلت

۱- حدیث کښه راځي، نبی کریم ﷺ فرمائی:
لَا تَشْدُوا الرِّحَالَ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ، الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَسْجِدِ
الْأَقْصَى وَمَسْجِدِي هَذَا۔ (بخاری، مسلم)

ترجمه: د درې جماتونو نه غیر نورو جماتونو ته د عبادت دپاره
سفر مه کوی چه هغه مسجد حرام، مسجد اقصی او مسجد
نبوی ﷺ دی۔ [بخاری و مسلم]۔

د حج مبرور (مقبول) فائده او علامه

د ابو هريره رضی الله عنه نه روایت دے دا فرمائی در رسول الله ﷺ نه تپوس او شو چه کوم یو عمل بهتر دے؟ رسول الله ﷺ افرمائیل: په الله او رسول باندے ایمان راوړل، دا بهترین عمل دے۔ بیا ترے تپوس او شو چه بیا کوم عمل بهتر دے؟ هغه افرمائیل: جهاد فی سبیل الله۔ بیا ترے تپوس او شو، بیا کوم یو عمل بهتر دے؟ نو وے فرمائیل: حج مبرور بهتر عمل دے۔

[بخاری، مسلم]۔

د حج مبرور ثواب دا دے چه جنت ته انسان داخلوی حج مبرور دیته وائی چه گناه په کنبے نه وی او حدیث کنبے راځی: [إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَلَيْنُ الْكَلَامِ]۔

(د الله تعالیٰ بندگانو ته خوراک ورکول او نرمه خبرې ورسره کول دی) نو د حج د مبرور کیدو دپاره یو څو گناهونو نه ځان ضرور ساتل پکار دی چه حج ته مبرور شی:

۱ - اوله گناه: **شوک** دے چه دا بنیادی گناه ده مغفرت ته نه کیږي ترڅو چه توبه دے ویستلې نه وی۔ د شرک مثال دا دے لکه یا علی مدد وئیل۔ یا رسول الله مدد یا رسول الله اَعِثْنِي یا رسول الله یا بابا راور سیرې یا دا وئیل چه د فلانی ولی په مدد او طاقت مې دا کار اوکړو یا د اولیاؤ په نوم قسم او نذر کول یا د طاغوت قانون منل

او هغه ته ځان تسلیمول ځکه شرک سره هر عمل باطلیږي او خصوصاً حج به دے باطل شی۔

۲ - **دویمه گناه**: گیره څښل یا وره کول دا یو عظیم جرم دے او داسه گناه چه په سفر او حضر او خوب او په ویځه او مسجد کنبے او بهر د مسجد نه هر وخت سرې پرې گناهگار وی۔ او که دے حالت کنبے مړې شوې نو بیا د خاتمے د خرابوالی علامه ده، د چا حج چه قبول نشي نو د هغه نښه دا ده چه گناه نه پریدی، بار بار نه کوی۔

۳ - **دریمه گناه**: د سرو گوته اچول دا په سرو حرامه ده۔

۴ - **څلورمه گناه**: بے حیائی کول او په طواف او حجر اسود کنبے د زنانو تیل کول چه دا ظلم عظیم دے او حال دا دے چه د نفلی طوافونو نه ځان حفاظت کنبے ساتل زیات ضروری دی، بلکه په حج کنبے نبی علیه السلام صرف درې طوافه کړیدی طواف قدوم، طواف فرض، او طواف وداع نور نفلی طوافونه نه ندي کړي پدې وجه بعضه علماء وائی چه حج کنبے صرف دغه درې طوافونه عبادت دے باقی ضروری ندي، البته که نورو مسلمانانو ته تکلیف نه رسی نو بیا د نورو دلائل عامه نه د طواف استحباب معلومیږي (لیکن څوک چه نوی حج یا عمرې ته راځي هغوی ته د طواف موقع ورکول پکار دی او ځانله نور نوافل تلاوت وغیره کوه)۔ نوزمونې په زمانه کنبې په نفلی طوافونو خلق خپله حیاء بریاده وی او حیاء ډیر ضروری شه دے۔

نوزه تہولو حاجیانو ورونو ته درخواست کوم چه دارساله په پوره توجه سره اوگوری او نورو ملگرو ته ددے دعوت ورکړی، دے دپاره چه حج مو د الله تعالی په دربار کښه مبرور او مقبول شی۔
والله المستعان وهو نعم المعین۔

دویم بحث

د صحیح نیت

صحیح عقیدے او حلال مال په باره کښه دے

هر انسان چه د حج یا عمره اراده اوکړی نو هغه لره دیو خو خبرو لحاظ ساتل ضروری دی ځکه چه حج او عمره د جهاد په شان دی۔ پدے کښه مال او نفس دواړه لگړی او حدیث کښه راځی:
الْحَجُّ جِهَادٌ كُلُّ ضَعِيفٍ۔ (اخرجه ابن ماجه)۔

حج د ضعیف انسان دپاره د جهاد په شان دے نو پدے کښه د اخلاص کوشش ضروری دے۔ ددے دپاره چه عبادت ئے په ځایه لار نشی ځکه شیطان اول انسان عبادت ته نه پرېږدی او کله چه د عبادت اراده اوکړی نو بیائے ورلره په ریا او شهرت وغیره سره بریادوی۔ د اکثر و خلقو د حال نه معلومېږی چه هغوی حج ددے دپاره کوی چه خلق ورته حاجی صاحب او وائی او بعضے خلق پدے نیت باندے ځی چه ځما گاونډیان او خپلوان حاجیان شو خلق به وائی چه فلانکی سپری سره مال شته او حج ته نه ځی۔

۵- پنځم: موبکثل فون ځان سره ساتل او مطاف او طواف او مانځه کښه د هغه تلی (رنگ) راتلل سخته په ادبی ده او عبادات بریادول دی دا گناه دومره زیاته ده چه څوک ئے گناه هم نه گنړی۔

۶- شپږمه گناه دا ده: خلقو سره بعد اخلاقی کول او ایذاء رسانی کول دا هم ډیر حجاج کوی او حال دا دے چه مسلمان ته د هغه مال او بدن او عزت ته ضرر رسول گناه کبیره ده۔

۷- تصویرونه وېستل او د عرفات، منی، مزدلفه نه میله جوړول او یا دتې وی (آله مصوره) ته ځان وړاندے کول او لاسونه خوزول په مسجد کښه دننه ډیره په وقاری ده۔

فائده: په یو اثر کښه راځی چه درمضان او د جمعے ورځ او حج درې واړه قالب دی که دے کښه انسان صحیح استعمال شی نو تېول کال او هفته او تېول عمر به برابر وی او که دیکښه غلط استعمال شوے نو بیابه دے باقی زندگی خرابه وی۔
[کما فی اللمعة للسيوطی، والدين الخالص: ۶]۔

د ابو هريره رضی الله عنه نه روایت دے فرمائی: ما در رسول الله ﷺ نه اوریدلی دی چه فرمائیل ئے:

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ۔

[بخاری، مسلم]۔

ترجمه: چا چه حج اوکړو او د ښځو او نا فرمائی خبره ئے اونکړه نو دا د گناه نه داسه (پاک) را واپس شو لکه چه د مور نه د پیدا کیدو په وخت کښه د گناه نه پاک وو۔

بعضے خلق د سیال او سیاحت په نیت حج ته ځی۔ دلته یوه **عجیبه نکتہ**: ده هغه دا چه په مکه مکرمه کښې الله تعالی داسې شنه او مزیدار بوتی او ونه او گلونه ندی پیدا کړی چه خلق ئې سیال ته لار شی بلکه یوه شره علاقه کښې الله تعالی دغه مقدس مقام پیدا کړیدې وجه داده چه کچرې دا مقام سبز، شاداب وې او نهرونه پکښې جاری وې نو زیات خلق به د خپل خوا هښ په بناء دغه ځای ته تللې لیکن الله تعالی سر سبز او شاداب ددې وجه نه پیدا نکړو چه حج ته هغه څوک لار شی چه هغه دا تعالی او د هغه د کور سره مینه لری او بل څه مقصد ئې نه وی لکه چکر، خوراک، څښاک وغیره۔

لیکن دومره ده چه اوس داسې شیان پیدا شویدی چه خلق ئې الله رب العزت د عبادت نه منع کړیدی، د حج ټولو ورځو کښې بازارونو کښې گرځی او بهر ملکي څیزونه گوري او حرم ته هڅه وخت راشی چه جمعه تیاره وی یا ولاړه وی او اکثر خلق په سړل او درېږی نور څه نشم وئیل۔

بعضے خلق حج ته پدې نیت ځی چه فلانکې شے دلته نه خرڅیږی د سعودی نه به ئې راوړو هلته ارزان ملاوېږی۔

بعضے خلق پدې نیت ځی چه بیا خلق ما په جرگو کښې کینو او اعتماد راباندې اوکړی، دارنگه نورې ارادې ئې هم وی چه شیطان لوئی دشمن ئې د انسان په زړه کښې اچوی او انسان ته پته نه لگیږی نو هر مسلمان لره کوشش پکار دې چه دا عقیده اوساتو

چه زه حج له ځکه ځم چه په ما فرض دې۔ او حدیث شریف کښې راځی چه په چا باندې حج فرض شی او دې په غیر د څه عذر نه اونکړی نو: **مَاتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا**۔
(اخرجه الترمذی باسناد ضعیف)۔

ومثله روی عن علی موقوفا۔ ارکان الاسلام (۱/۲۸۵)

بله دا چه د الله رب العزت خاص کور چه د برکتونو او رحمتونو نه ډک ځای دې هغه زه اووینم او هلته عبادت او کرم چه یو مونځ په کښې په یو لاکه دې۔

بل به د انیت کوی چه هغه ځای د هدایت دې چه زه د ځان سره هدایت راوړم او هدایت د الله تعالی په خزانو کښې بهترین شے دې دا وجه ده چه مونږ هر وخت وایو:
اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ۔

ایه الله! مونږ ته سمه لار اوښایه۔ هدایت ته انسان په هره لحظه کښې محتاج دې۔ غرض دا چه انسان دې د حج کولو په وخت د دنیا څیزونه مخه ته نه راوړی۔ بیا چه کله واپس راځی او د تحفه یا د هدیه په طور څه راوړی په هغه به دده اخلاص نه خرابیږی۔

د اخلاص سره یو بل اخلاص هم ضروری دې هغه دا چه انسان د الله تعالی په ذات او صفاتو او اسماء باندې پوره یقین ولری په هغه کښې تحریف اونکړی بلکه الله تعالی چه ځان دپاره کوم صفات بیان کړیدی یا ولره رسول الله ﷺ بیان کړیدی په هغه کښې به تاویل، تحریف، تشبیه نه کوی او مخلوق لره به د الله

صفات نه ورکوی چه مخلوق په هرڅه پوهیږي او یا په هرڅه قادر دی یا د ورکولو اخستلو سره تعلق لري او دا یقین به هم انسان لري چه حاکم الله تعالی دی د هغه د قانون نه بغیر د بل چا قانون منل کفر دی، انگریزی، روسی، چینائی قوانین ټول د اسلام په ضد دی. نو مطلب دا دی چه انسان باندی دا دری قسمه توحید یا دول ضروری او لازمی دی.

۱- اول: **توحید** اولو هیت. ۲- دویم **توحید** ربوبیت.

۳- دریم **توحید** اسماء او صفات.

دی سره د الله تعالی حاکمیت منل هم لازم دی لکه مخکنی مختصر ذکر کړی شو. دا مجمل خبری ما او کړی د بصیرت والاؤ دپاره دا کافی دی که د چا علم ته پوره نه وی پریوتی نو د کوم حق پرست عالم نه دی تحقیق او کړی.

یو بل عرض دا دی چه د حج نه مخکنی انسان دپاره د دینی کتابونو خاصکر د حج متعلق کتابونو متعلق مطالعه کول پکار دی چه اخلاص او ایمان او احکام زده کړی دا به ډیره ښه وی که دا نشی کولې نو دیو عالم سره دی کینی چه د هغه نه د عباداتو او د حج متعلق مسائل او ترتیب زده کړی چه عبادت ئی کمال والا شی. هس په پتو سترگو دی عمل نه شروع کوی.

○○○○○○○○

دریم بحث

د مال حلالوالی

انسان چه حج ته ځي نو مال به لگوي دی خبره کینی ډیر زیات کوشش پکار دی چه د حاجی سړی مال ځکه حلال پکار دی چه په حرام مال سره انسان الله تعالی ته نشی نژدی کیدی. حدیث کینی راځي: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ.

[اخرجه البخاری ومسلم]

مطلب دا چه الله تعالی پاک دی او د پاک او حلال مال نه بغیر نور مالونه نه قبلوی.

نود سود په مال حج کول یا دغش او د هوکے او یا په ظلم سره مال اخستل یا تول ناپ کینی نقصان کول پدی سره مال گټل او بیا پرې حج کول دا هر مسلمان ته معلومه ده چه پدیسره حج نه قبلېږي او حدیثونه هم دی باب کینی ډیر راغلی دی.

یو حدیث کینی راځي د مسلم شریف روایت دی چه یو انسان به پراگنده آلوده وینستو والا (مسافر) وی او لاسونه به ئی اوچت کړی وی او د الله تعالی نه به دعا غواړي او حال به دا وی چه خوراک ځکاک او لباس به ئی حرام وی نو دده دعا به څنگه قبوله شی. الحدیث.

نو که حاجی صاحب په بیت الله او یا په هغه ځایونو کښه دعا غواړی چه هلته دعا ښه قبلېږی نو څنگه به ئه دعا قبوله شی چه مال ئه حرام وی او هغه ځایونو چه دعا پکښه ښه قبلېږی روستو به ذکر شی ان شاء الله تعالی۔ الله تعالی دے زمونږ د هر څه اصلاح او کړی۔ [آمین]۔

oooooooo

اول باب

د عمرے، حج قرآن، حج

افراد او حج تمتع بیان

عمره کښه د علماؤ اختلاف دے چه آیا دا واجب ده او که سنت ده؟۔ بعضه وائی چه واجب ده لکه امام شافعی او احمد۔ رحمهما الله۔ دا قول کوی او امام ابوحنیفه او امام مالک رحمهما الله۔ وائی چه دا سنت ده او دا قول شیخ الاسلام ابن تیمیه (فتاوی: ۵/۲۶) کښه غوره کړیدے بیا عمره په ټول کال کښه کیږی لیکن په هغه درې څلورو ورځو د حج کښه کول نه دی پکار ځکه انسان د حج نه کمزور کیږی۔ کوم یو انسان چه د حج د میاشتو نه مخکښه په عمره لاړ شی نو دا به د عمره پوره کولو نه روستو ځان حلال کړی۔

او کوم انسان چه د حج په میاشتو کښه لاړ شی نو ده لره دوه **طریقے دی: اوله** دا ده: که چرې د ځان سره ئه د خپل ملک یا د سعودی د بل ښار نه څاروے بوتلے وی نو ده لره پکار دی چه د عمره نه روستو په احرام کښه پاته شی تردے پورے چه حج په هم دغه احرام کښه او کړی او دے ته حج قرآن وائی۔ قرآن معنی یو ځای کول دی نو حج قرآن دیته وائی چه په یو احرام کښه حج او عمره

دواړه او کرې شی۔

دویمه طریقہ : داده چه د عمرے نه پس به ځان حلال کړی او کله چه د حج ورځ راشی نو بیا به احرام اوتړی او د اختر په ورځ قربانی پدې دوه کسانو واجب ده۔ اودې ته حج تمتع وائی یعنې د حج په میاشتو کښه عمره کول او بیا ځان حلالول او بیا د حج دپاره احرام تړل او حج افراد دیته وائی : چه انسان د حج د میاشتو نه غیر په رمضان یا په نورو میاشتو کښه عمره کړې وی او بیا صرف حج او کړی او یا د پاکستان نه روان شی او د حج ورځو ته ورسېږی او عمره اونکړی او یا د حج په میاشتو کښه لارشی عمره اونکړی صرف طواف او کړی نو ده لره پکار دی چه د حج پورې په احرام کښه او ورسېږی ترڅو پورې چه ئه حج نه وی کړې احرام به نه لري کوی او پدې حاجی باندې قربانی واجب نه ده۔ او د حج میاشته درې دی : شوال، ذی القعدة، ذی الحجة۔

تبصره :

دلته یو څو بدعات او غلط فهمیانې دی چه خلق ئه کوی :

۱- اول دا چه خلق وائی : څوک چه رمضان یا شوال کښه عمرې ته لاړلو او حج ئه نه وی کړې نو په ده حج فرض شو، دا غلطه خبره ده او د حدیث نه مخالفه ده ځکه چه حدیث کښه راځی رسول الله ﷺ څلور عمرې کړیدی او ټولې ئه د ذی القعدة په میاشت کښه کړیدی او حال دا دې چه مخکښه درې عمرو کښه هغه حج نه دې کړې بیا ئه روستو حج کړیدې نو دا مسئله د

امیانو (په علمو) ده۔

۲- **دویمه مسئله** داده چه : خلق حج قران کوی او احرام ئه د حج د ورځو پورې تړلې وی او حال دا دې چه ده دخپل ملک او یا د سعودی د بل ښار نه څاروې د ځان سره نه وی راوسته او په حج قران کښه دا شرط دې چه څاروې به ئه دخپل ځان سره راوسته وی، لکه رسول الله ﷺ چه ځان سره څاروې راوسته وو او حج قران ئه او کړلو او نورو صحابه کرامو (سوی دیو څو کسانو نه) د ځان سره څاروی نه وو راوسته نو هغوی ته امر او شو چه د عمرې نه پس ځان حلال کړی تردې پورې چه د حج ورځ راشی۔

۳- **درېمه مسئله :** هغه دا چه کوم یو حج غوره دې ؟۔

دې کښه د علماؤ اختلاف دې لیکن صحیح خبره چه مونږ ته معلومه شویده هغه داده چه حج قران غوره دې لیکن دا پکښه شرط دې چه څاروې به د ځان سره دخپل ملک او یا د سعودی دیو بل ښار نه بوځی۔ دا د رسول الله ﷺ عمل دې او شیخ الاسلام ابن قیم رحمه الله پدې باندې نور لیس (۱۹) دلائل راوړی دی۔

او حج تمتع د هغه چا دپاره بهتر دې چه د ځان سره ئه څاروې نه وی بوتلې لکه صحابه کرامو د ځان سره څاروی نه وو بوتلی نو رسول الله ﷺ ورته امر او کړو چه حج تمتع او کړی نو بیا ئه ځان حلال کړلو نو اوس هم هغه چا لره حج تمتع بهتر دې چه د ځان سره ئه څاروې نه وی بوتلې او د حج په میاشتو کښه حج ته لارشی او علامه ناصر الدین الالبانی په [کتاب حجة النبی] کښه دا خبره ذکر کړیده او د حج

تفصیل بیان کریدے۔

بله خبره داده چه آیا پدے عمرے سره انسان تمتع والا گرخی او که نه؟۔ یعنی چه یو انسان درمضان په میاشت کنبے په مکه مکرمه کنبے مقیم شو بیائے د حج په میاشتو کنبے د تنعیم نه عمره او کره نو آیا په ده باندے قربانی لازم ده او که نه؟۔

دیکنبے د علماؤ اختلاف دے بعضے وائی: چه دا سرے متمتع شو، قربانی ورباندے لازم ده او بعضے نور علماء وائی: چه دا انسان متمتع نه دے یعنی قربانی پرے نه ده لازم ده۔

شیخ الاسلام ابن تیمیه - رحمه الله - فرمائی: وَقَدْ تَنَازَعَ السَّلَفُ فِي هَذَا هَلْ يَكُونُ مُتَمَتِّعًا عَلَيْهِ دَمٌ أَمْ لَا؟ وَهَلْ تُجْزِئُهُ هَذِهِ الْعُمَرَةُ عَنْ عُمْرَةِ الْإِسْلَامِ أَمْ لَا؟

او شامی لیکلی دی:

ثُمَّ لَوْ أَحْرَمَ بِأُخْرَى بَعْدَ دُخُولِ أَشْهُرِ الْحَجِّ وَحَجَّ مِنْ عَامِهِ لَمْ يَكُنْ مُتَمَتِّعًا فِي قَوْلِ الْكُلِّ لِأَنَّهُ صَارَ فِي حُكْمِ الْمَكِّيِّ بِدَلِيلِ أَنَّ مِيقَاتَهُ مِيقَاتُهُمْ۔ [شامی ۱۹۵/۲]۔

ترجمه: که سړی رمضان کنبے عمره او کره او بیائے د حج په میاشتو کنبے د مکه نه عمره او کره نو دا تمتع والا نه دے د ټولو احنافو علماؤ په نزد باندے ځکه دا سړی د مکه والاؤ په حکم کنبے دے دلیل پرې دا دے چه دده میقات او د مکه والاؤ میقات یو دے او حال دا دے چه په مکه والاؤ باندے تمتع نشته نو په ده باندې هم تمتع نشته۔

تمتع دوجوب قول ئے اختیار کړیدے او صحیح داده چه حج تمتع بهتر دے او واجب نه دے او هغه په اصل کنبے د شیخ الاسلام ابن تیمیه د فتاوی ج ۷۸/۲۶ او د علامه ابن حزم د [المحلی] نه نقل کړیدے او زیاته تشریح ئے ابن قیم کړیده۔

۴- څلورمه غلط فهمی داده:

چه اکثر خلق عمرو ته لگیدلی وی تنعیم ته ځی او هلته مسجد عائشه رضی الله عنها نه احرام تړی او عمرے کوی او حال دا دے چه ډیر طوافونه د ډیرو عمرو نه غوره دی، عقلا هم او شرعا هم۔ هر چه عقلا دی هغه دا چه په یوه عمره باندے ډیر وخت لگېږی چه په هغه کنبے انسان ډیر طوافونه کولے شی۔

او هر چه شرعا دی نو هغه دا دی چه د نبی ﷺ نه په یو سفر کنبے ډیرے عمرے ندی ثابت۔ او همدارنگه صحابه کرامو رضی الله عنهم دا عمل ندے کړے کوم چه د مدینه طیبه نه راغلی وو او مکه مکرمه کنبے اوسیدل یو هم دا قسم عمرے ندی کړی۔ صرف عائشه رضی الله عنها بیمار شوے وه نو د رسول الله نه ئے د عمرے مطالبه او کره چه زه به پس د حج نه عمره او کړم؟ نو رسول الله ﷺ هغه ته اجازه او کره او د خپل ورور سره ئے د تنعیم نه عمره او کره کوم چه مشهور دے په مسجد عائشه باندے۔

او شیخ الاسلام ابن تیمیه ډیرو عمرو ته بدعت وئیلے دے او ډیر دلائل ئے پرې پیش کړیدی لیکن زه اوس هغه نشم راوړے۔ د شیخ الاسلام (فتاوی ج ۱۶/۲۶ - ۴۴ - ۴۵) او گوره هلته ئے زیات

دویم باب

د عمرے تفصیلی بیان

هر انسان چه د عمرے اراده اوکړی نو:

۱- اول په غسل کوی او دا غسل مستحب دی او غسلونه درې ثابت دی، ۱- یو د احرام ترلو دپاره.

۲- دویم غسل د دخول مکه دپاره.

۳- دریم: غسل دورځے د عرفې دپاره. او دا په حسن حدیث کښ راغلی دی.

اوگوره فتح الباری (۴۵/۱) - نصب الرایه (۸۵) حجة النبی (۱۲۳) فتاویٰ الدین الخالص (۱۰).

بیا احرام سپین پکار دی او دا ښه دی ځکه حدیث کښه راځی چه سپین جامه په ژوند کښه اغوندی او مروت هه کفن سپین ورکوی (مشکاة کتاب الجنائز).

او که بل رنگ وو نو هم جائز دی، دیکښه د نبی ﷺ نه منع نه ده نقل - (فتاویٰ ابن تیمیه - ۱۰۹).

بله خبره دا ده چه احرام د میقات نه ترل سنت دی البته که یو انسان د میقات نه مخکښه د احرام جامه واچوی نو دا جائز ده نبی علیه السلام د میقات نه مخکښ جامه د احرام اچولې ده خود

احرام ترل یعنې تلبيیه او نیت کول به د میقات نه وی ددې نه مخکښه احرام ترل سنت ندی. بلکه امام مالک - رحمه الله - ورته بدعت وئیلی دی.

(مناسک الحج والعمرة ص ۱۳).

مگر کله چه سخت ضرورت راپیښ شی مثلاً چه جهاز کښه ځی نو هغه ته کله د میقات پته نه لگی نو پدې وجه که هغه په اثر پورته کښه احرام او ترلو نو دا به ان شاء الله جائز وی ځکه چه ضرورت دی.

د میقاتونو بیان

میقاتونه پنځه دی

۱- ذوالحلیفہ: (أبیار علی) د مدینے والاؤ دپاره او هر څو ل
چه په دغه طرف راتیرېږي دا د مکے نه په (۴۵۱) کلومیتر
مسافت باندې دے دا د ټولو نه لرې میقات دے۔

۲- جحفة: د شام والاؤ دپاره چه د مکے نه شمال مغربي طرف
د (۱۸۷) کلومیتر په فاصله پروت دے او درابغ سره نږدې۔

۳- قرن المنازل: (سیل) د نجد والاؤ دپاره دے چه د مکې
نه مشرق ته د عرفات په طرف د (۹۴) کلومیتر په فاصله دے۔
۴- یلملم: د یمن والاؤ دپاره چه د مکے نه جنوب ته دیرش
میله یا (۵۴) کلومیتر فاصله لری۔

۵- ذات عرق: د عراق والاؤ دپاره دے د مکے شمال مشرقی
طرف ته د (۹۴) کلومیتر په فاصله دے۔

دا میقاتونه د هر هغه چا دپاره هم دی چه په دے ورتیرېږي او یا
د دے په محاذات (برابري) ورتیرېږي او څوک چه د میقات نه دننه
اوسیري نو هغه به د خپل کلی نه احرام تری لیکن هوائی جهاز
والا له په هوائی اډه (اېرپورټ) کښه احرام تړل پکار دی او بحری
جهاز والا پاکستانی به د یلملم نه احرام تری۔

د احرام نه پس که د فرض مونځ وخت وی نو اودے کړی نفل
و غیره دے نه کوی او که د فرض مونځ وخت نه وی نو بیا که دوه
رکعاته مونځ د تحية الوضوء په طور کوی نو اجازت شته او دا
خبره مو ځکه اوکړه چه د احرام دپاره مونځ د محمد ﷺ نه ثابت
نډ دے او دا صحیح قول دے لکه شیخ الاسلام فرمائی:
وَالْأَفْلَسُ لِلْأَحْرَامِ صَلَاةٌ تَخُصُّهُ۔

یعنې: د احرام دپاره څه خاص مونځ نشته۔
او همدارنگه ځان دے صفا کړی بریت، عانه (زیرناف وینسته) او
تخرگ و غیره اگر که دا خبره هم د احرام سره ضروری نه دی لیکن
صفائی ښه شے دے، بیا به یو ځل تلبیه اووائی د احرام تړلو سره
تلبیه وئیل ضروری دی لکه دا عمل د رسول الله ﷺ وو۔

د تلبیه الفاظ دا دی:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ
لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ۔

د دے سره دا الفاظ که څوک ملگری کړي نو بهتره ده ځکه دا هم
د رسول الله ﷺ نه نقل دی:

لَبَّيْكَ إِلَهَ الْحَقِّ، لَبَّيْكَ ذَا الْمَعَارِجِ لَبَّيْكَ ذَا الْفَوَاضِلِ، لَبَّيْكَ
وَسَعْدِيكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ۔

(متفق عليه)

باقی الفاظ په مرعاة شرح المشكاة او الدین الخالص کښ
اوگوری۔

بیائے چہ خومره خوبنہ وی په اوچت آواز سره دے وائی خُک
الله تعالیٰ ته هغه حج زیات خوبن وی کوم کنبے چہ تلبیه ډیره
اووئیلے شی او وینه پکنبے توئی شی یعنی قریانی پکنبے اوکړې
شی (مشکاة)۔

نو تلبیه ډیره وئیل افضل دی د تلبیه سره به کله کله نبی علیه
السلام - لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - هم ملگرې کوله یعنی کله تلبیه او کله
کلمه - رواه احمد (۱/۴۱۷)۔

دارنگه چہ د احرام ترلو په وخت کنبے ورسره داسه اووائی :

لَبَّيْكَ حَجَّةً (صرف حج کونکی به دا وائی)

یا لَبَّيْكَ حَجَّةً وَعُمْرَةً (د حج قران کونکے به دا وائی)۔

یا لَبَّيْكَ عُمْرَةً (صرف عمره کونکے به دا وائی) نو دا سنت
طریقه ده - (بخاری)

د احرام ترلو وقت کنبے قبله ته متوجه کیدل او په ولاړه تلبیه وئیل
پکار دی (بیهقی) او داسه دعاء وئیل هم بهتر دی :

اَللّٰهُمَّ حَجَّةً لَا رِيَاءَ فِيْهَا وَلَا سُمْعَةً.

(الضیاء فی المختارة - او ترتیب البغیة باحادیث الحلیة ۲/۴۳ رقم ۱۵۸۴)۔

ترجمه : اے الله دا حج داسه حج اوگرځوے چہ ریاء او اورول
پکنبے نه وی۔

بیائے که داسه اووئیل :

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیدُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُمَا لِیْ

دا دعا د نبی علیه السلام نه اگر که نده ثابته لیکن هسه یو دعا

ده که چا اووئیله نو د عامو دعا گانو پشان حکم لری جائز ده خو
دلته یو قانون واوره ! هغه دا چہ مبنی د حج په اعمالو ده په اقوالو
نه ده یعنی په حج کنبے ارکان زیات ضروری دی له دعا گانو او
ذکرونو نه۔

د حج یا د عمرے دپاره څه خاص نیت په عربی یا په پښتو یا
په بله ژبه کنبے نشته بلکه دتولو عبادتونو لپاره که مونځ وی، که
روژه وی که حج وی که زکات وی تلفظ په نیت سره پکنبے بدعت
دے اوگوره (مرقات ۱/۱۷) فتاویٰ شیخ الاسلام ۱۰۵/۲۶)۔
وَالصَّوَابُ الْمَقْطُوعُ بِهٖ اَنَّهُ لَا يَسْتَحِبُّ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ۔

صحیح خبره داده چہ په نیت باندے تلفظ کول په هره طریقه
چہ وی ندے مستحب۔

بیایه که عمرے والا وی او که حج والا وی اشتراط دے اوکړې دا
طریقه په حدیث کنبے راځی چہ ضباعه بنت الزبیر ته نبی علیه
السلام فرمائیلی وو چہ داسه شرط اولکوه چہ اے الله ! زه خو حج
کوم لیکن که تا مریضه کرم یا دے په بل سبب زه د حج نه پاته کرم
نوزه به دغه ځائے کنبے ځان حلالوم۔ نو فائده به داشی چہ هدیه،
قریانی به په شرط والا باندے نه وی کله که چرته بند شی په څه
عذر (ترمذی وغیره کنبے دا حدیث راځی او بخاری او مسلم کنبے
هم راغله دے او صحیح دے اگر که بعضے علماء ترے خلاف کوی
لیکن زمونږ حجت او دلیل قول د محمد صلی الله علیه و آله دے د
علماء خبرے چہ د قرآن او حدیث نه مخالفه وی نو زمونږ دپاره

دلیل نہ دے او دا حدیث ددے صحابی پورے خاص ہم نہ دے۔

بیا کہ د ذو الحلیفہ نہ (کوم چہ د مدینے والو میقات دے) احرام تہی نو پہ ذو الحلیفہ کنبے مونخ کول - کہ فرض وی او کہ نفل - غوره دی - بخاری کنبے راخی :

آتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةٌ وَحَجَّةٌ.

(ماتہ جبرئیل راغلو چہ پدے پاک میدان کنبے مونخ او کره) لیکن دا د احرام مونخ ندے بلکه ددے مکان سره تعلق لری۔

oooooooooooo

د محرم دپاره څه

کارونه جائز او څه منع دی

۱- اوله مسئله : دا حرام نه مخکښ په بدن باندې تیل یا عطر لگول جواز لری نبی علیه السلام به دا کار کولو او بیا به دغه خوشبوئی د احرام حالت کنبې باقی وه په سر کنبې (بخاری) او په جامه باندې خوشبوئی مخکښ د احرام نه یا روسته د احرام تړلو نه جائز نه ده کچا کرې وی سمدس دے او باسی او دے وینځی - [بخاری]

۲- جماع او اسباب د جماع به هم نکوی ځکه حج، عمره بل څه نه فاسده وی سوا د جماع نه لکه شیخ الاسلام فرمائی :
وَلَيْسَ فِي الْمَحْظُورَاتِ مَا يُفْسِدُ الْحَجَّ إِلَّا جِنْسُ الرَّقْطِ -
او په نورو شیانو لکه لباس وغیره باندې انسان گناهگار پری سوا د جماع نه او حج پرې نه فاسد پری په اتفاق د علماؤ سره یعنې په لباس وغیره باندې حج نه فاسد پری صرف سر پرې گناهگار پری - [فتاوی شیخ الاسلام ۱۰۸/۲۶]

۳- محرم سر پرې به موزے، بوتان، پرتوگ، قمیص، توپي، او پتکے او هره گندلې جامه به نه اغوندي هاؤ! که چپلے نه وی نو موزه بوتان اچولے شی بیا که پرکی (گیتي) پکښې پتے شوے نو

هم جواز لري على القول الراجح حكه د بخارى روايت كښي! جازت وركړې شويدې او (وَلَيْقُطَعُهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكُعْبَيْنِ) والا حديث منسوخ دى، د نسخ دليل شته تفصيل غواړي او دا د بعض علماؤ قول دى او جمهور علماء قطع (پريكولو) ته ترجيح وركوي. او دا خائى د تفصيل ندې.

۴- خلورېم د بد نظري نه دى ځان ساتي حكه چه اوس دا ظلم ډير زيات شويدى، په طياره (جهان) كښي او په مطار (ايرپورټ) او په ټولو ځايونو كښي. والى الله المشتكى من هذه البلية.

۵- پنځم د جگړې نه دى ځان ساتي خصوصا خپلو كارونو كښي او د دنيا په شيانو كښي او هر چه امر بالمعروف او نهى عن المنكر دى نو په هغه كښي بحث كول كله مستحب وي او كله به واجب او گوره [المنسك لابن تيميه ص ۱۰۷].

ليكن حاجيان صاحبان اكثر جگړې كوي حكه چه شيطان ورباندې كوشش كوي چه حج ورله خراب كړي.

او قرآن كريم كښي فرمائي:

﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتٌ وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾

ترجمه: پس په چا باندې چه حج فرض شى په شروع كولو سره نو بيا دې جماع او د هغه متعلق خبرې نه كوي او جگړې او نافرمانى دى نه كوي. دا مفهوم د آيت دى.

۶- شپږم: خراب ې ضرورته خبرې دى نه كوي. شريح قاضى تابعى رحمه الله به چه كله احرام او تړلو نو داسې به وو (كَأَلْحَيَّةِ

الصَّمَاءِ) لكه د مار په شان چپ چاپ. او دې كښي ډيرې فائده دى چه هغه زه اوس نشم ذكر كولى.

۷- اوم: دا چه ښكار به نه كوي.

۸- اتم: سر به نه پټوي نه په احرام او نه په بله جامه كښي لږ ساعت دپاره كه خطا سره ئې پټ كړو نو قرباني پرې واجب نه ده او كه قصدا ئې دا كار او كړو نو بيا گنهگار دى او د بعض علماؤ په نيز په ده باندې دم لازم دى. د دم د لازميدو تفصيل روستو راروان دى.

۹- نهم: نو كونه به نه پرې كوي.

۱۰- لسم: ويخته به قصدا نه خړوي او نه به ئې شو كوي.

۱۱- يولسم: څه به قتلوى هم نه صرف ضررى شيان وژل شى لكه لږم، مار، مږه، كارغه، سپي، او د سپرې او ورېرې په وژلو سره هيڅ شى نشته دى.

د شريعت مطهره اصول دا دى چه د بندگانو سره آسانى او كړې شى هر څه كښي خصوصا په باب د احكامو كښي چه د ځان نه څه غير ضرورى شيان ضرورى نكړي يا مباح شيان حرام نه كړي لكه د مثال په طور باندې:

۱۲- د احرام په حالت كښي غسل كول جائز دى لكه بعض خلق دا بد گنړي. (بخارى باب الغسل)

۱۳- په حالت د احرام كښي د سر مږل په غسل كښي جائز دى بعضو خلق ئې غلط گنړي.

۱۴- د سر گرول جائز دى اگر كه يو وښته يا دوه وښته يا زيات

ترے پر یوخی لیکن بعضے خلق وائی فدیہ ورکول ضروری دی۔
بلا دلیل - پہ دے باره کنبے حدیث د ابوایوب انصاری پہ بخاری
کنبے شته)

۱۵- وینه ویتل حجامت کول یعنی د سر نه وینه ویتل
جائز دی اگر که لپ شان ویخته لرے کرے شی نو دا کار جائز دے نبی
علیه السلام کریدے رواه البخاری (اِخْتَجَمَ فِی رَاسِهِ)۔

کوم علماء چه وائی پدے صورت کنبے فدیہ ورکول لازم دی د
هغوی قول یے دلیل دے، حکه رسول الله ﷺ دا کار او کړو او فدیہ
ئے ورنکړه۔ من ادعی فعلیه البیان۔

۱۶- د کشمالی یا خوشبویه شی بوئی کول روا دی او لږول د
عطرونو جائز ندی، دارنگه مات نوک غورزول روا دی لیکن بعض
خلق ئے جائز نه گنری بلا دلیل۔

۱۷- په چهتری یا کانری یا د خیمے لاندے کیناستل روا دی
بعضے خلق د گاری نه سر لرے کرې او چهتری یا خیمه بده گنری
محرم دپاره، نو دا غلط دی حکه رسول الله ﷺ په حالت د احرام
کنبے د جامے د لاندے او د خیمے د لاندے ناست دے۔

۱۸- د کمر بند تړل یا همیانئ تړل یا لنگ تړل عند الضرورت
روا دی۔ او که ضرورت نه وی نو تړل ئے ندی پکار، لیکن بعضے
خلق دے مسائلو کنبے تشدد کوی۔ او جائز ئے نه گنری بلا دلیل۔
دارنگه چشمے، گوته، گینته اچول روا دی۔

۱۹- دارنگه د یخنی په وقت کنبے بعضے خلق خپه په خادر پته

کرې ان شاء الله دا جائز دی صرف بوتان، موزه اچول او جرای اچول
احرام کنبے تیک ندی لیکن بعضے خلق د ناپوهی په وجه مطلق
خپه پتول ناروا گنری او تشدد دین کنبے پیدا کوی۔

عبد الله بن عمر رضی الله عنهما نه روایت دے چه هغوی د
یخنی په موسم کنب خپل بدن پت کرے وو۔ (تَلْقَى عَلَى بُرْسَا)
(بخاری)

په احرام کنب او د احرام نه

مفکني بدعات او غلطیانې

۱- بعضے خلق د صفر میاشت کنبے سفر نه کوی د مخلوق نه
یربرې دا خبره یے بنیاده ده۔

۲- بعضے خلق وائی چه د مسافر نه روستو کور مه جارو کوی
دا غلطه خبره ده۔ [مدخل ۶۷/۲]۔

۳- دوه رکعاته مونخ کول چه اول رکعت کنبے به : قُلْ هُوَ اللهُ
أَحَدٌ- وائی او دویم کنبے به قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ- وائی او کله چه
فارغ شی نو داسه به وائی : اَللّٰهُمَّ بِكَ اَنْتَشَرْتُ وَ اِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ او آیه
الکرسى به وائی۔ دا ټول بدعات دی خلاف سنت طریقه دی او دا
بدعات امام غزالی په خپل کتاب [احیاء العلوم] کنبے لیکلی دی
او دے مونخ او دعا باره کنبے چه کوم حدیثونه راغلی دی هغه
ضعیف بلکه منکر دی او گوره [سلسله الاحادیث الضعیفه ص ۳۷۲-]

حجة النبی ص ۱۰۶ [لالبانی۔

۴- بعضے خلق کلمہ چہ پہ سفر خئی د سورت بقرے آخری آیتونہ وائی یا اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ- وائی یا آیت الکرسی وائی یا سورت فاتحہ وائی پہ دے گمان چہ پدے سرہ د دنیا او آخرت حاجتونہ پورہ کیپری دا خبرے غلطے دی۔

۵- سفر یواخے کول پدے نیت چہ زہ د الله تعالیٰ سرہ محبت لرم یا متوکل یم دا خبرہ غلطہ ده۔

۶- ډیر لوئی بدعت او حرام کار دا دے چہ کلمہ حج ته بنخه خئی نو پردی سپری سرہ پہ غیر شرعی طریقہ سرہ نکاح او تپری او یا همدغه شان ورسره خئی۔ دا دواړه کارونه حرام دی۔

[السنن والمبتدعات ص ۱۰۹]۔

۷- احرام مخکښه د میقات نه تپل یر ضرورته دا ناروا ده۔ پوره تشریح په حجة النبی (۱۱۱) کښه اوگوره او د امام مالک قول مونږ مخکښه ذکر کړلو۔

۸- اضطباع په وقت د احرام کښه یعنې وټه (اوگه) ښکاره کول ځکه دا په طواف کښه سنت دی، مخکښه له طواف نه او پس د طواف نه ئه کول بدعت ده۔

[شامی ۲/۲۱۵- فتح القدیر ۴/۱۵۰- تلبیس ابلیس ۱۵۴]۔

۹- نیت کول په خوله باندې چہ نیت مے کړې د زړه د اخلاص د حج تر آخره - دا بدعت ده۔

۱۰- په یو آواز سره د ډیرو خلقو تلبیه وئیل ندی مشروع

اوگوره [مدخل ۲/۲۲۱]۔

۱۱- بعضه وائی چہ په وینه وتلوسره قربانی لازمپری دا غلطه خبره ده ځکه په حدیث کښه راځی چہ رسول الله ﷺ په احرام کښه په سر مبارک باندې ښکر لگول وو۔ (بخاری)۔

۱۲- غسل کول په احرام کښه جائز دی کوم وڅخه چہ په غسل کښه پریوځی له سر نه یا د گیره نه نو هیڅ گناه پکښه نشته یا په گرولو د بدن سره څه وڅخه پریوځی نو هیڅ باک پکښ نشته ده۔ [المنسک لابن تیمیة فی الفتاوی ۱۱۶]۔

۱۳- تلبیه صرف اول کړت وئیل او بیا نه وئیل دا هم خلاف سنت دی نن صبا خلق تلبیه وئیلو باندې شرمپری او حال دا چہ د تلبیه د فضیلت نه خبر نه وی چہ نبی علیه السلام فرمائی: نشته یو تلبیه ویونکې چہ تلبیه وائی مگر دده خی او گس طرف ته چہ څه کانپری او ونه او لوتې دی هغه (هم) دده سره تلبیه وائی تردې چہ دخی او گس طرف نه زمکه ختمه شی۔ رواه الترمذی وابن ماجه وابن خزیمه باسناد حسن۔ نو تلبیه د حج شعار دے او سنت دا ده چہ دا ډیره او وئیلے شی کلمه چہ د انسان حالت بدلیږی مثلاً جهاز ته د ختلو په وخت یا په جهاز کښه بیا د کوزیدو په وخت دغه شان په ټوله لاره باندې تر طواف پورے۔

کلمه چہ د مکې مکرمې کورونه محرم سرې او وینې تلبیه دے بنده کړی (لږ ساعت دپاره) ځکه نور کارونه شروع کیږی چہ هغه ته متوجه شی (او فکر ورته برابر کړی)۔ (بخاری مجمع الزوائد

۲۲۵/۳) او ددے نہ روستو تلبیہ وئیلے شی تر طواف کنبے داخلیدلو پورے۔

مکے ته ورغے داخلیدل افضل دی لیکن د شپے جائز دی۔ (بخاری، ابوداود)۔

مکے ته نبی علیه السلام د باب المعلات د طرف نه راغله وو او مسجد ته د باب بنی شیبہ نه داخل شوی وو لیکن د هرے دروازے نه داخلیدل جائز دی۔ قال علیه السلام: مَكَّةُ كُلُّهَا طَرِيقٌ يَدْخُلُ مِنْ هَهُنَا وَيَخْرُجُ مِنْ هَهُنَا رواه الفاكهي باسناد حسن۔

خو افضل دا ده چه د باب بنی شیبہ نه داخل شی (کوم چه د صفا مروه مینخ کنبے راخی د باب السلام په خوا کنبے)۔
بیاد مسجد چه کوم اذکار او آداب دی د هغه لحاظ دے او کرې شی او داخل دے شی، کله چه کعبه او وینی نو که (د دعا دپاره) لاس او چتوی نو د ابن عباس نه نقل شته چه هغه به دلته لاسونه او چتول۔ رواه ابن ابی شیبہ او مرفوعا هم نقل دی لیکن باسناد ضعیف (الضعیفه - ۱۰۵۴)۔

بیا هر یوه دعا دلته کولے شی څه خاص معین ذکر لازم ندے او عمر بن الخطاب به دا دعا وئیله:

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ۔

رواه البيهقي (۷۲/۵) ابن ابی شیبہ (۹۷/۴)

کله چه به ئے په بیت الله نظر اولگیدلو نو داسه به ئے فرمائیل:

اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا الْبَيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَمَهَابَةً وَبِرًّا وَزِدْ مَنْ شَرَّفَهُ وَكَرَّمَهُ مِنْ حَجَّهٖ أَوْ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا۔

(فتاوی ابن جریر ص ۱۲۰) ددے په سند کنب کلام دے لیکن دا یوه عامه دعاء ده لوستل ئے جائز دی۔

لیکن په حدیث کنب راغلی دی چه د جابر رضی الله عنه نه تپوس اوشو چه سر په بیت الله او وینی نو لاس به او چتوی؟ نو هغه او فرمائیل: چه مونږ د رسول الله ﷺ سره حج کرې دے مونږ دا کار نه دے کرې یعنی لاسونه مونږ نه دی او چت کړی۔ [ترمذی، مشکاه ۲۲۷/۱]۔

نو که انسان اونکړلو نو جائز دی او ددے حدیث په سند کنب کلام هم دے۔

بیا مسجد ته چه کله داخلېږی نو:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ - اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ۔

به او وائی، په اطمینان سره دے حجر اسود ته ځان اورسوی او تحية المسجد به (پدے وخت کنبے) نه کوی ځکه د مسجد حرام تحیه طواف دے۔ [المنسک ص ۱۲۰]۔

○○○○○○○○

طواف او د هغه متعلقات

طواف د كعبې نه گرزيدلو ته وائي، طواف بيت الله پورې خاص دې د بل خائې نه طواف د مشركانو كار دې طواف د حجر اسود نه شروع كيږي او په حجر اسود ختميږي كه د انسان وسع كيږي نو حجر اسود دې چپ كړي او كه ژړا ورځي نو دغه خائې د ژړا دې او كه دا نه وي نو لاس دې وروړي او لاس دې چپ كړي او كه دا طاقت ئې هم نه وي نو اشاره دې ورته او كړي په لاس باندې او لاس دې نه چپوي او كه لرگې چوكه وغيره وروړي نو د هغه خكلول سنت دې او كله چه حجر اسود ښكلوي يا اشاره ورته كوي نو بِسْمِ اللّٰهِ اَكْبَرُ دې وائي فقط يا صرف الله اكبر - بيا دې د كعبې شريفې نه گرد وگرځي د حطيم نه شاته څكه حطيم جزء د كعبې دې (نو بيا طواف په مينځ د كعبه كښ راځي او حال دا چه طواف به د كعبې نه بهر كوله شي) او كله چه ركن يمانی ته راوړسيدلو نو هغه باندې به صرف لاس راكارې او لاس به نه چپوي او كه دا وسع ئې اونه شي نو ركن يمانی ته اشاره نشته بيا چه حجر اسود ته را ورسېږي نو بيا دې شروع شي په مخكېنې طريقې سره - تردې چه اووه (۷) گردشې او كړي نو دا يو طواف پوره شو -

تنبیه : د حجر اسود د خكلو يا اشاره كولو په وخت كېنې د نبی عليه السلام نه صرف الله اكبر نقل دې لكه بخاري

(۴۷۵/۳) كېنې د ابن عباس په حديث كېنې راغلي دي - او بِسْمِ اللّٰهِ اَكْبَرُ وئيل د نبی عليه السلام نه مرفوعا ندي نقل -

البته د عبد الله بن عمر رضی الله عنهما نه په صحيح سند سره نقل دې چه هغه به بِسْمِ اللّٰهِ اَكْبَرُ وئيل - بيهقي (۷۹/۵) -

نو ددې وجه نه بعض علماؤ ليكلي دي چه په ابتداء كېنې دې بِسْمِ اللّٰهِ اَكْبَرُ وائي او باقي گردشونو كېنې دې صرف الله اكبر وائي - نو په دواړو به عمل اوشي - او كه څوك په ټول طواف كېنې صرف الله اكبر باندې اکتفاء كوي نو دا هم سنت ده - وكذا قاله الالباني في تعليق حجة النبي ﷺ -

د ركن يمانی او حجر اسود مينځ كېنې دې دا دعا وائي :

اللّٰهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

(ابوداؤد رقم ۱۶۵۳ - احمد ۴۱۱/۳ و سنده صحيح)

او طواف چه شروع كوي نو اضطباع دې او كړي يعنی بنی او گه دې ښكاره كړي (په ټول طواف كېنې) دا سنت دې - عمداړنگه رمل يعنی پهلواني كول (پهلواني دېته وائي چه اوچت اوچت تنگ گامونو اخستو سره اوگې او خوزوي لكه ورزش والا ئې چه څنگه كوي) صرف په اول دريو گردشونو كېنې كه د انسان طاقت وي نو سنت طريقه ده بله دا چه په طواف كېنې د ضرورت خبرې جائز دي ليكن غلطې خبرې يا بد اخلاقي كول حرام دي -

د طواف په وخت كېنې هر ذكر جائز دې او ډيرې خبرې ندي

پکار کله چه دنیاوی وی۔

رسول الله ﷺ فرمائی: **فَاقْلُوا فِيهِ الْكَلَامَ**۔ رواه الترمذی۔

(یعنی طواف د مانخه پشان دے پدے کنبے (دنیاوی) خبرے کم کړئ)۔

حجر اسود ښکلول او په هغه سجده کيخودل د نبی علیه السلام او عمر فاروق او ابن عباس رضی الله عنهم نه ثابت دی۔ حجر اسود ته اشاره په یو لاس کافی ده او استقبال قبله ته افضل دے **تَعْظِيمًا** ځکه نبی علیه السلام به ورته دومره متوجه کیدلو چه سجده به ئې پرې کوله۔

فائدة ۱: حجر اسود مخه ته په زمکه توره نیغه پټه راځکله شویده۔ دے پټے (کرڅه) نه دے اشاره مخکښه نه کوی بلکه کله چه په دغه کرڅه باندې خپه کیدی نو اشاره دے اوکړی۔

فائدة ۲: د سعودی علماؤ په خپلو کتابونو کښه دا خبره لیکلې ده چه دیو انسان د حجر اسود خکلولو اراده وی نو ددے خبرې لحاظ دے ساتی چه د کعبه شریفه موړه (کومے ته چه د کعبه شریفه غلاف تړلے شی) باندې بره او نه خیرتی (لکه چه عوام خلق دا کار کوی) ځکه چه دا موړه د کعبه نه جزء دے د هغه نه حساب ده نو که فرض طواف کښ وی نو هغه به ئې خراب شی دغه موړه ته عربی کښه **شاذرؤان** وائی۔

(التاج والاکیلی ۷۰/۳)۔

د طواف او حجر اسود

ځکلولو او رکن یمانی مسه کولو فضیلت

۱- نبی ﷺ فرمائی:

لَيُعَنَّ اللَّهُ الْحَجَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَهُ عَيْنَانِ يَبْصُرُ بِهِمَا، وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ، وَيَشْهَدُ عَلَى مَنْ اسْتَلَمَهُ بِحَقِّ۔

اخرجه الامام احمد وحسنه الترمذی۔

ترجمه: خامخا الله تعالی به د قیامت په ورځ حجر اسود راپورته کړی او د هغه دپاره به سترگه وی چه لیدل به کوی او ژبه به وی چه خبره به پرې کوی او په هغه چا به گواهی کوی چه په حق (توحید) سره ئې خکل کړے وی۔

۲- دارنگه فرمائی: **مَسْحُ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ وَالرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ يَحُطِّانِ الْخَطَايَا حَطًّا**۔ حسنه الترمذی وصححه ابن حبان۔

ترجمه: په حجر اسود او رکن یمانی باندې لاس راځکل ضرور گناهونه ختموی۔

۳- نبی علیه السلام فرمائی: چا چه ددے کوټه نه اووه گردشه اوکړل (یو طواف) دا داسه ده لکه یو غلام آزادول - او دا انسان چه یو قدم اړدی او بل اوچتوی نو یو گناه ئې ختمیږی او یو نیکی ورته لیکلے کیږی۔ رواه الترمذی وقال حدیث حسن۔

پہ طواف کنبہ بدعات او ناروا کارونه

۱- اول: پہ حجر اسود باندے زنانو سره ملاویدل او ځان نه بیچ کول حال دا دے چه حجر اسود بنکلول سنت دی او د پردو زنانو نه ځان ساتل فرض دی نو څوک چه د سنت دپاره فرض پریردی د هغه حکم هر سړی ته معلوم دے۔

۲- په حجر اسود خکلولو باندے خلقو ته تکلیف ورکول ندی جائز۔ قال علیه السلام:

يَا عُمَرُ إِنَّكَ رَجُلٌ قَوِيٌّ فَلَا تُؤْذِي الضَّعِيفَ وَإِذَا أَرَدْتَ اسْتِلَامَ الْحَجَرِ فَإِنْ خَلَا لَكَ فَاسْتَلِمَهُ وَإِلَّا فَاسْتَقْبِلْهُ وَكَبِّرْ۔ رواه احمد والشافعي وغيرهما۔

يعنے نبی علیه السلام عمر فاروق ته وئیلی وو چه که گنږه نه وه نو حجر اسود بنکلوه او که گنږه وه نو صرف ورته مخامخ لاس اوچت کړه او الله اکبر وایه هسه نه چه ضعیفانو ته تکلیف ورنکړه۔

دا منع په هغه وخت کنبه ده چه تیل د حد نه ډیروی او مخلوق ته تکلیف اورسیږی او کله چه هغوی هم تکره خلق وی او تکلیف ورته نه رسیږی نو بیا لږ لږ تیل (مزاحمت) جائز دے، دلیل پدے باندے دا دے: عید الله بن عمر رضی الله عنهما فرمائی چه د حجر اسود د بنکلولو فضیلت چه ما د رسول الله ﷺ نه اوریدلے دے نو زه حجر اسود نه په گنږه کنبه او نه پغیر د گنږه نه

پرېږدم نو که چا د صحابی د عمل تابعداری اوکړه نو ښه کار دے۔
۳- دریم: غسل کول د طواف دپاره بدعت دے۔

۴- څلورم: بعضے خلق چه طواف کوی نو جورایه په خپو کوی دے دپاره چه د کونتره په گندگۍ باندے ئه خپه گنده نشی دا بدعت دے ځکه کونتره د رسول الله ﷺ د زمانه نه تر اوسه پورے شته او محمد ﷺ دا کار نه دے کړے او نه ئه پرے خپل امت ته امر کړیدے۔ او گوره فتاوی ص (۱۲۶)۔

۵- پنځم: بدعت دا دے چه کله حجر اسود ته اشاره کوی نو لاس بنکلولی او حال دا دے چه په دے صورت کنبه لاس بنکلول نشته۔

۶- شپږم: بدعت د طواف دپاره په خوله باندے نیت تړل چه نیت مے کړے د طواف د اووه گردشونو [زاد المعاد ج ۱/ ۴۵۵] کنبه ابن قیم لیکلی دی: چه دا په خوله باندے وئیل بدعت دے۔

۷- اووم بدعت دا دے: چه په طواف کنبه بعضے خلق خاص ذکر ونه کوی او بعضے خلقو سره کتابچه وی او هغه وائی۔ دا ښه کار نه دے بلکه هر ذکر ئه چه خوښ شی هغه دے کوی، دیکنبه محمد ﷺ څه خاص ذکر ونه ندی متعین کړی۔ او گوره [المنسک: ۱۲۲] هغه کنبه وائی:

وَيُسْتَحَبُّ لَهُ فِي الطَّوَافِ أَنْ يَذْكُرَ اللَّهَ وَيَدْعُوهُ بِمَا شَرَعَ وَإِنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ سِرًّا فَلَا بَأْسَ بِهِ وَلَيْسَ فِيهِ ذِكْرٌ مَحْدُودٌ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ لَا بِأَمْرِهِ وَلَا بِقَوْلِهِ وَلَا بِتَعْلِيلِهِ

يَدْعُوا فِيهِ بِسَائِرِ الْأَدْعِيَةِ الشَّرْعِيَّةِ وَمَا يَذْكُرُهُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ مِنْ دُعَاءٍ مُبْتَدِعٍ تَحْتَ الْمِيزَابِ فَلَا أَصْلَ لَهُ

۸- اتم بدعت: مسجد حرام دپاره په مسجد حرام کښه تحية المسجد کول دا بدعت ده ځکه بیت الله طواف کول دا د بیت الله تحیه ده خو دا حکم د هغه چا دپاره ده چه ابتداء کښه په حالت احرام کښه داخل شی او که هلته اوسپړی نو بیا ددیه حکم د نورو مساجدو پشان ده بیا به تحیه المسجد کوی کله ئی چه د طواف اراده نه وی۔

۹- نهم بدعت: بعضه خلق داسه نیت تری لکه څنگه چه د مونځ نیت تری غوړونو ته لاس پورته کوی۔ دا غلطه طریقه ده۔ صرف حجر اسود ته لاس مخامخ کول او الله اکبر وئیل پکار دی۔ [زاد المعاد ۳۰۳/۱ - سفر السعاده ص ۷۰]

۱۰- لسم بدعت: د حجر اسود په ښکلولو کښه اواز او شور کول دا مکروه عمل دی۔ [المدخل ۲۲۴/۱]

۱۱- یولسم بدعت: بعضه خلق چه امام سلام او اوگرځوی نو سمدستی د حجر اسود د ښکلولو دپاره منډه وهی او بعضه د ملتزم دپاره منډه وهی دا غلط کار دی او د محمد ﷺ نه ځان مخکښه کول دی او د مسجد حرام په ادبی کول دی۔

۱۲- دولسم بدعت: بعضه خلق د حجر اسود او رکن یمانی په خوا کښه لمن او چتوی او بعضه پرتوگ او چتوی دا بدعت دی۔ (حجة النبي ﷺ)۔

۱۳- بدعت: بعضه خلق رکن یمانی ښکلولی دا خلاف سنت طریقه ده۔

۱۴- څوارلسم بدعت: اکثر خلق د کعبه شریفه ټول طرفونه ښکلولی دا هم د رسول الله ﷺ نه خلاف ورزی ده۔ [اقتضاء ص ۲۰۴ - مجموعه الرسائل ۳۷۱/۲]

د کعبه نور گوډونه مسح کول یا ښکلول نشته صرف حجر اسود خکلول یا مسح کول دی او صرف رکن یمانی له لاس وروړل دی۔ عبد الرزاق په خپل مصنف کښه روایت راوړی دی (۸۹۴۵)۔
عن یعلی بن امیه قال طَعَنْتُ مَعَ عَمْرِ بْنِ الْخَطَّابِ وَفِي رِوَايَةٍ مَعَ عُثْمَانَ فَلَمَّا كُنْتُ عِنْدَ الرُّكْنِ الَّذِي يَلِي الْبَابَ مِمَّا يَلِي الْحَجَرَ أَخَذْتُ بِيَدِهِ لِيَسْتَلِمَهُ فَقَالَ: أَمَا طَعَنْتَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ: بَلَى قَالَ فَهَلْ رَأَيْتَهُ يَسْتَلِمُهُ؟ قُلْتُ: لَا قَالَ: فَانْفُذْ عَنْكَ فَإِنَّ لَكَ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسْوَدَ حَسَنَةٍ.

ترجمه: یعلی فرمائی ما د عمر لاس اونیولو چه رکن شامی ښکل کړی۔ هغه او فرمائل: تا د رسول الله ﷺ سره طواف ندی کړی؟ ده او وئیل: وله نه! وې فرمائل تا پدې کار لیدلې دی؟ هغه او وئیل نه! نو وې فرمائل د رسول الله ﷺ اتباع کښه ستا ښائسته اقتداء شته۔ (صرف د هغه اتباع کوه)۔

۱۵- پنځلسم: د کعبه یا د مقام ابراهیم پورې ځان مخل یا لاس وروړی راخکل یا د هغه چپول بدعت دی۔

(السنن والمبتدعات - ۱۱۳)

۱۶- شپاړسم: ملتزم پورې خپته جوختول پدې نیت چه دا د

دنیا مینځ دے دا غلطه خبره ده دعا ملتزم کنبے شته حدیث د ابوداود کنبے راغلی دی او دا مسئله به روسته ان شاء الله تعالیٰ۔

۱۷- اوولسم: بعضه خلق د میزاب رحمت نه چه کومے د باران اوبه راپریوزی نو په هغه تبرک حاصلوی ددے څه اصل نشته دے۔
۱۸- اتلسم: بعضه ظالمان مونږ پخپله لیدلی دی چه د شیخ عبد القادر جیلانی ذکر کوی په طواف کنبی یا غوث اعظم وائی دا شرک دے او دا کار مشرک سره کوی۔

۱۹- نورلسم: د حجر اسود په ښکلولو کنبے یا په اشاره کولو کنبے د بسم الله اکبر نه زیات کلمات وائی دا د محمد ﷺ نه ندی ثابت نو ځان په بدعاتو باندې مه ستره کوی۔

کله چه طواف ختم کړی نو اوگه دے پته کړی او نیغ دے نه او ځی ځکه دے سره طواف والاؤ ته تکلیف ملاوېږی نو د هغوی سره دے روان وی لږ لږ دے بهر کیږی۔

بیا به دوه رکعته مونځ اوکړی

بیا به دوه رکعته مونځ اوکړی او دا مونځ سنت دے او دا صحیح قول دے که چا اونکړل نو طواف ئه شویدے لیکن خلاف سنت کار دے۔

دلته یو څو مسائل واوړه:

۱- **اوله مسئله:** کله چه خلقو ته تکلیف نه وی نو دا مونځ

د مقام ابراهیم سره کول سنت دی او چه کله ده یا نورو خلقو ته تکلیف وی نوییائے بل ځائے کنبے کول پکار دی ځکه په سنت طریقہ کولو باندې خلقو ته تکلیف ورکول حرام دی۔

۲- **دویمه مسئله:** قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ به اول رکعت کنبے وائی او دویم کنبے به قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وائی کما فی الحدیث۔

۳- **دریمه مسئله:** بعضه کم عقله فرض مونځ یا دا دوه رکعته د میزاب رحمت مخه ته او د حطیم شاته کوی پدې گمان چه د ترکیانو په زمانه کنبے دلته د امام ابو حنیفه مصلی پرته وه، او دا کار اکثر افغانان کوی او دا گمان غلط دے ځکه دا کار غلطو خلقو کړې وو او بله دا چه د احادیثو نه معلومېږی چه دا مونځ د کعبه مخه ته کول بهتر دی۔

۴- **څلورمه اختلافی مسئله:**

بعضه خلق وائی چه دا مونځ به په اوقات مکروهه کنبے نه کوی ځکه پدې درې اوقاتو کنبے د مونځ کولو نه منع راغلی ده او بعضه علماء وائی چه دا مونځ په هرقت کنبے کیږی ځکه چه دا سببی مونځ دے او په دې باندې ډیر احادیث راغلی دی۔ او همدا غوره قول دے۔

اول حدیث کنبے راځی:

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ لَا تَمْنَعُوا أَحَدًا طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ وَصَلَّى آيَةَ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ۔

(رواه الترمذی والنسائی وابوداود - وصححه الالبانی فی صحیح ابی داود)۔

ترجمه: رسول الله ﷺ بنی عبد مناف ته فرمائیلی وو چہ تاسو هیڅوک مه منع کوی چہ طواف دبیت الله نه اوکړی او بیا هر وقت چہ غواړی مونځ اوکړی که شپه وی که ورځ- (ترمذی) همدا وجه ده چہ بعضے علماء وائی چہ په مکه کنبے اوقات مکروهه نشته بلکه نفلونه چہ د چاڅو مره خوښ وی او په هر ترم کنبے چہ وی جائز دی ځکه هغه ځائے د عبادت دے۔

دویم حدیث:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ وَقَدْ صَعِدَ عَلَى دَرَجَةِ الْكَعْبَةِ مَنْ عَرَفَنِي فَقَدْ عَرَفَنِي وَمَنْ لَمْ يَعْرِفَنِي فَأَنَا جُنْدُبٌ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِأَصْلَافٍ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَلَا بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ إِلَّا بِمَكَّةَ إِلَّا بِمَكَّةَ - رواه احمد وورزين۔

حاصل

د حدیث دا شو چہ د صبا دراختلو نه پس د نمر ختو پورے نفلی مونځ نه کیږی او همدارنگه د مازیگر مانځه نه بعد تر نمر پریوتلو پورے مونځ نه کیږی مگر په مکه کنبے کیږی او دا خبره ئے درے کرتبه اوکړه او پدے نور هم ډیر دلائل شته او پدے مسئله باندے شیخ الاسلام ابن تیمیه په فتاوی کنبے تفصیلی بحث کړیدے او دا مسئله ئے ثابتہ کړیده نو که دا مونځ په اوقات مکروهه کنبے کوی نو اعتراض پرے مه کوه او که تاسو اوکړلو نو هم جائز دے ے دلیل خبرو پسے مه روانیږئ۔

۵- پنځمه مسئله: د طواف نه روستو د دوه رکعتونه زیات مونځ کول لازم نه دی بعضے خلق د طواف نه روستو د مقام

ابراهیم سره دوه رکعته کوی دوه له ملتزم سره کوی او دوه په حطیم کنبے کوی دا په دے طریقہ نه دی ثابت چہ د طواف نه روستو به شپږ رکعتونه کوی صرف دومره ده چہ حطیم کنبے یو کرت مونځ کول پکار دی، ځکه دا داسے ده لکه چہ د کعبے شریفے مینځ دے او رسول الله ﷺ په فتح مکه کنبے یا په حجة الوداع کنبے یو ځل داخل شویدے بار بار نه دے داخل شوی نو علماء وائی چہ سرے یو ځل حطیم کنبے مونځ اوکړی نو دا سنت ادا کیږی بار بار ننوتلو ته ضرورت نشته۔

بیا به زمزم ته لاړ شی او به اوسکی

او په سر باندے به ئے هم واچوی ځکه نبی ﷺ داسے کړیدی دا اوبه که په ولاړه اوسکی نو هم جائز ده ځکه نبی علیه السلام په ولاړه سکلی دی او په ناسته ئے سکل هم جائز دی۔ او فضیلت ئے دا دے چہ حدیث کښ راغلی دی: انه طعام طعم رواه مسلم وفي روايه ابی داود وشفاء سقم۔ دخوراک نه خوراک دے او د بیماری علاج دے۔ او بل روایت کښ دی: ماء زمزم لما شرب له۔ د زمزم اوبه چہ په کوم نیت اوسکله شی نو هغه الله تعالی پوره کوی۔ د زمزم اوبه شفاء ده په ښه نیت ئے ځکل پکار دی لکه د علم او شفاء او تقوی دپاره۔ ابن عباس به د زمزم څکلو نه پس داسے دعا ویله:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ.
(ترغیب و ترهیب)۔

مسئله: د زمزم اوبو څکلو وقت کښه اودریدل او مخ قبله ته کولداشته او که نه؟ نو صحیح دا ده که ولاړو نو بیا کښه مه اړ که ناست وې اودریدل نشته۔ او قبله ته مخ کول یو حدیث کښه راغلی دی ابن ماجه رقم (۳۰۶۱) لیکن ضعیف دی ځکه هغه کښه محمد بن عبد الرحمن راوی دی لم یوثقه غیر ابن حبان لیکن ابن مبارک به پرې عمل کولو لکه ترغیب و ترهیب کښه شته دارنگه یو اثر په مصنف عبد الرزاق کښه شته (۱۱۲/۵) د ابن عباس چه هغه به هم استقبال قبله ته کولو لیکن د هغه سند کښه ضعف دی زمعه بن صالح راوی په کښه راغلی دی نو ځکه محققین علماء وائی پدې وخت کښه قبله ته متوجه کیدل سنت طریقه نده۔ لیکن د زم زم په اوبو کښه هم بدعات شته۔

په زم زم کښه بدعات

- ۱- اول: بعضه خلق په زم زم غسل کوی دا هم بدعت دی۔
- ۲- دویم: بعضه خلق چه د زم زم اوبه په هرځای کښه سکی نو اودرېږی او قبله ته مخ کوی او بیت الله ته گوری۔ بعضه خلق د کفن کپړې له اوبعضه گیرې له اوبعضه جانمازونو له د زم زم

اوبه ورکوی دا ټول بدعات او عبث کارونه دی۔
السنن والمبتدعات (۱۱۳)۔

آؤ د مرض په ځای باندې زمزم اچول صحیح دی۔ کَانَ يَضُبُّ عَلَى الْمَرْضَى [الصحيحه: ۸۸۳]۔
۴- څلورم: بعضه خلق د زمزم څکلو وخت کښه څه خاصه دعا وائی دا په اصله خبره ده بلکه چه کومه دعا ورته ورځی نو اودې کړی۔

۵- پنځم: بعضه خلق گمان کوی چه د زمزم اوبه ډیرې څکل اسراف دی دا غلطه خبره ده بلکه زمزم باندې ځان مړول پکار دی۔

بیا چه کله فارغ شی د دینه نوسعی ته دے متوجه شی۔ لیکن حجر اسود دې ښکل کړی مخکښ له تللو نه صفا مروه ته دا سنت دی او ډیر خلق ترې خبر هم ندی۔

سعی او د هغه مسائل

- اول دې انسان د صفا غونډې ته لاړشی ځکه چه هغه حجر اسود ته مخامخ ده نو هلته دې اوخیږی۔
- او رسول الله ﷺ چه کله ورتللو نو وې فرمائیل: أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ - زه شروع کوم په هغه باندې چه الله پرې شروع کړیده چه په خپل کتاب کښه د صفا مخکښه کړیده:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾

نو کله چه انسان صفاته نزدی شی نو دغه خائے کنبے به دغه آیت اووائی دا آیت په روایت د مسلم کنبے صرف د من شعائر الله پورے راغله دے او که تهل ئے اولوستلو نو هم خیر دے او بیا به داسے اووائی : اَبْدُءُ بِمَا بَدَّءَ اللَّهُ بِهِ - کله چه صفاته اوخیژی نو بیت الله ته دے مخ کړی تردے پورے چه هغه اووینی لیکن نن صبا انسان د عمارت دوجے نه هغه نشی لیدلے نو لاسونه دے پورته کړی او داسے دعاگانے دے کوی :

اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ أَنْجَزَ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ.

او دارنگه نورے دعاگانے دے کوی نبی ﷺ دلته دا دعا درے ځله کړیده - او د هرځل لوستلو نه پس دے ځان له او نورو مسلمانانو له دعا غواړی -

بیا به مروه طرف ته روان شی او الله ته دے عاجزی کوی او دعا گانے دے غواړی - کله چه هغه عَکَمَ أَخْضَرَ (یعنې شنو بلفونو ته کوم چه خی او گس طرفته دی) ورسپړی نو منډه دے او کړی تر هغه بل پورے نبی علیه السلام به دومره تیزه منډه کوله چه لنگ مبارک به ورته بیرته راتاؤ شو -

مخکېنې زمانه کنبے دلته کنده وه اوس حکومت هغه دبره نه بنده کړیده، دلته منډه وهل سنت عمل دے د سپړو دپاره بیا چه

مروه ته اورسپړی نو هلته به هم مخ قبله ته کړی او دغه مذکورے دعاگانے به اووائی څنگه ئے چه صفا کنبے لوستلے وے - بیا به صفا ته راشی او همدغه مذکوره طریقہ به وکړی تردے چه اووه گردشه پوره شی -

سعی په صفا مروه کنبے په سورلی جائز ده او پیدل تلل افضل دی - رواه ابو نعیم فی مستخرجہ علی صحیح مسلم -

او د صفا مروه په مینځ کنبے دا دعا د ابن مسعود او ابن عمر او مسیب بن رافع، عروه بن الزبیر - نه نقل ده :

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ.

(ابن ابی شیبہ (۶۸/۴) -)

په سعی کنبې بدعات

۱- **اول بدعت** : بعضے خلق دے ته سعی وائی چه څوارلس کرته لارشی او راشی - دا بالکل غلطه ده کوم علماء چه دا وائی نو دا خطا شویدی بلکه د صفا نه تر مروه پورے دایو چکر شو او بیا د مروه نه تر صفا پورے بل چکر شو د صفا نه شروع او په مروه به سعی بس کیږی، لیکن یوه مشوره واورئ هغه دا چه اکثر خلق پدے گردشونو کنبې خطا کیږی نو هغه له پکار دی چه اووه تسبیح پیدا کړی یا په گوټو حساب کوی -

۲- **دویم بدعت** : بعضے خلق وائی چه د صفا مروه نه

روستو به دوه رکعته حاجی صاحب کوی دا خبره بالکل غلطه ده ده باره کنبه چه کومو علماؤ د شوافعو لیکلی دی نو هغه خطا شویدی بلکه دوه رکعته د طواف نه روستو شته او د سعی نه روستو مونځ نشته.

۳- **درېم بدعت**: بعضه خلق صفا مروه لپاره اودس لازم گنړی په دې نیت چه وائی چه حدیث کنبه راځی چه چا د صفا مروه سعی او کړه په اودس سره نو په هر قدم به ده له (اوویا زړه نیکی او لیکلې شی. دا حدیث هم موضوع ده او دا خبره هم غلطه ده بلکه اودس د صفا مروه دپاره په اتفاق د علماؤ سره ضروری نه ده بلکه اودس هر وخت مستحب ده.

۴- **څلورم بدعت**: بعضه خلق د صفا سرتو ورڅیژی تردی چه ځان د هغه دیوال سره یوځای کړی دا غلطه ده بلکه صرف صفاته ختل پکار دی.

۵- **پنځم بدعت**: په ما بین د صفا مروه کنبه څه معینه نه نشته بلکه څه چه خوشوی هغه دې وائی چه قرآن او حدیث خلاف نه وی. او د صحابه کرامو نه رِبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَكْرَمُ دعا نقل ده. لکه چه مخکې تیره شوه.

۶- **شپږم بدعت**: بار بار سعی کول هسه یا په حج عمره کنبه دا غلطه طریقه ده (نووی شرح مسلم). بعضه خلق د حج او د عمره نه په غیر سعی کوی دې کړه ثواب نشته بلکه ثواب په طوافونو کنبه دې هغه دې کوی.

۷- **اووم بدعت**: بعضه خلق جمع پرېږدی ترڅو چه ئه سعی نه وی ختمه کړی دا غلط کار دې جمع دې او کړی د هغه نه روستو دې بیا سعی شروع کړی د هماغه ځای نه کوم ځای ئه چه جمع او کړه. د سعی په کولو سره د جمع پرېخودل نشته.

۸- **اتیم بدعت**: بعضه خلق د سورلی نه منع کوی چه د صفا او مروه په مینځ کنبه به په سورلی باندې نه سورېږی دا خبره غلطه ده بلکه سورلی باندې سوریدل سنت هی او د رسول الله ﷺ نه ثابت دی لکه امام مسلم د جابر رضی الله عنه نه پدې باره کنب حدیث راوړیدې.

۹- **نهم بدعت**: د مسعی په دویم چت باندې سعی کول د ضرورت په وجه جائز دی لیکن د دیوال غاړه ته دې ډیر نزدې نه ورځی چه د مسعی نه بهر اونه وځی دا مسئله د سعودی لوی لوی علماؤ لیکلې ده. **بیادې سر او خړوی** نو دې سره به د احرام نه اووځی او عمره به ئه پوره شی.

د خلق او قصر بیان

علماء لیکي چه انسان کله مفرد وی یعنی صرف حج کوی عمره نه کوی یا قرآن کوی یعنی حج او عمره شریکه کوی په نیت کنبه او ځان سره ئه هدیه یعنی خاړو هم راوسته وی د خپل

ملك نه نو دا به ځان نه حلالوی او تمتع والا به ځان حلالوی لیکن که ورځے حج ته ډیرے وی نو سر ډیے او خروی او که ورځے حج ته کمے وی چه سر پکښی نه غتیرې نو بیا ډیے سر او خروی ځکه په حج کښی سر خرئیل ډیر اجر لری دا در رسول الله ﷺ قوی سنت دی۔

په خلق او قصر کښی بدعات

۱- اول بدعت: بعضی خلق چه سر خروی نو چپ طرف نه شروع کوی دا خلاف سنت عمل دی نبی ﷺ چه کله سر خرولو نو حلاق (نائی) ته ئی اووئیل چه په بنی طرف شروع اوکړه۔

۲- دویم بدعت: بعضی خلق څلورمه حصه د سر خروی او څوک چه ډیرے عمرے کوی هغه هم دا کار کوی او حال دا دی چه څلورمه حصه د سر خرئیل بدعت دی بلکه د ټول سر خرئیل دا واجب دی لکه په حدیث کښی راغلی دی۔

۳- دریم: بعضی خلق وائی چه سر خروم نو قبله ته به مخ کوی لکه په احیاء العلوم کښی ئی لیکلې ده دا خبره هم غلطه ده۔

۴- څلورم بدعت: بعضی د سر خرئیلو په وخت کښی دعا وائی لکه فتح القدیر کښی ئی لیکلې ده دا د محمد ﷺ نه نه ده ثابتې نو د محمد ﷺ نه ځان مه مخکښی کوی۔

۵- پنځم: بعضی خلق چه سر لنډه وی نو یو ویخته یا دوه ترینه

په قینچې واخلی او حال دا دی چه قصر دیته وائی:
الْأَخَذُ مِنَ مَجْمُوعِ الشَّعْرِ لَا مِنْ جَمِيعِهِ۔

د مجموعې ویخته نه د گوتو د سرونو په مقدار اخستل او د هر ویخته نه اخستل لازم ندی نو پدې کښی زیات نقصان جائز نه دی۔ لکه چه د مروه په خوا کښی ناپوهه خلق ولاړوی او قینچې ورسره وی او صرف معمولی ویسته پرېکړی او دیته قصر وائی دا غلطه ده۔ بلکه تعمیم د ټول سر ضروری دی۔

د زنانه د عمرې بیان

زنانه به دا اعمال هم کوی کوم چه مخکښی بیان شو صرف یو څو خبرو کښی ددې فرق دی۔

۱- اول: دا چه پدې احرام نشته بلکه خپلې عادتې جامې به اغوندي۔ حدیث کښی راځی چه زنانه به دستانې او نقاب نه اچوی صرف د بره نه کپړه رازوړندولې شی (ترمذی، مشکاه)۔

نو اوس به بورقع نه په سر کوی بلکه که سړی نه وی نو مخ ډیې ښکاره کړی او که ستر کوی نو بیا ډیې په مخ څه جامه وغیره واچوی که په مخ لږ پړی او که نه لږ پړی دواړه جائز دی۔ بعضی علماء وائی چه په مخ باندې ډیې پرده نه اچوی لیکن صحیح دا ده چه په مخ ډیې پرده واچوی که لگپړی او که نه ځکه چه د نبی ﷺ

بيبيانو خادرونه په مخ اچولی وو او رسول الله ﷺ ورته نه وو وئیلی چه د مخونو نه پرده لری کړی لکه شیخ الاسلام دا مسئله بیان کړیده:

[وَلَوْ غَطَّتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا بِشَيْءٍ لَا يَمَسُّ وَجْهَهَا حَازَ بِالْإِتِّفَاقِ وَإِنْ كَانَ يَمَسُّهَا فَالصَّحِيحُ أَنَّهُ جَائِزٌ أَيْضًا وَلَا تُكَلِّفُ الْمَرْأَةُ أَنْ تُحَافِيَ سُرَّتَهَا عَنِ الْوَجْهِ لَا بِعُودٍ وَلَا بِيَدٍ وَلَا غَيْرِ ذَلِكَ لِأَنَّ أَزْوَاجَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كُنْ يَسْأَلُنَ عَلَى وَجُوهِهِمْ مِنْ غَيْرِ مُرَاعَاةِ الْمُحَافَاةِ وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: إِحْرَامُ الْمَرْأَةِ فِي وَجْهَهَا وَإِنَّمَا هَذَا قَوْلُ بَعْضِ السَّلَفِ لَكِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَاَهَا أَنْ تَنْتَقِبَ أَوْ تَلْبَسَ الْقَفَازِينَ] انتهى.

د دې عبارت مقصد مخکې بيان شو.

۲- دویم: دا چه بعضې زنانې په سرباندې سپینه کپړه تړی او دیته احرام وائی دا کار غلط دې او بالکل صحیح نه دې.

۳- دریم: دا چه که ښځه حائضه (بیماره) شوه یا نفاس پرې راغې نو غسل دې او کړی او خو پورې چه پاکه شوې نه وی نو د حرم نه بهر دې اوسېږي چه کله پاکه شی نو بیا دې عمره شروع کړی ځکه چه زنانه لره د حیض په حالت کې مسجد ته په غیر د ضرورت نه داخلیدل منع دی. او دا سه به هم نه کوی چه په حالت د حیض کې سعي او کړی او روستو چه پاکه شی نو بیا طواف او کړی، ځکه چه صفا مروه مخکې د مسجد نه بهر وو نو مخکې ورله دا کار جائز وو لیکن اوس صفا مروه مسجد کې شامل شويدي، نو دا هم د مسجد حکم لری نو حائضه زنانه به د

عمره هېڅ رکن نه اداء کوی ترڅو چه پاکه شوې نه وی.

دویمه وجه داده چه صفا مروه د طواف نه روستو کول پکار دی.

۴- څلورم: ښځه دې د سرو نه جدا طواف کوی.

۵- پنځم: زنانه به هم په تلبیه آواز او چتوی مگر چه خوف د فتنې وو، بیا به آواز ښکته کړی لعموم الاحادیث او عائشه به آواز

او چتولو (مسند احمد ۳۲/۶) وقال شیخ الاسلام:

وَالْمَرْأَةُ تَرْفَعُ صَوْتَهَا بِحَيْثُ تَسْمَعُ رَفِيقَاتَهَا -

ښځه به دومره آواز پورته کوی چه خپله ملگرې ته واورې.

۶- په حجر اسود باندې به تیل نه کوی، یو بل له دیکې ورکول

ګناه ده.

۷- اووم: په زنانو رمل (پهلوانی) نشته لیکن په سعی کې

ایا زنانه منډې وهله شی؟ نو پدې کې د علماؤ درې قوله دي.

ظاهر دا دې چه که د سرو تیل نه وی نو بیا منډه وهله شی لکه

المجموع (۷۵/۸) مناسک الحج والعمره (ص ۲۷) - کېنې او ګورد

۸- اتم: د حج او عمرې نه پس دې سر نه خړی بلکه قصر دې

او کړی.

پس کله چه د عمرې نه فارغ شی نو بیا دې د حج انتظار

کوی او حرم کېنې ورله اوسیدل جائز دی لیکن که چرته زنانه وی

او مرض پرې راشی نو که ځان دپاره د حرم نه بهر کمره نیوله شی

نودا دیر بهتره ده، او که وسع ته نه کیږي نو په حرم کېنې ورله

اوسیدل هم جائز دی کَمَا حَقَّقَهُ شَيْخُ الْإِسْلَامِ فِي فَتَاوَاهُ جَدًّا.

دریم باب

د حج بیان - اود هغه د احکامو تفصیل

کله چه د ذوالحجة میاشت داخله شی نو څوک چه قربانی کوی یا پرې واجبه وی نو سر دې نه خړوی او نوکه دې هم نه پرې کوی او نور ویختان دې هم نه اخلی، لکه دا حدیث کښه راغلی دی-

کله چه یوم الترویبه یعنی اتمه ورځ د ذوالحجة شی نو احرام دې اوتړی لیکن چه قران والا نه وی، ځکه چه قارن خود مخکښ نه احرام کښه دې-

تنبیه: ډیر حاجیان چه احرام تړی نو ددې ورځې نه اضطباع (اوگه ښکاره) کوی تر حج ختمیدو پورې او دا خطائی ده بلکه اوگه به صرف په طواف کښه ښکاره کوی او هر طواف هم نه بلکه صرف طواف قدوم کښه (چه ابتداء کښه بیت الله ته راشی)-

تنبیه: د احرام تړلو او شرط لگولو بیان مخکښه اوشو-

احرام به د کوم ځای نه تړی

بعضه وائی: چه احرام به د مسجد حرام نه تړی لیکن صحیح

د حرم نه بهر اوسیدل ورلره د ډیرو وجو نه بهتر دی یو دا چه د حرم ښه عزتی به ترې نه کیږی بل دا چه هلته به ترې ښه ځای خبرې نه کیږی، بله دا چه نبی ﷺ چه حج ته راغلی وونو هم بهر په محصب کښه اوسیدلو هلته به ئې مونځو نه کول او صحابه و سره حرم ته نه راتللو نو د هغه تابعداری به هم اوشی- (زاد المعاد)

په عمره کښه فرائض

۱- **اول:** د میقات نه احرام تړل دا فرض دې لکه څنگه چه به حج کښه فرض دې-

۲- **دویم:** یو ځل د بیت الله طواف کول-

۳- **دریم:** په صفا مروه کښه سعی کول-

۴- **څلورم:** د صفا مروه نه پس سر خړیل یا لنډول لازم دی په هغه کس باندې چه صرف عمره کوی او یا د حج تمتع نیت ئې کړی وی-

○○○○○○○

خبره داده چه د هغه خائے نه به احرام تپری چه کوم خائے کنبه اوسپړی ځکه صحابه کرامو به د بطحاء نه احرام تپلو او هغوی هم هلته اوسیدل او هلته دیره وولیکن د حج دپاره به د حرم نه احرام تپری (او مسجد حرام نه تپل ئے ضروری ندی د خپله دیرې نه ئے اوتړه) لکه دا مسئله د فقه په کتابونو کنبه هم ده.

بیابه په همدغه ورځ د ماسپڅین نه مخکښه منی ته روان شی. سنت طریقه داده چه د ماسپڅین مونځ هلته اورسوی. (یعنې چه نهه لس بجې روان شی نو په آرام به ئے ماسپڅین ته اورسوی). او په لاره باندې به تلبیه وائی.

بعضې خلقو په منی کښ ځان له د مخکښ مقرر ځایونه نیولی وی دا کار د سنت طریقه دې ځکه چه حدیث کښ دی: **مُنَاخُ مِنْ سَبَقٍ** - (الدارمی: ۱۹۳۷) وحسن اسناده معلقه: حسین سلیم اسد والنوروی فی خلاصه الاحکام]

منی د هر هغه چا خائے دې چه څوک ورته مخکښ راغلو، پدې باندې د چا قبضه نه راځی.

بعضې خلق طواف کوی او سعی کوی او د عرفات نه چه روستو راشی نو طواف نه کوی دا بالکل غلطه ده ځکه د عرفات نه بعد طواف کول فرض دی او دارنگه سعی په تمتع والا باندې واجبه ده. امام البانی دا مسئله بڼه په تحقیق سره بیان کړیده.

[التعلیق علی کتابه حجة النبی - ۸۸]

بلکه کله چه احرام اوتپری نو طواف کول ورباندې نه دی لازم

ځکه چه طواف خو هر وقت مستحب دې ددې وقت د احرام پورې خاص ندې نو کوم خلق چه دا ضروری گنړی چه د احرام تپلو نه روستو به طواف کوی او بیابه منی ته روانیږی (لکه دا کار اکثر امیان کوی) نو دا خبره غلطه او بې دلیله ده. او هر چه سعی ده نو هغه خود دې وخت کښه نشته دې، نو بهتره دا ده چه سعی روستو او کپړې شی. بعض خلق وائی: چه (لا حرج) والا حدیث نه معلومیږی چه سعی مقدم کول هم جائز دی لیکن په هغه روایت کښ د صحت او ضعف د اختلاف په وجه نه دی کول پکار.

پس کله چه منی ته ورسپړی نو هلته به پنځه مونځونه کوی ماسپڅین، مازیگر، مابنم، ما سخوتن او سحر او د نمر ختنو نه مخکښه د منی نه تلل د سنت خلاف دی.

په حج کښ فرائض

۱- **اول:** د حج دپاره په زړه کښ نیت کول.

هر چه کپړې او تلبیه وئیل دی نو هغه ئے علامات دی.

۲- **دویم:** د عرفې په ورځ باندې عرفات ته تلل فرض دی.

۳- **درېم:** طواف زیارت کول فرض دی.

دا څیزونه فرض دی که د چا نه ورپکښه یو هم پاتې شو نو د علماؤ په اتفاق سره ئے حج نه کیږی نو ددې خیال ساتل ضروری دی. او په حج کښ نور فرائض هم شته په راجح قول د علماؤ کښ

ليکن د عوامو دپاره فرض او واجب معلومول ضروري نه دی
صرف د حج طريقه پيژندل ضروري دی.

په حج کښ واجبيات

۱- **اول:** د ميقات نه په غير د احرام نه نه تيريدل واجب دی، د احرام نه مراد کپرې بدلول دی، که په غير د احرام نه تير شونو هغه دپاره واپس کيدل لازم دی.

۲- **دويم:** سعی کول په مينځ د صفا مروه کښه واجب ده، دا بعض علماؤ وينا ده مگر غوره دا ده چه دا سعی فرض ده ځکه چه حديث کښ دی: [اَسْعَوْا، فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَيْكُمُ السَّعْيَ] [احمد وابن ماجه - ارواء الغليل: ۱۰۷۲] -

اے خلقو سعی کوی ځکه چه الله تعالی په تاسو باندې سعی فرض کړېده.

۳- **درېم:** تمتع والاقران والا باندې قرباني واجبه ده.

۴- **څلورم:** په مزدلفه کښه شپه تیرول یا نیمه شپه تیرول واجب دی. په مزدلفه کښ د سحر مانځه نه روستو ایساریدل تر نمر راختلو نه لږ مخکښ پورې ضروري دی لکه چه په حديث کښ ثابت دی.

۵- **پنځم:** شیطانون ویشتل.

۶- **شپږم:** داختر په ورځ باندې د شیطانونو د ویشتلو نه

روستو سر خرڅيل يا لنډول واجب دی.

۷- **اووم:** طواف وداع کول د آفاقي یعنی د مسافر دپاره چه مکه مکرمه کښه نه اوسېږي. طواف وداع آخری درخصتی طواف ته وائی. بیا به د نمر د راختلو نه پس عرفات ته روان شی او که د ضب په لاره روان شو نو زیاته غوره ده ځکه رسول الله ﷺ په دغه لاره تلې وو کله چه مسجد نمره ته اوسېږي نو هلته به ځان د خوراک، غسل او اودس نه فارغ کړي نو بیا به د زوال نه روستو عرفات ته داخل شی. او دا بهتره ده چه د زوال نه مخکښه مسجد نمره خوا کښه کښی یا مسجد ته داخل شی.

مسئله: عرفات ته تللو وقت کښه تلبیه هم شته او که څوک تکبیرونه وائی هم صحیح دی. (بخاری)

عرفات او د هغه متعلقات

دا په حج کښه بهترینه ورځ ده لکه دې باره کښه ډیر احادیث راغلي دی، لکه په حديث کښه راځی چه په بندگانو سره الله تعالی په ملائکو باندې فخر کوی او په دې ورځ کښه الله تعالی د جهنم نه بندگان آزادوی.

او په حديث کښه راځی چه: «الْحَجُّ عَرَفَةُ» - یعنی حج خو عرفه ده. یعنی دا په حج کښه بهترين جزء دې نو ددې ورځې احترام پکار دې او ډیر د دعاگانو او ذکر ونه پکښه پکار ی.

د عرفات مسائل

۱- **اولہ مسئلہ** : د نمر پریوتلو پورے به انسان د عرفات د حدود و نہ اوخی او د عرفات حدود معلوم دی بور و نہ لگیدلی دی۔

۲- **دویمہ مسئلہ** : اول به مسجد نمره کنبے خطبه و اوری خکه دا خطبه اوریدل سنت دی بیا به جمع بین الصلاتین اوکری یعنی د ماسپنبین او مازیگر مونخ به یو خائے اوکری دوه رکعت به د ماسپنبین او دوه به د مازیگر کوی دا په هر چا باندے لازم دی که مقیم وی که مسافرو وی او دا قول د سنت مطابق دے او دا د نبی کریم ﷺ طریقہ او د ابوبکر صدیق ، عمر فاروق بلکه د تولو صحابه کرامو عمل دے، ددے طریقے مخالفت کونکے د نبی کریم ﷺ او د صحابو مخالف دے بلکه په مزدلفه کنبے به هم داسے کوی او په منی کنبے به فقط قصر مونخ کوی جمع بین الصلاتین به نه کوی او اوس هم عرب داسے (سنت طریقہ باندے عمل) کوی هغوی په دین پوهیږی نو د هغوی تابعداری هم بنه ده (د هغوی سره په شریکه جمع کوه)۔

لیکن بعضے غلو کونکی متعصبین چه د سنت طریقے سره خه مینه او محبت نه لری دا طریقہ نه کوی او وائی چه دا د امام صاحب مذهب نه دے۔ زه وایم که د امام صاحب مذهب نه دے نو

د نبی اکرم ﷺ مذهب خود دے (و کفی به مذهباً) دومره سخت تقلید جائز نه دے چه د رسول الله ﷺ د صحیح حدیث مقابل کنبے دیو عالم قول غوره کرے شی۔

بیا به د مونخ دپاره یو اذان او دوه اقامتونه اوکړے شی۔

۳- **دریمہ مسئلہ** : سنت به نه کوی۔

۴- **مسئلہ** : د علماؤ په اتفاق سره په عرفات کنبے یر اودسه سره او حائضه بنیخه اودریدلے شی۔

۵- **پنجمه مسئلہ** :

بیا به په دعاگانو کنبے مشغول شی - په ولاړه وی که په ناسته - او په خپله ژبه کنبے دے د دنیا او د آخرت دعاگانے غواړی خکه به په خپله ژبه کنبے دعاگانے کوی چه که په عربی کنبے دعاگانے کوی او د هغه په مقصد باندے نه پوهیږی نو ډیره فائده نه لری - او دعاء د کولو شی دے، د لوستلو شی نه دے۔

او که ژر او رخی نو ډیر دے او ژاړی او خصوصاً د جهنم نه د آزادی دعا دے غواړی ځان دپاره هم او عرفات والو دپاره هم بلکه تولو مسلمانانو له دے هم دعا غواړی او که چرته دا گناهگار بنده (یاد دے کتاب خورونکی) دریاد شی نو هغه دپاره هم د مغفرت او داور نه د خلاصیدو او جنت ته د داخلیدلو دعا او غواړه (واجربك علی الله)۔

پہ عرفات کتب

بدعات او ناروا کارونه

ابلیس په دے ورځ ډیر غصه او ذلیل وی ځکه د الله رب العزت نعمتونه او رحمتونه نازلېږي نو مسلمانانو وروڼو! د دغه رحمت قدر او کړی د بد نصیبی په وجه بعضه خلق په دغه ورځ تصویران اوباسی او بعضه خوراکونه کوی او په هغه کنبه مشغول وی بعضه چکرې وهی او د عرفات غونډی ته خیري د هغه دپاره کوشش کوی او حال دا دے چه هغه ته ختل نه سنت دی نه مستحب دی بلکه بدعت دے او بعضه په کنبه سگریټ او چهلیم سکی دا شیطانی اعمال دی او د شیطان د خوشحالولو اسباب دی۔

۶- **شپږمه مسئله** : په عرفات کنبه څه معینه دعا یا ذکر نشته صرف د رسول الله ﷺ نه دا دعا نقل ده چه هغه دا دعا کوله او لاسونه ئه د سینه پورے اوچت کړی وو۔

اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي وَإِلَيْكَ مَآبِي وَلَكَ رَبِّي تُرَائِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَسُوسَةِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْأَمْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَحْيِي بِهِ الرِّيحُ. (رواه الترمذی باسناد ضعیف)۔

او په روایت د طبرانی کنبه دا هم راغلی دی :

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَسْمَعُ كَلَامِي وَتَرَى مَكَانِي وَتَعْلَمُ سِرِّي وَعَلَانِيَتِي لَا يَخْفَى عَلَيْكَ شَيْءٌ مِنْ أَمْرِي أَنَا الْبَائِسُ الْفَقِيرُ الْمُسْتَغِيثُ الْمُسْتَجِيرُ وَالْوَجَلُ الْمُسْتَفِيقُ

المُقِرُّ الْمُعْتَرِفُ بِذُنُوبِي أَسْأَلُكَ مَسْئَلَةَ الْمَسْكِينِ وَابْتِهَالُ إِلَيْكَ ابْتِهَالُ الْمُذْنِبِ الذَّلِيلِ وَأَدْعُوكَ دُعَاءَ الْخَائِفِ الضَّرِيرِ مَنْ خَضَعْتَ لَكَ رَقَبَتَهُ وَقَاضَتْ لَكَ عَيْنَاهُ وَذَلَّ جَسَدُهُ وَرَغِمَ أَنْفُهُ لَكَ اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنِي بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا وَكُنْ بِي رءُوفًا رَحِيمًا يَا خَيْرَ الْمُسْتُوْلِينَ وَيَا خَيْرَ الْمُعْطِينَ۔

او په حدیث د مسند احمد کنبه راځی چه رسول الله ﷺ به د

عرفه په ورځ دا دعا وئيله :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

او په حدیث د بیهقی کنبه راځی د علی رضی الله عنه نه روایت دے چه نبی ﷺ فرمائیلى دی چه د عرفه په ورځ اکثره دعا ځما او د نورو پیغمبرانو دا ده :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا وَفِي صَدْرِي نُورًا وَفِي سَمْعِي نُورًا وَفِي بَصَرِي نُورًا اللَّهُمَّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ وَسْوَاسِ الصَّدْرِ وَشَتَاتِ الْأَمْرِ وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَلْجُ فِي اللَّيْلِ وَشَرِّ مَا يَلْجُ فِي النَّهَارِ وَشَرِّ مَا تَهْبُ بِهِ الرِّيحُ وَشَرِّ بَوَائِقِ الدَّهْرِ۔

(وهذه الأحاديث في اسانيدها لين كما في زاد المعاد ۲/ ۲۶۸)۔

۷- **مسئله** : د عرفات په سر نفلی مونځ یا د هغه قبه نه

طواف کول دواړه بدعت دے۔

۸- **مسئله** : د مازيگراو د ماسپنين مونځ د حطبه نه

مخکښه کول بدعت دے۔

۹- **مسئله:** د نمر د ډوبيدلو نه مخکې راکوزيدل بدعت دے.

۱۰- **مسئله:** بعضې وائي چه جمعه او عرفه دواړه جمع شي نو دا حج د دوه اوياء (۷۲) حجونو سره برابر دے دا خبره باطله ده.

۱۱- **مسئله:** عرفات ته به وختي نه ځي بلکه د زوال نه روستو به ځي ځکه نبی ﷺ د زوال نه روستو داخل شويدي.

۱۲- **مسئله:** عرفات ته د مکې نه په يو سفر سره تلل دا بدعت دے بلکه اول به مني ته ځي هلته به شپه کوي او بيا به عرفات ته ځي.

۱۳- **مسئله:** د حاجي دپاره روژه نيول بهتر کار نه دے ځکه هغه د فرائضو نه ضعيف کيږي او دا د جاهلو خلکو کار وي چه نفلو له زور وړ کوي او فرض ترې پاته او يا نيمگري شي.

رسول الله ﷺ په عرفات کښې ښکاره پي اوسکل ددې دپاره چه امت ئے تابعداري اوکړي او څوک چه په عرفات کښې نه وي نو د عرفې د ورځې روژه ډيره بهتره ده د دوه کالو گناهونه پرې معاف کيږي. (بخاري).

۱۴- **مسئله:** عرفات کښې که په خپو او درېږي او که په سورلي سورېږي دواړه جائز دي او که سترې شوم نو کينه بيا د دعا دپاره او درېږه يا په ناسته اوکړه ځکه چه په عرفات کښې وقوف راغلي دے او د وقوف معنی ده په يو ځائ کښې پاته کيدل او ايساريدل برابره ده که په ناسته وي او که په ولاړه او دغه شان خبره په مزدلفه کښې هم ده.

۱۵- **مسئله:** په عرفات کښې تلبیه وئيل هم صحيح دي لکه دا د خلفاء راشدينو نه ثابته ده.

۱۶- **مسئله:** دا خبره ياد ساتل پکار دي چه په عرفات کښې د مسجد نمره مخکني د محراب حصه د عرفات په حدودو کښې نده داخله مسجد کښې د علامې دپاره شنه بلفونه لگيدل دي نو که څوک په مسجد کښې وقوف کوي هلته حصار پري او خوا ميدان ته نه ورځي نو دا هم جائز ده خو دا خيال به کوي چه ددې شنو بلفونو نه شاته حصه د مسجد کښې کيني دې دپاره چه عرفات کښې داخل شي.

مزدلفه او د هغې متعلقات

کله چه نمر پريوزي نو د خپل ځائ نه به راروان شي. داسې نه ده پکار چه د مازيگر نه د عرفات دې سرته راشي او کله چه نمر پريوزي نو سمدست راوځي دا طريقه غلطه ده بلکه نبی ﷺ صحابو ته فرماييلي وو چه په آرام او وقار سره ځي ځکه:

[فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِضَاعِ]

منډه وهل او جلتی کول خو نيکي نه ده بلکه په آرام او وقار سره تگ نيکي ده. البته که گنډه نه وي نو تيز تلل سنت دي نبی عليه السلام به چه خلق رنگي اوليدل نو اوښه به ئے تيزه کړه. که په سورلي باندي ځي هم ټيک ده او که پياده ځي نو هم

د بعضی علماؤ په نزد باندې په مزدلفه کښه د سحر مونځ کولو پورې شپه تیروول واجب دی کله چه د سحر مونځ اوکړی نو دعا گانې به غواړی - په ولاړه وی او که په ناسته - او قبله ته دې مخ کړی تردې پورې چه نمر ختلو ته رانزدې شی نو بیا دې منی ته روان شی او دا در رسول الله ﷺ عمل او د هغه طریقه ده - خو افسوس چه اکثر خلق دا سنت پیژنی هم نه - د مونځ کولو سره سمدست پاخیږی او روانیږی شیطان ورته وسوسه و اچوی چه شیطانانو باندې گنډه زیاته وی نو ځی چه وختی ځان اورسوو -

او بعضی علماء وائی : چه په مزدلفه کښه دې نیمه شپه تیره کړه نو واجب اداء شو په تا باندې هیڅ نشته صرف در رسول الله ﷺ د عمل تابعداری درنه پاته شوه لیکن نن صبا ډیر خلق جلتی کوی او دا واجب یا سنت پرېږدی دا ډیره ناکاره خبره ده -

بیا چه د سحر د مونځ نه روستو په مزدلفه کښه په هر ځای کښه حصار یږی نو صحیح ده لیکن د جبل قزح سره نزدې حصار بدل مستحب دی -

○○○○○○○○

صحیح ده لیکن په سورلی باندې تگ غوره دې ځکه د نورو اعمالو نه به نه سترې کیږی - او په لاره استغفار ډیر غواړه -

هر کله چه مزدلفه ته را ورسیږی نو هلته به جمع بین الصلاتین اوکړی او په لاره به هم د ما بنام مونځ نه کوی او په عرفات کښه به ئه هم نه کوی بلکه مزدلفه کښه به ئه یو ځای اوکړی - اول به اذان اوکړی بیا به د ما بنام مونځ درې رکعت اوکړی او سنت به نه کوی بیا به د ماسخوتن مونځ دوه رکعت اوکړی او وتر به هم کوی -

البته که یو انسان یږی چه مزدلفه ته به د نیمه شپه نه پس اورسیږم د گنډه د وجې نه نو بیا دې لاره کښه مونځ اوکړی چه مونځ ترې قضاء نشی ځکه د نیمه شپه نه اخوا مونځ قضاء دې - خو اکثر خلق تقریباً نهه لس یولس بجې رسی نو مونځ ورله په لاره باندې ندی کول پکار دا د سنت مخالفت دې -

بیا به مزدلفه کښه اوده شی ځکه چه نبی ﷺ په دغه شپه کښه اوده شوی وو لیکن کوشش دې کوی چه د سحر مونځ ترې خراب نه شی -

که دیو انسان سره زنانه وغیره نه وی نو بهتره ده چه مشعر حرام مسجد کښه شپه اوکړی که وختی راورسی - هلته د ما بنام او ماسخوتن کیږی هغه کښه به شریک شی او که وختی راونه رسی نو ځانله دې اوکړی خو شپه دې مسجد کښ اوکړی سحر مونځ وغیره کښه به ورته آسانه وی - دا یوه مشوره ده -

پہ مزدلفہ کنبہ بدعات

۱- اول: د مزدلفہ د شپے دپاره غسل کول بدعت دے۔

۲- دویم: امام غزالیؒ وائی: چه کله مزدلفه رانزدی شی نود حرم د احترام دپاره به د سورتی نه کوز شی دا خبره غلطه ده ځکه محمد رسول الله ﷺ سور راغله دے۔

۳- دریم: دغه ځائے کنبه معینه دعا وئیل نشته دے۔

۴- خلورم: په مزدلفه کنبه د جمراتو دپاره کانړی ټولول لازم گنرل دا بدعت دے بلکه کوم ځائے نه چه دے کانړی واخستل جائز دی۔ مزدلفه کنبه هم راتولے شی او د منی په لاره هم۔

۵- ډیر حاجیان وغیره چه د عرفات نه راکوزیږی نو په لاره باندې دیو بل نه گاری مخکښ کوی او ریس لگوی دا گمان ئې وی چه نبی علیه السلام تیز راغله دے دا گمان غلط دے ځکه چه نبی علیه السلام پدې مقام کنبه خلقو ته د آرام او وقار سره تللو حکم کړیدې مگر که لاره کنبه کولواوواله وی او خلقو ته تکلیف نه رسی نو لږ شان تیز تلل بهتر دی لیکن ددې خلقو دا کار سراسر خطاء دے ځکه پدې کار کولو سره ټول سواره خلق سره د ډرائیور نه د تلبیه وئیلو نه غافل شی۔

۶- مزدلفه کنبه بعض خلق د سحر مونځ قبل الوقت کوی دا د الله په حدودو کنبه تعدی او ظلم دے او قبول ندے۔

بیابانه د مزدلفه نه د نمرختلو نه لږ غوندې مخکښ
اوځی او په آرام آرام سره به ځی تلبیه به وائی خو کله چه وادی محشر (اصحاب الفیل د غرقیدو ځائے) ته اورسیږی نو لږ ساعت دے لږ غوندې تیز لاړشی (که ممکن وی) تردې چه منی ته اورسیږی دا سنت عمل دے۔

منی او دهغه متعلقات

داد اختر ورځ ده اول عمل به په منی کنبه په اووه کانړو د جمره عقبه (یعنی جمره کبری - لوی شیطان کوم چه حرم طرف نه اول راځی) ویشتل وی او دا د منی تحیه ده۔ طریقه د ویشتلو دا ده جمره عقبه ته به مخامخ شی او منی به ځی طرفته کړی او کعبه به چپ طرفته او گرځوی او شیطان به په اووه (۷) کانړو اولی وار په وار او د هر ځل ویشتلو سره به الله اکبر وائی۔ داسنت طریقه ده۔ خو کانړی به نه غټ وی او نه به ډیر واره وی بلکه د چنږ په اندازه به وی په حدیث کنبه راځی د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما نه روایت دے چه نبی ﷺ فرمائیلی دی چه د ټکری یعنی د چنږ په مقدار کانړی باندې شیطان اولی او په دین کنبه زیادت مه کوی (نسائی)۔

دا طریقه سنت ده او د رسول الله ﷺ عمل هم په دغه طریقه وو۔ په دغه ورځ به بله جمره نه ولی صرف هم دا جمره به ولی او

دے نه روستو دعا کول نشته۔ او کله چه جمره عقبه ولی نو تلبیه به ختمه کړی او کله چه منی او مزدلفه او عرفات ته ځی نو تلبیه به وائی کله چه د شیطان په ویشتلو شروع او کړی نو تلبیه به پرېږدی۔

لیکن په روایت د ابن خزیمه کښه راغلی دی چه تلبیه به د جمراتو په آخری کانړی ختموی۔ نو دواړه جائز دی۔
بهتره طریقہ دا ده چه دا به د زوال نه مخکښه ولی او که د زوال نه روسته ئه او ویشته نو هم جائز ده [حجة النبی]۔

بیابا به سر او خړئی ځکه سر خړئیل ډیر بهتر دی۔ رسول الله ﷺ سر خړئیونکی ته درې ځل (د الله درحمت) دعا کړیده او سر لنډونکی ته ئه یو ځل دعا کړیده۔

خو یا د ساتی د عمرې او حج نه غیر په نورو وختونو کښه سر خړول غوره کار نه دی۔ ددې د تحقیق دپاره نور ځایونه دی۔
خو یا دلره چه دا سر به هله خړوی چه قربانی پرې نه وی که قربانی پرې وه لکه تمتع والا او یا قران والا باندې نو هغه به د جمره عقبه نه پس حلاله کوی او بیابا به سر گنجه کوی۔

امام ابو حنیفه وائی چه د اختر دورځې د اعمالو ترتیب پدې راتلونکې طریقہ واجب دی [ر-د-ح]

(راء) کښه اشاره ده د شیطان ویشتلو ته او (ذال) کښه ذبح ته اشاره ده او (حا) کښه د سر خړئیلو ته اشاره ده۔ او نور علماء وائی چه دا ترتیب مستحب دی که چا پدې ترتیب باندې عمل او نکړو

نو هیڅ ورباندې نشته او دا خبره زیاته آسانه او غوره ده ځکه چه د رسول الله ﷺ نه تپوس او شو نو هغه او فرمائیل: چه په دې ترتیب پرېخو دلو کښه هیڅ گناه نشته (بخاری)۔

او د ذبح طریقہ دا ده چه څارو به قبله ته مخامخ کړی او په خپل لاس دې حلال کړی او بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ، اللَّهُمَّ هَذَا مِنْكَ وَلَكَ، اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي - دې او وائی او که بل څوک نائب کړی نو هم صحیح ده۔

د جمرې په ویشتلو

او د ذبح کښه بدعات

- ۱- اول: کانړی وینځل بدعت دی۔
- ۲- دویم: غسل کول د جمراتو ویشتلو دپاره بدعت دی۔
- ۳- دریم: د جمراتو د ویشتلو په وخت کښه د الله اکبر - په ځائ باندې سُبْحَانَ اللَّهِ - وئیل بدعت دی۔
- ۴- څلورم: خاص طریقہ سره ویشتل لکه بعضه وائی چه د غټې گوټې په سر به کانړی کیدی او ولی به ئه دا غلطه خبره ده۔ احادیثو کښه ویشتل راغلی دی څه رنگ چه دې خوښ وی څه معینه طریقہ ورله نشته دی۔
- ۵- پنځم: بعضه خلق وائی چه په مینځ د شیطان یعنی جمره

کښه او په مينځ دويشتونکي کښه به پنځه گزه فاصله وي دا خبره غلطه ده بلکه د کوم مقدار نه چه کانړه وررسيږي د هغه نه دې ويشتل کوي.

۶- شپږم: بعضه خلق په چپر و غټو کانړو جمره ولي دا بدعت دې او د محمد ﷺ نه مخالفت دې په دې باندې شيطان خوشحاليږي. بلکه صرف او صرف په کانړو به ئې اوولي. نه بل شے.

۷- اوم: بعضه خلق وائي چه ذبحه څه له کوم هسه به ضائعې لاره شي دا مال به مسکين ته ورکړم دا خبره بالکل خطا ده ځکه مقصد د الله په نوم ذبح کول دي او د الله لوڼې وئيل دي او په وينه تويولو کښه د الله عبادت دې لکه حديث کښه راځي بهترين حج هغه دې چه تلبیه په کښه زياته او وئيل شي او وينه پکښه زياته تويي کړي شي. لیکن که کوم سره شرکه الراجحي ته رويي ورکړي چه دده دپاره ذبحه اوکړي نو بيا هم جائز ده.

۸- اتم: د تمتع هدي داختر د ورځې نه مخکښه ذبحه کول غلطه ده.

۹- نهم: د جمراتو په خوا کښه چه کوم مساجد دي هغه ته تلل د عبادت په نيت بدعت دې.

۱۰- لسم: کوم حاجيان چه په مني کښه وي په هغوي داختر مونځ نشته.

۱۱- بعض خلق دا عقیده لري چه پدې جمراتو کښه شيطان دې نو مونږ شيطان اوولو او حال دا چه دا خطائي او جهالت دې

ځکه دلته شيطان نشته لیکن مونږ چه دا ويشتل کوو نو دا اقتداء د نبی علیه السلام ده او د الله تعالی حکم دې او د ابراهيم علیه السلام تابعداري ده، او پدې باندې شيطان ته ضرر رسيږي چه د پیغمبر تابعداري اوشي ورنه دلته شيطان نشته. صرف دلته ابراهيم علیه السلام ته شيطان راښکاره شوي وو هغه پرې گوزار کړي وو او شيطان په زمکه کښ خځ شوي وو دا کار درې کرته شوي وو لکه په صحیح سند سره د ابن عباس نه امام حاکم په مستدرک کښ دا روایت راوړيدې.

نو الله تعالی مونږ باندې دا مقرر کړل چه تاسو هم دغه ځاي ولي دا به داسې وي لکه شيطان ويشتل نو څوک چه د پیغمبر د تابعداري نه خلاف کوي او په غټ غټ کانړو يا خپلو وغيره ئې اوولي نو پدې باندې شيطان خوشحاليږي ځکه چه پدې کښ د پیغمبر مخالفت دې.

بيا چه سر او خړوي نو جامه به

واغوندي او طواف زیارت دپاره به لار شي

او دا طواف فرض دې په هر حاجي صاحب باندې خو که مخکښه د زوال نه لار شي او طواف اوکړي نو زياته ښه ده او که پس د زوال نه ځي بيت الله ته نو هم تيك ده لیکن نبی ﷺ د ماسپښين مونځ په يو روایت کښه واپس مني ته ورپه دې نو ددې عمل تابعداري کول بهتر دي او که پس د ماسپښين نه لار شي نو هم جائز ده لیکن شپه به ضرور مني ته اوړي.

مِنِي تَه شپه وړل د بعض علماؤ په نیز سنت دی او نور امامان وائی چه واجب دی۔ او مکه کښه به ددے ورځے تکبیرات نه هیروی کوم چه د مونځونو نه روستو وئیلے شی :

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَللّٰهُ اَكْبَرُ ، اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ .

او که دا طواف صبا ته پرېږدی نو هم صحیح ده تر درې ورځو پورے روسته کول جائز دی بلکه د ذی الحجې میاشتے آخر پورے ئے کولے شی۔

مسئله : د اختر په ورځ که د چانه طواف فوت، اوشو نو دا چه بیا طواف کوی نو شرط دا دے چه دوباره د احرام کپړه اچوی او په هغه کښ به طواف کوی، خپلو کنډلے شوو کپړو کښ به طواف نه کوی او پدې باره کښه صحیح ابو داود او معانی الآثار کښه احادیث منقول دی۔ دا مسئله ډیرو مولیانو ته نده معلومه نو ځکه به ئے تکذیب کوی۔

ددے طواف نه روستو سعی شته او که نه ؟

نو که کوم سره تمتع والا وی یعنی د حج په میاشتو کښ ئے عمره کړه وی او بیا ئے ځان حلال کړه وی نو کله چه د طواف زیارت نه فارغ شی نو ضرور به سعی کوی۔ دے خبره باندے دلیل حدیث د عائشه رضی الله عنها دے چه (بخاری او مسلم) راوړیدے او ددے مسئلے زیات تحقیق علامه ناصر الدین البانی کړیدے د خپلے رسالے په تعلیق کښه (حجة النبی) د هغه نوم دے۔

او هغه سره چه عمره ئے نه وی کړی صرف د حج اراده ئے کړه

وی هغه به هم سعی کوی ځکه قرآن فرمائی :

﴿فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾ -

لیکن ډیر حاجیان نن صبا حج تمتع کوی ځکه د حج په میاشتو کښه لاړ شی او عمره او کړی او بیا منتظر د حج وی نو په ده باندے دوه سعی دی یو په عمره کښه او بله په حج کښه۔ او هر چه قارن دے یعنی هغه کس چه حج او عمره ئے جمع کړه وی او هدیه ئے د ځان سره بوتلی وی نو په هغه یوه سعی ده که په عمره کښه ئے او کړه نو په حج کښه به ئے نه کوی او که په عمره کښه ئے اونکړه نو په حج کښه به ئے ضرور کوی۔ [زاد المعاد ۱/۲۳۰]۔

فائده : کوم سره چه په رمضان کښه عمره او کړی او بیا حج ته پاته شی او د حج په میاشتو کښه عمره اونکړی نو دے سړی باندے هم د طواف فرض (افاضه) نه بعد سعی شته۔ دا سره د مکه والو نه حساب دے، حاجی مفرد دے۔

هر کله چه منی ته واپس لاړ شی :

نو صبا له به د زوال نه پس شیطان ولی۔ د اختر په ورځ کښه به ئے د زوال نه مخکښه وی او په دے نورو ورځو کښه به ئے د زوال نه روستو ولی د ماسپښین د مونځ نه مخکښه شو او که روستو نو هم جائز دی (لیکن ښه دا ده چه په مسجد الخیف کښه د جمعه سره مونځ او کړی ځکه هلته په اول وقت کښه مونځ کپړی او بیا جمراتو ته متوجه شی) لیکن منی کښه اکثر خلق وخت په عبثو کښه تیروی بعضے پکښه چکرو هی او بعضے خلق پکښه

سوداگانے کوی او بعضے پکښ غار حراء ته او څوک غار ثور ته ځی ددے غارونو متعلق مسئله به روستو راشی۔

او بعضے خلق نور نور کارونه کوی او حال دادے چه قرآن کریم پدے ورځو کښه د ذکر الهی ډیر ترغیب ورکړیدے لکه فرمائی :
﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِيْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِيْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾۔

ترجمه : یاد کړی الله تعالی په هغه ورځو شمار کړه شوو کښه (چه هغه د منی ورځه دی) پس که چا تلوار او کړلو او دوه ورځه ئه منی کښه تیرم کړه (او آخری ورځ ته پاته نشو) نو هیڅ گناه پرې نشته او که درې ورځو ته پاته شو نو هم صحیح ده۔ (اجر پکښه ډیر دے، نبی علیه السلام پاته شویدے)۔

د ډیرم بد نصیبی په وجه مونږ خلق د الله تعالی د ذکر نه او دارنگ د عبادت نه غافل یو هغه ذات چه د هغه بندگی محبت په مونږ فرض دے۔ الله رب العزت دے زمونږ په حال رحم او کړی۔

نو پدے ورځو د منی کښ به د الله تعالی ذکر او نوافل او صدقه او په مسلمانانو سلام اچول او هغوی خوشحاله کول او کولاو تندی سره ملاویدلو او دعوت الی الله کښه مشغول وی او مونږ ځونه دے په مسجد الخیف کښه کوی ځکه دا هغه غوره مسجد دے چه نبی علیه السلام فرمائی : پدے مسجد کښه اوو یا (۷۰) پیغمبرانو مونږ کړیدے۔ (مناسک الحج للالبانی)۔

کله چه د اختر په دویمه ورځ د جمرات د ویشتلو اراده

ئو وی نو د زوال نه پس به ئو ولی او سنت دا ده چه پیدل ئه اوولی او درې واړه جمرات به ولی په وړه به شروع کوی او په غټه جمره یعنی شیطان به ئه ختموی وړه جمره منی ته نزد دے ده (یعنی مسجد الخیف نه چه روان شه نو مخه ته وړه جمره بیا جمره وسطی بیا کبری راځی) او غټه جمره کعبه ته نزد دے ده کله چه وړه جمره ولی نو دعا کولو دپاره به چپ طرف ته واوړی د خلقو نه به جدا شنی او قبله ته به مخ کړی او لاسونه به اوچت کړی او دومره ساعت به دعا غواړی لکه د سورت بقره په لوستلو چه څومره ساعت تیرېږی چه تقریبا دوه نیمه سپارے ده۔

بیا به دویمه (مینځنی) جمره اوولی په مخکنی طریقه سره خودعا دپاره به ځی طرفته راواوړی د خلقو نه به جدا شنی او د سورت بقره په مقدار دعا غواړی او بیا به جمره عقبه ولی اود دعا دپاره به نه اودرېږی۔

(پدے دویمه ورځ نور کارونه د حج متعلق نشته)۔

بیا صبا له (۱۲- دولسمه ورځ) به هم د زوال نه روستو درې واړه جمرات ولی په هم دغه طریقه سره چه اول به جمره صغری بیا وسطی بیا کبری اوولی اود اولنو دوه جمراتو نه روستو به اوگدے دعاء ته اودرېږی، لکه چه مخکښ بیان شو۔

ددے ورځه نه روستو که ستا جلتی وی او صبا (دیارلسمه ورځه) ته نه ایسارېږے نو دا یاد ساته چه د نمر پریوتو نه مخکښه مخکښه به ځان د منی نه اویاسه که نمر دربان دے پریوتو نو بیا به

خامخا جمراتو ته ایسار پرے تر ماسپینین پورے - او دیار لسمے ورځے ته پاتے کیدل غوره دی یو خو نبی علیه السلام پاتے شویدے دویم: درمی فضیلت به درته حاصل شی - او که تلله نو هم اجازه ده - لیکن دا درمے ورځے د منی د اختر د ورځونه سوا دی -
اوس بعضے ځایونه او وختونه د دعا د قبلیدلو ذکر کوم، کوم چه په احادیثو کښه راغلی دی -

د دعا د قبلیدو ځایونه او وختونه

- ۱- اول ځائے د دعا د قبلیدلو د صفا غونډۍ ده په حج یا په عمره کښه - ۲- دویم: په مروه باندې په حج یا په عمره کښه - ۳- دریم: د زوال نه روسته تر ماښامه پورې په عرفات کښه د عرفه په ورځ چه لاسونه به ئه اوچت کړی وی - ۴- څلورم: په مزدلفه کښه پس د صبا د مونځ نه او مخکښه د نمر ختلو نه - ۵- پنځم د اوله جمرې او دویمه جمرې سره د اختر په صبا اوبل صبا له او لابل صبا له د زوال نه روستو - دا هغه ځایونه دی چه رسول الله ﷺ پکښه دعاگانې غوښتې دی په حج او عمره کښه نو د رسول الله ﷺ د اتباع په وجه به الله ستا دعا هم قبلوی ان شاء الله العزیز -

۷- اووم: په ملتزم کښه عبد الله بن عباس رضی الله عنهما فرمائی: چه دا ځائے (ملتزم) د دعا د قبلیدو دپار مجرب دی کما فی (الْقِرَى لِقَاصِدُ الْمُقَرِّی ۱/۳۱۰) اوزه وایم چه دا خبره بالکل مجرب ده او رسول الله ﷺ هم په ملتزم کښه سره د صحابو نه دعا غوښتلې ده لکه دا حدیث ابوداود ذکر کړیدے -
۸- اتم: د اذان او اقامت په مینځ کښه دعا نه رد کیږی لکه حدیث کښه راغلی دی -

۹- نهم: د اذان په وخت کښه هم دعا ضرور قبلیږی -
۱۰- د ماښام په وخت کښه دعا قبلیږی او پدې دعا سره امر راغلی دے - [مشکاة] -

- ۱۱- کله چه د مونځ صف او دريږی - ۱۲- د فرض مونځ نه روستو - ۱۳- د تهجدو په وخت کښه دعا ښه قبلیږی - ۱۴- د روژه دار دعا ښه قبلیږی - ۱۵- د مسافر دعا ښه قبلیږی - ۱۶- د پلار دعا د بچو دپاره ښه قبلیږی - ۱۷- د غائب سړی دعا د بل غائب سړی دپاره ښه قبلیږی - ۱۸- د مظلوم دعا ښه قبلیږی - دا ټول په احادیثو کښه راغلی دی ما د اختصار په طریقہ ذکر کړل علماؤ ته دا حدیثو نه معلوم دی - لیکن د دعاء دپاره شرطونه دی -

د دعا د قبلیدو شرطونه

۱- اول : دعا کونکے به یقین لری چه زما دعا قبلیری۔

۲- دویم : ددروغو نه ځان ساتل۔

۳- دریم : د حرام خورئ نه ځان ساتل۔

۴- څلورم : جلتی نه کول۔

۵- : درود شریف وئیل او بیا د الله تعالیٰ حمد او ثنا وئیل او بیا حاجت غوښتل په هغه الفاظو سره خصوصاً ښه قبلیری کوم چه په احادیثو کښه نقل شوی دی۔

۶- او ضروری شرط دا ده چه سر په کښه اعتداء اُونکړی، به زوره دعا اُونکړی په پټه ئه اُونکړی او ښه په عاجزی سره ئه اُونکړی او د الله تعالیٰ نه سوا د بل چا نه ئه اونه غواړی۔

لیکن دده سره په مسجد خیف کښه د امام سره مونځونه کول دا بهتر عمل ده او منی کښه به مسافرانه مونځ کوله شی اگر که په مکه مکرمه کښه اوسیری۔ دا د محمد ﷺ طریقہ ده او د ابوبکر صدیق او عمر فاروق - رضی الله عنهم - طریقہ ده۔

د حج نه واپسی

بیا چه کله د منی نه فارغ شو نو سمدست به کور او خپل ملک نه نه ځی بلکه ضرور به بیت الله ته راځی او طواف صدر (چه وداغ او رخصت ورته هم وائی) به کوی او دا طواف واجب ده په هر حاجی صاحب باندې چه کله د مکې مکرمه نه رخصتیری نو ضرور به دا طواف کوی او که په مکه کښه اوسیری نو بیا پرې دا طواف نشته لیکن که څوک د یو څو ورځو دپاره مقیم وو په مکه کښه نو کله چه تللو د هغه ځای نه نو دا طواف به اوکړی او دا طواف په حائضه او نفاسه ښځه باندې نشته کله چه په وخت د نلو کښه پرې دا مرض راغله وی او که د طواف نه بعد ملتزم ته لاړو او ځان دپاره (او مونږ او ټول امت مسلمه دپاره) ئه دعا او کره نو زیاته غوره ده۔

عبد الله بن عباس - رضی الله عنهما - به دلته دا دعا کوله :
 اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ اَمَّتِكَ حَمَلْتَنِیْ عَلٰی مَا سَخَّرْتَ لِیْ مِنْ خَلْقِكَ وَسَيَّرْتَنِیْ فِیْ بِلَادِكَ حَتّٰی بَلَغْتَنِیْ بِیَعْمَلِکَ اِلٰی بَیْتِکَ وَاعْتَمَتَنِیْ عَلٰی اَدَائِیْ نُسُکِیْ فَاِنْ کُنْتَ رَضِیْتَ عَنِّیْ فَارْزُقْ عَنِّیْ رِضًا وَاِلَّا فَمِنْ الْاَنِّ فَارْضَ عَنِّیْ قَبْلَ اَنْ تَنْأٰی عَنِ بَیْتِکَ دَارِیْ فَهٰذَا اَوَاْنُ اَنْصِرَافِیْ اِنْ اِذْنْتَ لِیْ غَیْرَ مُسْتَبَدِّلٍ بِکَ وَلَا بَیْتِکَ وَلَا رَاغِبٍ عَنکَ وَلَا عَنِ بَیْتِکَ اَللّٰهُمَّ فَاصْحَبْنِیْ الْعَافِیَّةَ فِیْ بَدَنِیْ وَالصَّحَّةَ فِیْ جَسَدِیْ وَالْعِصْمَةَ فِیْ دِیْنِیْ وَاحْسِنْ مُنْقَلِبِیْ وَارْزُقْنِیْ طَاعَتَکَ مَا اَبْقَیْتَنِیْ

وَأَجْمَعُ لِي بَيْنَ خَيْرَيِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

(موطأ مالك ۱/۴۲۴) رقم (۹۵۱) البيهقي في الكبرى (۱۶۴/۵) رقم (۹۵۴۸)

بيا چه كله دبیت الله نه اوځی نو په شا باندې به نه اوځی
بلکه صحیح په مخه باندې به اوځی او بیت الله ته شا پرل په منزل
کښې څه گناه نه لری او نه یې ادبی ده ځکه در رسول الله ﷺ نه
زیات دابناك څوك نشته او هغه په شا نه دې تلې نو بل څوك دې
چه د هغه نه اوچت شی؟

او که د ځان سره د زمزم اوبه راوړی نو دا سنت طریقه ده لکه په
اخبار مکه د فاکهی او الدین الخالص (۱۰) کښې ئې کتلې شئ.

او د علماؤ نه سلفاً او خلفاً همدا طریقه نقل ده چه هغوی به د
ځان سره د زمزم اوبه راوړلې لیکن کجورو کښې څه فضیلت نشته
د هغې راوړل څه ضروری نه دی او نه مستحب دی البته د عجوه
کجورو فضیلت راغله دې چه څوك صبا کښې اووه دانې د عجوه
کجورې او خوری نو په دغه ورځ به ورته نه سحر رسیږي او نه به
ورته څه زهر تگلیف رسولې شی. (بخاری).

او همدارنگه که د ځان سره څه هدیه د کور، ماشومانو دپاره
راوړی نو جائز دی بلکه بهتر دی لیکن د لوبو سامانونه یا ریلېو،
تبی وی، وی سی آر - یا نور داسې سامان چه په دین کښې ئې ضرر
وی د هغې راوړل حرام دی حاجی به په ځان کښې تقوی پیدا کوی
پس د حج کولو نه.

حاجیانو له دانه دی پکار چه امیلونه واچوی ځکه دا تکبر دې

اوبل دا چه څه پته لگی چه حج ئې قبول شویږي او که نه دې
قبول شوې. ځکه قرآن کریم فرمائی: چه مومنان هغه کسان دی
چه كله څه نیکی او کړی نو بیا هم بیرېږي چه شاید چه په دربار
الهی کښې به قبوله نشی ځان عاجز، کمزورې گنړی او په خپل
عمل تکبر نه کوی.

دغه شان كله چه خپل کلی ته اور سیږي نو اول دې مسجد ته
لارشی او دا هم ضروری ده چه د شپې ناوخته دې خپل کور ته نه
راځی. دا خلاف سنت طریقه ده چه انسان په سفر کښې ډیره موده
تیره کړي او بیا ناوخته د شپې کور ته راځی. نو بیا به مسجد کښې
دوه رکعت موندل او کړي او مسجد کښې به کینی د کلی حال احوال
به واخلی بیا به کور ته داخل شی او که څوك دده نه دعا غواړي نو
پکار ده چه دعا ورته او کړي ځکه د حاجی دعا ښه قبلېږي او
خاصکر هغه وخت چه کور ته نه وی داخل شوې.

او ددې سره دا **خبره** یاد ساته! چه دا ډیره یې وفائی ده چه یو
انسان حج او کړي او بیا د حج تکلیفونه او مشقتونه په هر
مجلس کښې ذکر کوی چه مونږ باندې داسې داسې تکلیفونه د الله
په لاره کښې تیر شو دا د ایمان کمزورتیا ته او د عمل بوج گنړلو ته
اشاره ده بلکه هر کله چه تا عمل د الله دپاره او کړو او د آخرت اراده
دې وی نو مخلوق ته د الله د عبادت تکلیف مه ذکر کوه دا د محبت
او بندگۍ سره ښه خبره نه ده. الله دې زمونږ او ستاسو عملونه
په خپل دربار کښې قبول کړي. آمین.

د حج نه واپسی کښې بدعات

۱- بعضے خلق د ځان سره دومره سامان راوړي چه اسراف اوشي
۲- اکثر حاجيان ځان ته سيرې او اميلونه اچول خوښ گنږي دا بدعت دى.

۳- د حاج لفظ وئيل هم بدعت دى ځكه رسول الله ﷺ او صحابه كرامو ټولو حج كړى وو او يو بل ته ئې حاجي، يا الحاج يا المعتمر- نه وو وئيل بلكه خپل نوم به ئې اخستلو- نو دا به لقب نه گرځوي.

۴- خيرات كول- دا ياد اوږه! چه نبى ﷺ به چه كله د سفر نه واپس شو نو څه خيرات به ئې كولو دا د حج د سفر پورې خاص نه دى بلكه هر سفر چه وي (بخاري) ليكن نن صبا خلقو خيرات فرض گرځوله دى كه وئې نكړي نو خلق ورپورې خاندې او بعضه د تكبر په وجه ډير مالونه (جانور) حلالوي.

د حج نه په هغه خيرات خرچه ډيره اوشي دا طريقه اوس نن صبا رواج گرزيدلې دى نو ددې رسم او رواج د ختمولو دپاره دا خيرات كول ندې پكار بلكه مسجد دى پرې جوړ كړي مدرسه كښې دى ور كړي طلباء او علماؤ ته دى ور كړي خپلوانو، مسكينانو ته دى ور كړي، علماؤ له دى پرې كتابونه واخلي يا نور دين كارونه دى پرې او كړي، مجاهد، مبلغ ته دى ور كړي پدې كارونو كښې ئې نوم

نه كيږي او جنت ورته ملاوړي او په هغه خيرات كښې به نوم اوشي په ظاهر كښې ليكن د الله په غضب به اخته شي او بل دا چه خلق به حج ته نه ځي ځكه د خيرات پيسې به ورسره نه وي نو د حج نه به ددې رسم او رواج په سبب باندې پاتې شي - والله الموفق-
بيا به حاجي صاحب د نيكي كوشش كوي او دنيا سره به تعلق كموي او آخرت سره به تعلق جوړوي نو هله به كامياب شي -
والله المستعان وهو نعم المعين-

خلورم باب

د حج بعضے مسائل

۱- **مسئلہ** : کوم سرے چه حج تمتع اوکری او همدا حج ضروری دے او بیا د اختر په ورځ هدیة نه مومی ځکه فقیر وی مال ورسره کم وی نو دا چه کله خپل ملک ته واپس شی نو لس روژ به نیسی درې به مخکې د حج نه او ووه (۷) به روستو د حج نه نیسی کله چه فارغ شی د احکامو د حج نه او وطن ته راشی.

۲- **مسئلہ** :

اضحیه یعنی د اختر قربانی دا په مسافر سړی نشته که حاجی وی او که غیر حاجی وی لیکن کوم کس چه قران یا حج تمتع کړی وی نو په هغه هدیة لازم ده ضرور به هغه ذبحه کوی او که نه وی نو لس روژ دے او نیسی لکه مخکې بیان شول.

۳- **مسئلہ** : چه کله ذبح د حیوان کوی نو قبله ته دے متوجه کوی او بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَکْبَرُ، اَللّٰهُمَّ مِنْكَ وَاَنْتَ اَللّٰهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّيْ کَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ اِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلِكَ دا دے او وائی، او که اوبن ذبح کوی نو په ولاړه ئه ذبح کول پکار دی او که غوا، گډ ذبح کوی نو په چپ طرف باند دے به ئه ځملوی.

۴- **مسئلہ** : د شیطان په ویشتلو کېږي ې ضرورت بل څوک

نائب کول ندی جائز لکه بعضے خلق خپلو زنانو له شیطان ولی یا بعضے خلق هسے جلتی کوی بلکه که انسان سخت بیمار وی چه طاقت نه لری نو بیا بل څوک نائب کولے شی.

۵- **مسئلہ** : کله چه انسان د شپه په مزدلفه کېږي وی نو د صبا د آذان نه مخکې ماشومان او زنانه منی ته لیږلے شی چه شیطان ولی په غیر دگنډې د خلقو نه چه تکلیف ورته نه وی. او کوم سرے چه د هغوی سره ځی نو هغه هم په دے حکم کېږي داخل دے.

۶- **مسئلہ** : کله چه انسان د اختر په ورځ شیطان ولی او قربانی اوکړی او سر او خړوی نو دا حلال شو احرام دے لږه کړی هر هغه څه ورلره جائز شو چه په احرام سره پرې حرام شوی وولکه عطر لگول، نوکونه پرې گول وغیره شو لیکن خپله زنانه ته به نه نږدې کیږي ترڅو پورې چه طواف زیارت ئه نه وی کړي او کله چه طواف زیارت اوکړی نو بیا پوره حلال شو خپله بی بی ورته هم حلاله شوه.

۷- **مسئلہ** : زنانه به پس د عمرې او حج یعنی د شیطان د ویشتلو نه او د قربانی کولو نه روستو که چرته پرې لازم ده نو سر به نه خړوی ځکه ښځه دپاره سر خړیل حرام دی لکه سړی له گیره خړیل حرام دی او د بعضے حاجیانو گیرې په حج کېږي ښه راغتی شی لیکن د بد نصیبی په وجه بیائے د اختر په ورځ د ښځو سره مشابه کړي وی ددې عظیم جرم نه مسلمانانو ځان اوساتی او

نورو دوستانو ته ترغيب ورکړئ نو الله به ستا سو دپاره اجر عظيم اوليکي ان شاء الله تعالى.

او بڼځه به د گوتو د سرونو په اندازه يا ددې نه کم سر لنډوي يعنې د وښتو بعضې سرونه به واخلي. او سرې هم قصر کولې شي خومره وښته چه اخلي ليکن يو يا دوه وښته پريکول قصر نه دې ځکه د قصر تعريف مخکښې بيان شويدې مخکښې صفحو کښې ئې اوگوره.

۸- **مسئله:** د شيطان وښتو کښې هغه نيغ ديوال وښتل ضروري نه دی بلکه هغه جوړ ځائ ته کانړې ورغورځول ضروري دی کما في حجة النبي.

۹- **مسئله:** محرم سرې به د احرام په حالت کښې نه نکاح کوي او نه به څوک په نکاح ورکوي.

۱۰- **مسئله:** محرم سرې سر وښځلې شي.

۱۱- **مسئله:** محرم دوائې هم کولې شي.

۱۲- **مسئله:** محرم سرې په موټر جهاز وغيره کښې کيनाستلې شي او پدې سره دده سر نه پټيږي.

۱۳- **مسئله:** که د محرم سرې په سر کښې څه تکليف وي او وې خړوي نو بيا به کفارې کښې يو گله ورکوي يا به شپږ مسکينانو ته طعام ورکوي نيم اوگې (يعنې تقريباً پاؤ باندې يو کيلو) يا دې درې روژې اونيسي.

مسئله: که داسې تيل وي چه بالکل پکښې خوشبوئې

نه وي نو محرم سرې ئې لگولې شي او جائز دی. (ترمذي).

۱۵- **مسئله:** محرم سرې د اوچې ښکار نشي کولې او که بل

چا دده دپاره کړې وي دده په اشاره يا دلالت سره هم نه به ئې خوري.

۱۶- **مسئله:** د درياب حيوانات محرم نه ښکار کول جائز

دی او ملخ ورله هم جائز دې ځکه دا دريابي حسابيږي. [ابوداود].

۱۷- **مسئله:** کوم سرې نه چه د عرفې ورځ لاړه شي او

عرفات ته او نه رسيږي نو د اختر شپې ته دې ځان عرفات ته

ورسوي.

د صبا د راختونه مخکښې او که د اختر صبا راوختلې او دا

عرفات ته نه وي تلې نو دده نه حج فوت شو او راتلونکي کال نه به

بيا حج کوي.

۱۸- **مسئله:** په مني کښې د اختر د ورځې نه پس شپې تيږول

ضروري دی. که څه سخت ضرورت نه وي نو انسان دې هلته

ضرور شپه کوي. مني کښې د اختر د ورځې نه پس يوه شپه، دوه

شپې کول ضروري دی او که دريمه کوي نو هم هغه ته اختيار دې.

۱۹- **مسئله:** د خپلې قربانۍ نه خوړل بهتر دی ليکن که

جنايت ئې کړې وي او د هغې قرباني وي نو بيا به ئې نه خوري صرف

مسکينان به ئې خوري.

۲۰- **مسئله:** مسجد حرام ته بلکه هر مسجد ته د خپلو

سره ننوتل جائز دی کله چه څه ظاهري گندگي ورباندې نه وي په

ډيرو احاديثو کښې راغلي دي. او دې مسئلې ته ځکه ضرورت دې

چه کوم انسان ډیر طوافونه کوی نو د هغه ښه خوگیري نو بیا لږه ورځه پس هغه طواف نه شی کول لکه دا تجربه تاسو اوکړئ نو که څوک چپل وغیره د طواف دپاره په خپو کړی نو بالکل جائز دی۔ جاہل سره به تا منعه کوی۔

مایو سره اولیدلو چه هغه د چپلو سره طواف کولو نو بعضو جاہلانو منع کولو نو ما ورته اووئیل چه دا خود رسول الله ﷺ نه گنرو احادیثو کښه ثابت دی زموږ دین آسان دے د یهودیانو د دین په شان نه دے۔ بلکه طواف په سورلی سره هم ثابت دے او همدارنگه نبی ﷺ سعی په صفا مروه کښه په اوبښ باندے کړے وه، نو مسلمانانو د خپل دین نه ځان خبر کړئ!

۲۱- **مسئله**: عمره او حج دواړو کښه رمل یعنہ پهلوانی سره تلل شته که څوک عمره کوی نو هم په اولنو دره گردشونو کښه به پهلوانی کوی او که څوک حج کوی نو هم دارمل پهلوانی به کوی دا سنت طریقہ ده په شرط د طاقت باندے یعنہ چه طاقت ئه رسیږی نو کوی به ئه۔ (بخاری)۔

۲۲- **مسئله**: کوم سړی چه خپله بی بی خکل یا مسه کړه نو په هغه باندے توبه ویستل واجب دی باقی دم یا فدیہ پرے نشته او چا چه پرے دم واجب کړیدے د هغوی سره هیڅ دلیل نشته۔ اوگوره (فقه عطاء/ ۳۲۴)۔

۲۳- **مسئله**: خپلو سره احرام ترل صحیح دی څه ممانعت پکښ نشته لیکن د خپو ظاهر طرف ښکاره کول پکار دی۔

۲۴- **مسئله**: په سر باندے په حالت د احرام کښه توکړئ یا څه پنډه وغیره کیخودل جائز دی او سر په توپئ یا په څادر باندے پټول ندی جائز۔

د احرام او میقات مسائل

۱- اول: په حج کښه ډیر فرائض دی۔ یو پکښه احرام دے او احرام عبارت دے د نیت کولونه، لیکن نیت سره تلبیه یو ځائے کول هم پکار دی دارنگه گنډلے شوے جامے لږه کول پکار دی نو بیا به دا محرم اوگرځی او نیت دزړه سره تعلق لری په ژبه ئه وئیل ندی ثابت۔

۲- دویم: دیو سړی احرام ددوه حجونو یا ددوه عمرو نه نه صحیح کیږی بلکه په یو احرام یو حج او یوه عمره ادا کیږی۔

۳- دریم: د احرام نه پس دوه رکعاته کول اکثر علماء ئه مستحب نه گنری که چا اونکرل نو څه حرج وریاندے نشته ځکه صحیح حدیث کښه چرته دا دوه رکعاته ندی ثابت او کوم علماء چه په یو مجمل حدیث باندے استدلال کوی چه هغه دا دے:
 آتانی آت من ربی فقال صل فی هذا الوادی المبارك وقل عمرة وحجة۔

[اخرجه الشیخان]۔

نو ددے نه فرض موندل هم مراد کیدے شی او نفل هم مراد کیدے شی۔ بله دا چه دا موندل ددے ځائے (ذوالحیغه) شخصی فضیلت دے ددے ځائے پورے خاص دے۔

۴- خلورم: د ميقات نه مخکې احرام تړل په غير د ضرورت نه بدعت دى ځکه رسول الله ﷺ د ميقات نه مخکې احرام نه دى تړلې البته که جامه مخکې واچوى نو دا به جائز وي خو نيت د احرام يعنى تلبیه د ميقات نه کوي. او امام مالک يو سړى ته دا اوويل: هغه مدينه نه احرام تړلې وو چه تا بدعت اوکړلو.

۵- پنځم: پاکستان يا افغانستان سرې د جدې نه احرام نشي تړلې يعنى يو سرې چه په هوایي جهاز کېنې لاړ شي او بيا په جده کېنې احرام تړي نو دا صحيح نه ده بلکه د اکثرو علماؤ په نزد باندې په ده باندې دم واجب شو ځکه جده د ميقاتونو نه دننه ده حرم شريف ته نزديک ده ليکن جدې والا او څوک چه جده کېنې کار کسب کوي نو هغوى به احرام د حج او عمرې هم د دغه ځاي نه تړي هغوى دپاره ميقات ته تلل نشته ځکه رسول الله ﷺ فرمائي: څوک چه د ميقات نه دننه اوسيدى هغوى به احرام د خپل کور نه تړي (بخارى، مسلم).

۶- شپږم: څوک چه حرم ته د حج، يا عمرې دپاره نه ځي صرف د کار کسب يا د ملاقات وغيره دپاره ځي نو په ده باندې احرام تړل نشته ځکه رسول الله ﷺ فرمائي: لمن اراد الحج والعمره - يعنى احرام تړل د هغه چا دپاره دى چه د حج او عمرې اراده لري. (بخارى، مسلم).

نبي ﷺ د فتح مکه په ورځ (بغير د احرام نه) حرم ته د وسلې سره ننوتلى وو- وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ.

۷- اووم: څوک چه مکه کېنې اوسيدى يا هلته د عمرې دپاره تللى وي ديره وي نو هغوى به د خپل کور نه احرام تړي مسجد حرام ته د احرام تړلو دپاره تلل ضرورى نه دى او نه څه مستحب دى بلکه صحابه کرامو د نبي ﷺ سره د مکه مکرې د يو خور نه چه ابطح ورته وائي - احرام تړلې وو.

۸- اتم: د زنانو دپاره د احرام څه خاصه جامه نشته بلکه هغه به په خپلو جامو کېنې احرام او تړي مگر دومره ده چه دستانه به نه اچوي او پرده به هم په مخ نه اچوي ليکن که ځوانه زنانه وي او د فتنې يره وي نو بيا به په مخ باندې لوبڼه وغيره اچولې شي او د بړه طرفنه دى راواچوي د مخ نه جدا کول ئې ضرورى نه دى ځکه د نبي ﷺ بيبيانو به په احرام کېنې مخونه ښکاره کول کله چه به ئې څوک مخه له ورغلل نو مخونه به ئې پټ کړل.

[مسند احمد، ابوداود، ابن ماجه، الحاكم، مشكاة، فتاوى ابن تيميه ۱۱۲/۲۶].

۹- نههم: د احرام دپاره څه خاصه طريقه په جامو اغوستلو کېنې نشته صرف لنگ به اووهى او تړي دى نه. عبد الله بن عباس به تړل بد گڼل او څادر به په دواړو اوگو واچوي او يوه اوگه به نه ښکاره کوي. مگر کله چه طواف ته ورځي نو ښى اوگه به ښکاره کوي او د طواف کولو نه پس به ئې بيا پټوي.

۱۰- لسم: تلبیه به په عمره کېنې په ټوله لار وائي، کوم ځاي کېنې چه تغير د احوالو راځي او کله چه مسجد حرام ته داخل شي او حجر اسود خکل کړي نو بيا به تلبیه پرېږدي لکه دا د ترمذی

حدیث کنبے راخی او چه د حج احرام ئے اوترلو نو د شیطان ویشتلو پورے به تلبیه وائی۔ کله چه لوئی شیطان ویشتل شروع کړی نو تلبیه به بس کړی۔

۱۱۔ یولسم : د احرام دپاره غسل کول سنت عمل دے که په ائږپورت کنبے امکان نه وی نو کور کنب دے غسل او کړی او جامه دے بیا ائږپورت کنبے بدلے کړی۔

۱۲۔ دولسم : که محرم سرے د احتلام په وجه جنب شو نو په ده غسل کول لازم دی او احرام ئے نه خرابیږی او که په غسل کنبے ترے څه وینسته اوختل نو هیڅ پرے نشته۔

۱۳۔ دیارلسم : که محرم سرې قصداً یا د عذر د وجه نه د سر وینسته او خزیل یا ئے لنډ کړل، نو په ده گډ لازم دے یا به شپږو مسکینانو ته خوراک ورکوی هریو له نیم صاع دے۔ یا درې روژے دی لکه چه آیت کنب راغلی دی۔

۱۴۔ څوارلسم : زنانه په احرام کنبے جرابی اچولے شی صرف دستانه اونقاب به نه اچوی۔

○○○○○○○○

د حج قران، حج تمتع

او حج افراد مسائل

۱۵۔ حج قران بهتر حج دے ځکه چه نبی ﷺ کړیدے او دهغه طریقہ داده چه احرام به د حج او عمرے دواړو دپاره اوتری (لَیْکَ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ) به وائی او هدی به د ځان سره د میقات نه روانه کړی او کله چه مسجد حرام ته اورسیږی نو طواف قدوم به اوکړی ځکه هغه سنت دے بیا به سعی اوکړی بیا به محرم اوسی تردے به ځان نه حلالوی چه ځان په حج کنب د اختر په ورځ حلال کړی۔ او بیا به د کعبه نه یو طواف اوکړی او سعی به نه کوی نو په حج او عمره دواړو کنب یوه سعی او یو طواف شو چه هغه فرض دے۔ (بخاری، مسلم)۔

او کومو خلقو چه د دوه طوافونو او دوه سعیو فتوی ورکړیده، د هغوی فتوی د سنت نبوی موافق نه ده۔

۱۶۔ حج تمتع دویمه درجه کنبے دے او طریقہ ئے داده چه د میقات نه به د عمرے دپاره احرام اوتری او مکے مکرمه ته به لاړ شی نو اول به طواف د عمرے اوکړی بیا به سعی اوکړی بیا به ځان حلال کړی او کله چه د ذوالحجه اتمه ورځ راغله نو د خپل ځائے د اقامت نه به د حج دپاره احرام اوتری او ددے تمتع په وجه په ده

باندې هديه لازم شوه چه په يوم النحر كښ به ئې ذبح كوي.
په تمتع كښ شروط دا دي چه عمره به ئې د حج په مياشتو
 كښ كړي وي او واپس به كور ته نه وي راغلې. او تمتع حاجي به
 د طواف زيارت نه روستو ضرور سعی كوي. په خلاف د حج افراد
 او قرآن نه چه ددې په حاجي سعی نشته كله چه دوي د طواف
 قديم نه پس سعی كړي وي، او كه چرته نه ئې وي كړي نو بيا په
 دوي د طواف زيارت نه روستو سعی كول لازم دي.

(كما في المغني (۳/۴۱۱- رد المحتار ۲/۱۸۳- مناسك الحج: ۳۹).

۱۷- كه سړي د حج افراد احرام او ترلو نو ده له غوره بلكه
 ضروري ده چه هغه فسخ كړي يعنی حج دې په عمره باندې بدل
 كړي او بيا دې په اتمه ورځ د حج نيت او ترې نو حج تمتع به ئې
 اوشي او په دې باندې رسول الله ﷺ صحابه كرامو ته حكم كړې
 وو. كما في زاد المعاد.

عجيبه فائده: په مسجد حرام كښې د مونځ گزار مخه ته
 تيريدل څه رنگ دي؟

نو صحيح خبره دا ده چه د مونځ گزار مخه ته هر ځائې كښې
 تيريدل منع دي ځكه په دې باندې ډير احاديث راغلي دي. صرف
 دومره ده چه په يو ضعيف حديث كښې راغلي دي چه د طواف
 كونكي دپاره د مونځ كونكي مخكښ تيريدل جائز دي او هسې
 گرځيدونكې دپاره نه دي جائز او دا مسئله الباني په [حجة النبي]
 كښې تفصيلا كړيده، ليكن جاهلان خلق يې ضرور ته په حرم كښې

د مونځ گزار مخه ته تيرېږي بلكه د جاهلانو په نزد باندې مسجد
 نبوي كښې هم د مونځ گزار مخه ته تيريدل جائز دي او حال دا چه
 رسول الله ﷺ منع په مسجد نبوي كښې كړيده (هلته ئې دا
 حديث فرمائيلې دې).

دم په څه وجه لازميږي؟

۱- اول: مخكښې تير شويدې چا چه گندلې جامې قصدا يا د
 عذر دوجه نه واغوستلې نو په هغه فديه لازم شوه چه (گډ) دې دا
 به ذبح كوي.

۲- دويم: دارنگه دم په هغه چا لازم دې چه په څادر، توپي،
 پټكې سره سرپټ كړي او كه چرته خيمه يا موټر كښ كيناستلو نو
 څه خرج پكښ نشته دارنگه كه څه ټكړي وغيره ئې په سر
 كيښودله نو هم څه خرج نشته دارنگه په چشمو لگولو سره هم
 څه نشته.

۳- دريم: سر خړيل يا د بدن نه په خپل اختيار ويخته خړيل
 يا كټ كول په دې هم دم لازميږي.

۴- څلورم: د نوكونو په پريكولو سره هم دم لازميږي.

۵- پنځم: په خوشبوئي لگولو سره هم دم لازميږي.

۶- شپږم: مباشرت سره هم دم لازميږي. د مباشرت نه مراد
 خپله زنانه خكلول يا غاړه باسل يا نور داسې كارونه ورسره كول او

که جماع ئے ورسره اوکره نو حج ئے فاسد شو دوباره به ئے کوی۔
علماء وائی چه حج په هیخ یو عمل نه فاسدیری سوا د جنس
الرفث نه یعنی صرف پدے یو عمل۔ او د بعضے علماؤ په نزد
باندے ددے په متعلقاتو باندے هم فاسدیری۔ لیکن دا قول غوره نه
دے۔

۷- اوم: که محرم سړی ښکار مړ کړلو نو د هغه جزاء به ورکړی
د هغه په شان حیوان باندے۔

۸- اتم: او که محرم د حرم گناه کت کړے نو د هغه بدله
پرے هم لازمه ده۔

۹- که سړے د عرفات نه مخکې د نمر پریوتلو نه راووتلو نو
په ده باندے دم لازم دے د علماؤ په راجح قول کښ۔

۱۰- که محرم سړی د بل سړی سر او خړولو نو په ده څه نشته
کله چه هغه بل سړے محرم نه وی۔ نو دارنگ که نوکونه ورلره
واخلي نو هم ورله جائز دی۔

۱۱- د وینے په وتلو باندے څه نشته که قصداً وی او که په
اختیاره وی ځکه رسول الله ﷺ په احرام کښه وینه ویستلې ده۔
[بخاری]

۱۲- که چا په مزدلفه کښ شپه تیره نکره نو دم پرے لازم دے
مگر د زنانو او کمزورو دپاره د نیمه شپه نه پس تلل جائز دی۔

لیکن پدے کښ غوره دا ده چه په مزدلفه کښ شپه تیروول
فرض دی، ددے په پریخوستو سره حج فاسدیری۔

۱۳- د محرم دپاره د دریاب ښکار جائز دے او دارنگ کورنی
حیوانات هم ذبحه کولے شی صرف صحرائی حیوانات ښکار کول
ورلره جائز ندی دی۔

۱۴- څوک چه د عرفات نه پاته شو تردے پورے چه د اختر د
ورځے صبار اوختلو نو په ده باندے هم دم لازم دے۔ کما فی الاثر (او
دا مسئله د فائت الحج ده)۔ او صرف عمره به اوکړی پدے کال ترے
حج قضاء شو راتلونکی کال کښ به بیا حج کوی۔

۱۵- دم به د حرم د حدودو په داخل کښ ذبح کولے شی یعنی په
منی۔ وغیره کښ۔ د حرم د حدودو نه بهر دم ذبح کول صحیح نه
دی او د حرم حدود به روستو بیان شی ان شاء الله تعالی۔

۱۶- چا چه طواف وداع پریخودلو نو په هغه هم دم لازم دے
ځکه هغه واجب دے لیکن حائضه زنانه باندے نه دے واجب۔
۱۷- که د چا نه د سر خړیل او یا کمول پاته شو نو په ده هم دم
لازم دے۔ (الفتاوی الاسلامیه)۔

۱۸- په منی کښ شپه تیروول د علماؤ په غوره قول کښ واجب
دی نو که چا دا شپه د ضرورت نه په غیر بل جائے کښ اوکړے نو
دم پرے لازم دے۔

۱۹- په یولسمه او دولسمه ورځ د زوال نه مخکې د شیطان
ویشتلو سره هم دم لازمیری۔

۲۰- چا چه شیطان ته اووه کانړی په یوځل ورواچول نو په ده
باندے دوباره ویشتل ضروری دی او که بیائے اووه کانړی ورپورہ

نکړل نمبر په نمبر نو په ده باندې دم لازم دے۔

۲۱- که چا په جمراتو کښ د ترتیب لحاظ او نه ساتلو اول ئے غټ شیطان بیائے مینځ والا بیائے وړوکه او ویشتلو مثلاً نو په ده هم دم لازم دے۔ (الفتاوی الاسلامیه)۔

ضروری خبردارے

دا دم لازمیدل غالباً د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما اجتهد دے او ډیر علماء کرام دده موافق دی لیکن محققینو علماء کرامو لیکلی دی چه دم صرف په یو څو څیزونو لازمیږي چه هغه دا دی : (۱) څوک چه محصر شو یعنی په لاره کښ د حج د دشمن یا بله خطر په وجه بند کړي شو لکه دا په قرآن کښ راغلي دے۔

(۲) د سر په څړیلو باندے۔

(۳) په حج تمتع او قران کښ دم (یعنی قربانی) لازم ده، چه دیته د تمتع او قران هدیه وائی۔

(۴) کله چه ښکار قتل کړي نو د هغه په بدلہ کښ دم لازمیږي۔

(۵) په حالت د احرام کښ د بی بی سره جماع کولو باندے دم لازمیږي، او پدے دم کښ به اوبښه ورکوي لکه دا د عمر بن الخطاب رضی الله عنه فتوی ده او هیڅوک مخالف ئے نه دے موجود۔

د دے پنځو ځایونو نه بغیر که چا دم ادا نکړو نو په هغه باندے هیڅ حرج نشته ځکه چه دا دم لازمول په نبوی احادیثو کښ د دے پنځو نه سوئ ندی موجود لکه اوگوره

الموسوعة الفقهية الميسرة كتاب الحج۔

د طواف، سعی او جمراتو مسائل

طوافونه درے دی

۱- **اول طواف قدوم** : دا سنت دے کله چه اول سر په مکه مکرمه ته داخل شی نو دا به کوی دا طواف په حج قران کښ هم شته او په حج افراد کښ هم شته او حج تمتع کښ طواف قدوم په اول کښ نشته یعنی کله چه حرم ته راشی نو د عمر په دپاره به طواف اوکړي او بیا به سعی اوکړي او بیا به ځان حلال کړي، لیکن د امام احمد وغیره نه نقل دی چه تمتع والا دے هم طواف قدوم اوکړي کله چه د عرفات نه واپس شی۔ او بیا دے سعی اوکړي او بیا دے طواف زیارت اوکړي کما فی المغنی (۴۷۵/۳)۔

لیکن دا خبره صحیح نه ده۔

۲- **دویم طواف زیارت** دے دا فرض دے او د اختر په ورځ به کولے شی او د عذر د وجه نه ئے انسان درے څلور بلکه زیاتو ورځو پورے روستو کولے شی بلکه که چا طواف زیارت اوکړلو او بیا خپل کلی ته را روان شو نو دا د طواف وداع په ځائ قائمیږي کما

فی الفتاوی الاسلامیہ (۲/۲۵۳)۔

۳- **دریم طواف الوداع** دے دا ہم هر حاجی باندے واجب دے کله چه وطن ته راروانیږي نو دا (درخصتی) طواف به اوکړي لیکن که زنانه بیمار ه وی نو په هغه نشته (بخاری، مسلم)۔

۴- طواف د شپه هم کیږي او د ورځ هم کیږي لیکن در رسول الله ﷺ طریقہ دا وه چه هغوی به په اول د ورځ کښه طواف کولو بیا به ئه ماسپښین منی ته ځان رسولو۔ (مشکاة)۔

۵- په حج قران او افراد کښه یوه سعی ده که اول ئه سعی اوکړه اوبیا ئه طواف قدوم اوکړلو نو بیا پرته نشته او که اول ئه طواف قدوم اوکړو نو بیا پرته سعی په یوم النحر کښ لازم ده او حج تمتع کښ دوه طوافونه او دوه سعی دی یو طواف او یوه سعی د عمره دپاره او دویم طواف او سعی د حج دپاره۔

۶- د ذوالحجې په اتمه ورځ بعضه خلق منی ته دتلو نه مخکښ طواف او سعی کوي او بیا روستو په یوم النحر باندې سعی نه کوي او حال دا دے چه حج تمتع والا دپاره دا صحیح طریقہ نه ده بلکه سنت دا ده چه سعی د اختر په ورځ د طواف نه روستو اوکړي، لیکن احنافو علماؤ لیکلي دی چه د سعی دپاره وقت معین نشته نو ځکه ئه مخکښ کول هم جائز دی لکه رد المحتار ۱۸۳/۲- شرح الوقایه ۲۷۰/۸ کښه ئه لیکلي دی مگر خبره ئه خطاء ده۔

۷- که په عمره یا په حج کښ چا سعی مخکښ اوکړه او

طواف ئه روستو اوکړلو نو دا هم روا دے لکه حدیث کښه راځي۔
افْعَلْ وَلَا حَرَجَ۔ (بخاری)

لیکن سنت دا ده چه د ترتیب نه کار واخلي۔

۸- که یو ناپوهه سړی سعی پر یخوده بیا ورته چا خبر ورکړو چه په تا سعی لازم ده نو اوس به سعی اوکړي اگر که دوه درې ورځې هم تیرې شوې وی ځکه چه پرله پسې والې په طواف او سعی کښ ضروري نه دے او په ده باندې څه نشته۔

۹- که څوک د جمراتو کانږي د مزدلفه نه راوړي نو حرج پرته نشته او د هغه وینځل هم د خیر کار نه دے او د کانږو مقدار د ګډو بزود پچو په اندازه دے په مستعمل شوې جمره باندې بیا ویشتل هم جائز دی۔

۱۰- د اختر په اوله ورځ صرف جمره عقبه ویشتل کیږي د هغه وخت د اختر د نیمه شپه نه شروع کیږي په نیز د بعض علماؤ لیکن غوره دا ده چه د معذورو او کمزورو دپاره د صبا د راختلو نه شروع کیږي۔ او د روغو صحتمندو دپاره د نمر راختلو نه پس حکم دے۔ او آخری وخت ئه دیولسمه شپه صبا راختل دی لیکن جمره د ورځې ویشتل سنت دی او د شپه په غیر د ضرورت نه ویشتل ندی پکار، البته که سړی ته تکلیف وی نو د شپه ویشتل ورلره هم جائز دی او هیڅ پرته نشته۔

۱۱- په یولسمه، دولسمه ورځ باندې د علماؤ په غوره قول کښه د زوال نه مخکښه شیطان ویشتل جائز نه دی که چا د زوال

نه مخکښ او وېشتلو نو په هغه باندې اعاده (دوباره وېشتل) لازم دی او که خپل کلی ته تلې وی نو بیا به توبه او استغفار او کړې او نور پرې هیڅ نشته۔

۱۲- څوک چه خپلو زنانه او ماشومانو سره مني ته راشي نو دا هم د هغوی په حکم کښ دې چه د نمر ختلو نه مخکښ جمرات وېستلې شي۔

۱۳- کوم سړی چه یو کانړې اخوا دیخوا گذار کړلو او حوض ته ئې گذار نکړې شو نو بل کانړې به د هغه په ځان باندې ورگذار کړی چه اوه کانړې صحیح پوره شي ځکه شیطان دغه جدا حوض ته وائی۔ دې نیغ بوځلی او دیوال ته نه وائی۔

۱۴- که څوک دریمې ورځې ته په مني کښ پاتې شو تردې چه شپه پرې راشي نو په ده باندې واجب ده چه د زوال نه پس شیطان اولی مخکښې ئې نشي وېستلې دا در رسول الله ﷺ طریقہ ده او فرمایلې ئې دي:

خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكُمْ۔ ما نه د حج طریقې زده کړئ!

۱۵- د شیطانانو په وېشتلو کښ نیابت نه دې جائز لیکن که یوه زنانه ضعیفه (بیماره) وی یا یو بوډی زنانه یا بوډا سړی وی نو د هغوی دپاره بل څوک وېشتل کولې شي لیکن شرط پکښ دا دې چه هغه بل سړی به هم حاجی وی مکلف به وی نو د خپل ځان دپاره به اول شیطان اولی بیا دې مؤکل دپاره اولی او که دا نه وی نو په ده باندې اعاده لازم ده ځکه دې انسان جمرات پریخوښته

دی۔

۱۶- په هیڅ طواف کښ نیابت نه دې جائز ځکه طواف په کجاوه (یا wheel chair) ویل چيتر کښ هم کیږي نو که پخپله ئې نشي کولې نو په کجاوه یا لاس گاږي وغیره کښې دې اوکړي۔ دارنگ په سعی کښې هم نیابت کول ندی جائز د هغه هم دغه حکم دې۔

۱۷- که چا دیولسمې ورځې د شیطان وېشتل دولسمې ورځې ته روسته کړل نو بیا هم پرې هیڅ نشته لیکن سنت دا دی چه په هره ورځ خپل خپل شیطان اولی دا راجح قول دې بعض علماء پرې دم لازموی لیکن ظاهره دا ده چه روستنی درې ورځې په منزله دیوې ورځ دی۔ کما فی (الجمرات ص: ۹۸)۔

۱۸- د شپې شیطانان وېشتل ندی پکار مگر د کمزرو یا زناتو یا معذورو خلقو دپاره جائز دی چه د شپې وېشتل اوکړی دا قول راجح دې (الجمرات: ۱۰۵)۔

۱۹- په نجس کانړي د شیطان وېشتل جائز دی لیکن غوره خبره نه ده ځکه دا یو عبادت دې او عبادت په پاکو شیانو پکار دې چا چه د درې کانړو نه زیات پریخودل په جمراتو کښ نو دم پرې لازم دې د جمهورو په قول باندې او دا یو قول دې او که د دریو نه کم و نو بیا پرې صدقه لازم ده څومره چه ئې وسع کیږي هغومره دې اوکړي څه مقدار ئې نه دې معلوم۔
او صحیح دا ده چه اوه کانړي واجب دی او لازم دی، قصداً ددې

نه کمے کول غلط دی، عبادت نه دے۔

۲۰- د جمراتو په ویشتلو کښ ویشتل ضروری دی هسه کانړی په حوض کښه د لاسه غورځول نه دی پکار۔

۲۱- د کانړو نه په غیر په بل څه شیطان ویشتل ندی جائز لکه چه جارویا په اوسپنه یا په بلوریا په چپلو وغیره باندې ویشتل ندی جائز۔

۲۲- د جمراتو په ویشتلو کښ نیت کول ضروری دی دیکښه که د چا د لاسه کانړی پریوتل او په جمره واقع شول نو دیته ویشتل نه وائی بیا به ئه اولی۔

۲۳- کله چه د سړی غالب گمان وی چه کانړه حوض ته پریوتلو نو دا کافی ده پدې کښ دا بهتره ده چه یقین پرې راشی چه حوض ته کانړه اورسیدلو۔

(کتاب رمی الحمرات وما يتعلق بها من الاحکام مدلل)

مونږ دلائل ددې وجه نه پریخودل چه کتاب اوږد نشی ورنه دا مسائل په احادیثو کښه او په نزد د علماؤ ثابت دی۔

۲۴- کله چه یو سړی د مریضتیا د وجه نه وکیل یعنې نائب اونیسې د جمراتو دپاره بیا د هغه سړی عذر ختم شی روغ شی نو ده لره مستحب ده چه د جمراتو ویشتل راوگرځوی که راوې نه گرځولو نو څه حرج پرې نشته۔

۲۵- کله چه نائب وړوکه جمره یعنې شیطان د ځان دپاره اولی نو بیا دې ئه د موکل دپاره اولی دا طریقہ جائز ده او بهتره دا ده چه

اول درې واړه جمرات د ځان دپاره اولی بیا چه راواپس شی نو درې واړه جمرات به د موکل دپاره اولی۔

۲۶- کله چه یو سړی په هوشه شو او نائب ئه اونه نیولو تردې چه د منی ورځه ترې تیرې شوې نو پدې سړی اعاده لازم شوه او که وکیل ئه اونیولو بیا پرې په هوشی راغله نو هیڅ حرج نشته۔

۲۷- طواف او سعی په لاندې چغت کښه کول افضل دی او په بره چغت کښ جائز دی لیکن د ضرورت په وخت کښه او که سعی په بره چغت کښه کوی نو دا کوشش به کوی چه په سعی کښه د صفا مروه د حدودو نه بهرنشی (مینځ مینځ کښه دې سعی کوی)۔

۲۸- په عمرې والا باندې طواف وداع نشته په راجح قول د علماؤ کښه۔

(شرح مسلم ۴۲۷/۱ - البیهقی ۱۱۶/۵)

او په سنن کبری کښه ورسره د (الحاج) قید راغله دې یعنې طواف وداع په حاجی باندې واجب دې او په عمرې والا باندې نه دې واجب۔

○○○○○○○○

د هدی احکام

- ۱- خوک چه تمتع یا قران والا وی په دوی هدی لازم ده چه په منی کښ به ذبح کول شی په ورځ د اختر او حاجی تره پخپله هم خوراک کول شی. او حاجی مفرد باندې قربانی یعنی هدی نشته.
- ۲- دویم د هدی او اضحیه یعنی قربانی مینځ کښه فرق دی او هغه دا چه هدی فرض ده او قربانی په نزد د بعضی علماء واجب ده لیکن هغوی وائی چه په مسافر نشته. او اکثر علماء ورته سنت وائی او په مسافر ئه هم واجبوی.
- ۳- دریم: خوک چه طاقت د هدی نه لری نو لس روژې به نیسی، درې د عرفه د ورځې نه مخکښه او او د حج نه روستو (سوره البقره) او د اضحیه نه موندلو په صورت کښه روژې نیول نشته.

۴- د هدی په ځای پیسې ورکول فقیرانو ته دا حرام دی او سخته گناه ده دا د ځان نه شریعت جوړول دی.

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَائُهَا وَلَكِنْ يَنَالُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ﴾

(سورة الحج)

- ۵- د هدی ذبح کول په غیر د حرم نه بل ځای کښ نه دی جائز که چا ذبح خارج د حرم نه او کره نو بیا به دوباره ذبح کوی اکر که دا غوښه ئه حرم ته راوړی وی او په فقیرانو ئه تقسیم کړی وی.

- ۶- دارنگ د اختر د ورځ نه مخکښه هدی ذبح کول جائز ندی که چا د اختر د ورځې نه مخکښه ذبح او کره نو بیا به بله ذبح کوی.
- ۷- د چا نه چه هدیه د ناپوهی نه پاته وی نو روسته دې په حرم (مکه مکرمه) کښ ذبح کړی او که کورته راغلی وی نو مکه مکرمه کښه دې ځان له وکیل اونیسی چه دده دپاره ذبح او کړی.
- ۸- که دیو سړی نه د هدی طاقت وی او نه ئه د روژې نیولو وسع وی ځکه چه بیمار دې نو چه کورته راغی لس روژې به اونیسی او نور څه پرې نشته.
- ۹- که یو سړی په سوال یا ذوالعقده کښ عمره او کړی او بیا واپس کورته لاړو بیا حج ته راغی نو راجح دا ده چه دا تمتع نه دې په ده هدیه نشته دا د عمر بن الخطاب او ابن عمر رضی الله عنه نه نقل ده او که کورته لاړ شی بلکه جدې یا طائف یا بل ځای ته لاړو بیا حج ته راغی نو په ده باندې هدیه لازم ده.

د حرم شریف حدود

یو مسجد حرام دې او بل حرم دې د حرم زمکه لویه ده او د حرم دپاره خپل احکام دی چه د هغه دپاره حدود د حرم معلومول ضروری دی د مکه مکرمه حرم د شمال جانب نه چه تنعیم دې شپږ کلو میټر دې او جنوبی جانب ئه اضات دې چه ددې او د کعبه شریفه تر مینځ دولس کلو میټره لاره ده او مشرقی جانب نه جعرانه

ده چه ددے ترمینخ شپارس کلو میتره او د شمالی شرقی جانب نه وادی نخله ده چه ددے او مکه ترمینخ خوارلس کلو میتره فاصله ده ددے او د مغربے جانب نه الشمیسی دے چه هغه ته حدیبیه هم وائی ددے ترمینخ پنخلس کلو میتره دی کله چه انسان پدے لار ورتیریری نو دوه کانری د سرک په سر باندے ولاړ دی دیو میتره په مقدار چه هغه د حرم د حدودو نښه ده۔

(فقه السنه ۱/۶۷ - الاطلاق النفیسه: ۶۰)۔

پدے حدودو کښ دننه ښکار کول جائز نه دی، بوتی گیاه گمانے شو کول هم روا نه دی او پدے کښے گناهونه کول هم ډیره سخته سزا لری او پدے کښے د گناه اراده کول هم سبب د سزا دے ددے نه بهر قربانی یعنی ذبح کول جائز نه دی لکه مخکښ بیان شو۔ د مدینے طیبے حرم هم شته چه هغه د جبل عیر نه تر جبل ثور پورے دے او جبل ثور د احد نه شاته دے پدے کښے هم ښکار کول جائز ندی دارنگه ددے ونه بوتی وهل جائز ندی دے باره کښ ډیر احادیث بخاری، مسلم وغیره کښے لیدلے شی۔

۲- په مکه مکرمه کښے یو مونخ په یو لاکهه دے باقی نورو اعمالو کښ صحیح روایت نه دے راغله چه هغه هم په یو لاکهه دی صرف امید د الله تعالی نه کوو چه د فضیلت د دغه ځائے په وجه په ډیرو چندانو ئے قبول کړی نو هغه خلق چه هغوی پیسے روپی حرم شریف ته لیږی د خیرات کولو دپاره نو د هغه نه دا بهتره ده چه خپلو خپلوانو یا گاونډیانو له ئے ورکړی۔

د عرفات، مزدلفه او منی مسائل

۱- په حج کښ اهمه فریضه عرفات کښه حاضریدل دی د هغه وخت د عرفه د ورځ د زوال نه پس تر د اختر د ورځ د صبا راختلو پورے دے۔ پدے وخت کښے چه څوک لږ ساعت دپاره عرفات ته لاړلو برابره ده که اوده وی که یه هوشه که هر حالت کښے وی نو دده فرض ادا شو لیکن صحیح وخت د عرفات دا دے چه د زوال نه پس به عرفات ته داخل شی او د غروب الشمس نه پس به راکوزیږی۔

۲- د عرفه په ورځ حاجی دپاره روژه نیول غوره ندی بلکه پدے ورځ کښ ذکر، دعا له زور ورکول پکار دی۔

۳- په عرفات کښ به جمع بین الصلاتین کوی او دارنگه قصر به کوی دا عمل د رسول الله ﷺ او د هغه د صحابه کرامو وو، څوک چه ددغه عمل خلاف کوی نو هغه د سنت محمدی نه خلاف کوی۔ دارنگ په مزدلفه کښ جمع بین الصلاتین کول پکار دی یعنی د ماښام او ماسخوتن مونخ به یو ځائے کوی سره د قصر نه یعن دوه رکعاته به د ماسخوتن او درے رکعاته به د ماښام کوی۔ دارنگه د منی په درے ورځو کښ هم قصر کول پکار دی اگرکه ته مکه مکرمه کښه مقیم ئے۔ پدے باندے امام ابو داود باب اینی دے (باب القصر لاهل مکه)۔

ابن عمر رضی الله عنه به مکه کښ مقیم وو څو کله به چه

منی ته تللو نو بيا به ئه هلته قصر کولو (فقه السنه ۱/۶۳۹)۔

۴- په عرفات مزدلفه او منی کښ د ذکر تلبیه، سکینه او آرام خیال ساتل پکار دی په مزدلفه کښه هر ځایه ووقوف کول شې سوی د وادی محسر نه ځکه دغه د اصحاب الفیل د عذاب ځای دده نه ځان ساتل پکار دی۔

۵- **د اختر** په ورځ اعمال پدې ترتیب سره کول پکار دی :

۱- اول شیطان ویشتل

۲- بیا ذبح کول او سر خرڅیل یا صرف سر خرڅیل

۳- بیا طواف زیارت کول او د ترتیب سنت دده که چا پدې کښه بې ترتیبی او کره نو په ده باندې هېڅ نشته رسول الله ﷺ صحابه کرامو رضی الله عنهم ته فتوی ورکړې وه چه :

إِفْعَلْ وَلَا حَرَجَ - کوه څه گناه پکښ نشته یعنی کرامو د تقدیم او تاخیر متعلق تپوسونه کول چا وئیل چه ما طواف مخکښه اوکړو، چا اووئیل چه ما ذبح مخکښه اوکړه چا اووئیل ما سعی مخکښه اوکړه نو نبی ﷺ ټولو ته اووئیل چه خیر دده پدې کښه څه حرج نشته څوک چه وائی دم پدې لازمېږي نو هېڅ صحیح دلیل ورسره نشته۔ (بخاری، مسلم)۔

۶- حج قران کول او ځان سره هدی نه بوتلل۔ حج قران کښ د هدی خاړو بوتلل شرط دی او ډیر خلق دا مسئله نه پیژنی بلکه بعض مولیان ترې هم خبر ندی، دده باره کښه تفصیل بخاری، مسلم کښه د جابر وغیره حدیث کښه ذکر دده۔

۷- بعض خلق د عرفه شپه منی کښه نه تیروی سیده د مکې نه عرفات ته ځی دا کار غلط دده بلکه په منی کښه شپه تیروول سنت دی۔

قال النبی ﷺ : حُذِرُوا عَنِّي مَنَاسِكُكُمْ۔

او دا د رسول الله ﷺ فعل هم دده، د حج نه میله جوړول ندی پکار۔

۸- دارنگه بعض خلق مزدلفه کښه د اختر شپه نه تیروی سیده منی ته ځی دا کار غلط دده بلکه شپه تیروول مزدلفه کښه ضروری دی تردې چه سحر مونځ ډلته اوکړې بلکه بعض محققین علماء دیته رکن وائی یعنی فرض ئه گنړی۔ صرف کمزور زنانو او ماشومانو او مریضانو ته اجازت دده چه د نیمه شپه نه روسته لاړ شې منی ته۔

۹- بعض خلق په مسجد حرام او مسجد نبوی کښه د مونځ کونکی په مخکښه تیرېږي او حال دا دده چه رسول الله ﷺ خو په مسجد نبوی کښه منع کړیده د تیریدلو نه په مخکښه د مونځ کونکی او فرمائیلی ئه دی :

لَوْ يَعْلَمُ الْمَارِئِينَ يَدِي الْمُصَلِّي مَا ذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ. متفق عليه۔

دا حدیث عام دده شامل دده مسجد حرام او مسجد نبوی او نورو مساجدو ته۔ نو حتی الوسع د مونځ کونکی مخه ته مه تیرېږه۔ چه گناه ځان سره رانه وړې او کوم حدیث کښه چه استثنا

د مسجد حرام راغله ده هغه ضعیف دی رواه ابن ماجه.

۱۰- اهل علم لره پکار دی چه دعوت الی الله تعالی جاری اوساتی او خلق د کتاب او د سنت د عظمت نه خبر کړی او تعصب مذهبی او وطنی او لسانی او سیاسی پریدی صرف قرآن او حدیث ته درجوع او کړی دا صرف د کامیابی لاره ده.

۱۱- نا اشنا مسئله:

بعض تاجران خلق د تجارت په ویزه لارشی نوبیا سعودی حکومت اجازت نه ورکوی چه حج دی او کړی او که بلا احرام مکه مکرمه ته ځی برائے تجارت نو اجازت ورکوی نو آیا دغه سره که جامو کنبه احرام او ترې نو څه حکم به ئی وی؟ دارنگه هغه خادمان چه د حجاجو خدمت له ځی نو هغوی احرام ته نه پریدی په میقات کنبه او هغوی د حج اراده لری نو ددی حل دا دی - ان شاء الله - چه احرام دی او ترې یعنی نیت دی او کړی او خپلو جامو کنبه دی حرم ته داخل شی او طواف او سعی دی او کړی بیا دی حج او کړی خپلو جامو کنبه او یا که جامه اویاسی او احرام اچوی چه قادر شی نو په ده باندی دم (قربانی) لازم دی او که نه؟ دوه قوله د علماؤ دی:

۱- اول قول دا دی چه دم به وړ شی ځکه گنله جامه ئی اغوستی دی (کومه چه په حالت د احرام کنبه اغوستل ناروا دی) اگرکه معذور دی لیکن معذور باندی هم دم راځی لکه قرآن کنبه دی ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَلْيَدِئْهُ مِنْ صِيَامٍ﴾

أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ نو گوره معذور باندی ئی فدیہ راوسته ده.

دارنگه دا به هم دم ورکوی.

۲- قول ثانی دا دی چه په ده څه نشته ځکه د بخاری روایت کنبه راځی: فَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَبْسِ السَّرَاوِيلَ.

که لنگ نه وی نو پرتوگ اچول جائز دی، دا دی و اچوی. او پدی حدیث کنبه ورسره فدیہ او دم ندی ذکر شوی او نه بل روایت کنبه راغله دی او په قیاس باندی دم نه لازمیږی او هم دا قول صحیح دی او آسان دی والحمد لله.

۱۲- مسئله: ملتزم د دروازې او حجر اسود مینځ مقام ته وائی پدی ځای کنبه دعا قبلېږی او نبی علیه السلام دلته سینه او منځ او لیچه مبارکه ایخوستی دی.

او گوره الصحيحه (۲۱۳۸/۵)

(لیکن دا خبره یاد ساتل پکار دی چه د ملتزم د طواف وغیره سره تعلق نشته بلکه دا د عام وخت خبره ده یا چه کله د حج نه واپس کیږی نو دلته دی دعا او غواړی).

۱۳- په حالت د حیض کنبه طواف جائز ندی، ځکه طواف په مسجد کنبه دی او مسجد ته د زنانه راتلل ندی جائز. دغه شان په ې اودسی کنبه هم طواف ندی پکار.

۱۴- د ماشومانو د حج بیان.

۱- اوله مسئله داده چه د ماشومانو حج په اتفاق د علماؤ سره

صحیح دے حدیث د بخاری او مسلم کنبے دی : (أَلْهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ : نَعَمْ) یو زنانه رسول الله ﷺ ته اوفرمائیل چه ددے ماشوم دپاره حج او کرم نور رسول الله ﷺ ورته جواب ورکړلو چه آؤ! او ثواب به ستا کپړی [مسلم]۔

۲- او دا حج به نفلی حسابیږي او اجر به ئے د مور او پلاروی فرض حج به بیا کوی چه بالغ شو او وسع ئے کیدله، دا اجماعی مسئله ده۔

۳- : چه ماشوم کله څه جنایت او کړی لکه عطریا سر پتول یا نور محظورات د احرام شو نو آیا په ده فدیة او جزاء شته او که نه؟ دے کنبے راجح قول دا دے چه هیڅ پرې نشته، ځکه نبی علیه السلام فرمائی :

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يُلْغَ - الحديث۔

نو په حقوق الله تعالی کنبے په ده څه نه راځي هاؤ! که پردے مال هلاک کړی یا قتل وغیره او کړی بیا د هغه بدله پرې شته۔ دارای د دیرو علماؤ ده لکه احناف، اهل الظواهر اهل الحديث والسنه۔ بعض علماء پرې فدیة وغیره واجبوی ځکه دده حج صحیح دے احرام ئے صحیح دے نو جنایت ئے معتبر دے، لیکن داقیاس دے او حدیث باندے عمل پکار دے۔

۴- نیابت به د ماشوم د طرفه صرف په شیطان ویشتلو کنبے وی باقی ټول احکام به خپله کوی او قربانی ترې بل څوک کول شی۔

۵- که یو سرې ماشوم په اوگه کینوی او د خپل طواف نیت او کړی او ورسره د ماشوم نیت هم او کړی آیا دا صحیح ده او که نه؟ نو ظاهر دا ده چه ددواړو طواف اوشو او همدا خبره غوره ښکاری ځکه نبی علیه السلام د ماشوم دپاره جدا طواف باندے امر ندے کړے۔ په (فتاوی اسلامیه ۱۸۲/۲) کنبے داسے دی۔

۶- د ماشوم د طرفه به څوک نیابت کوی چه احرام ورلره او ترې او نیت ورلره او کړی نو ظاهر دا ده چه هرولی ئے کولے شی که مور ئے او کړی هم صحیح ده (وَلَكِ أَجْرٌ) مسلم۔

۷- د ماشوم په حج کنبے اجر هغه ته هم ملاوېږي او مور پلار ته هم ملاوېږي - کما فی المرعاة (۳۱۲/۸)۔

په حج کنبه نائب نیول

۱۵- پنځلسمه مسئله : په حج کنبے نائب نیول جائز دی لیکن په څو شرطونو باندے :

۱- اول شرط دا دے چه مؤکل به عاجز وی یا به مړ وی که طاقت لری نو نائب نشی نیولے۔

۲- دویم شرط دا دے چه بالغ مسلمان به وی۔

۳- دریم شرط دا دے چه مخکنبے به نائب ځان دپاره حج کړے وی او که هغه حج نه وی کړے نو بیا نیابت نشی کول ځکه صحیح حدیث کنبے راځي :

(حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُبْرُمَةَ)

(رواه ابو داود وهو قول اكثر اهل العلم، سبل السلام (۱۸۴/۲))

اولا خان دپاره حج او کره بیا دبل نه کوه۔

۱۶- زنانه دسری د طرفه حج کولے شی او سرے د زنانه د طرفه۔ کما فی البخاری۔

۱۷- یو سرے فقیر وی بل مال ورکړو خان له ئے پرے حج او کړو بیا دا فقیر مالدار شو آیا دوباره په ده حج لازم دے؟

جواب: نه دے لازم بلکه یو حج کافی وی ځکه الله تعالی بیت الله ته تگ یو ځل لازم کړیدے او دا سرے غنی شو په مال دبل باندے۔ (السبل الحرار ۱۶۱/۲، فتاوی الدین الخالص)۔

۱۸- څوک چه مونځ نه کوی د هغه د طرفه حج کول جائز ندی که مړ وی او که ژوندے، دارنگه څوک چه مونځ نه کوی او حج له ځی د هغه حج باطل دے ځکه تارک الصلاة (مونځ پرېخودونکے) کافر دے مرتد دے او د مرتد عبادات قبول ندی تردے چه ایمان راوړی۔ دے مسئله کنبے اختلاف شته لیکن دا قول احتیاطی دے۔ فتاوی اسلامیه (۱۸۵/۲)

۱۹- څوک چه دبل نه حج کوی په مذکوره شرطونو باندے نو آیا حج قران به ورته کوی او که تمتع او که افراد نو فقه حنفی کنبے لیکي چه حج قران به کوی ځکه چه تمتع خو بیا حج د مکے نه جوړېږي او دلته مؤکل ورته د پاکستان نه د حج پیسے ورکړیدی نو د هغه مخالفت راځي۔

(لکه عالمگیری، کفایة المفتی (۳۳۳/۴) کنبے دی)۔

لیکن ظاهر داده چه حج قران کنبے د هدی بوتلل د میقات نه شرط دے او هغه اکثر خلق نه کوی او نه ئے کولے شی نو حج افراد دے او کړی او که تمتع کوی هم صحیح ده ځکه مؤکل د طرفه د هغه حج اجازه ده چه کوم کیدے شی او چه کوم نشی کیدے نو وکیل په هغه مکلف ندے۔

۲۰- محرم بل محرم له سرد اختر په ورځ خرئیلے شی کله چه د شیطان ویشتلو او ذبح نه فارغ شی۔

او کوره اللباب (۱۵۴) وابن ابی شیبہ (۱۲۳/۴)۔

۲۱- په طواف کنبے موالات یعنی پرله پسے والے شرط دے او که نه؟ نو صحیح داده چه موالات په طواف کنبے شرط ندے۔

قال النووی فی المجموع (۴۸/۸):

اجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَى أَنَّ الْقُعُودَ الْبَسِيرَ فِي أَثْنَاءِ الطَّوَافِ لِلِاسْتِرَاحَةِ جَائِزٌ۔

[د مسلمانانو اجماع ده چه د استراحت دپاره طواف کنبے لږ شان کیناستل جائز دی]۔

دارنگه که جمعه او درېږي او طواف لا پوره نه وی نو مونځ به او کړی او بیا به طواف د هغه ځای نه شروع کړی لیکن دانیم گردش دے بیا د سره کړی او ټول طواف دے نه د سر نه کوی۔

(فتاوی هیئة کبار العلماء ۴۶۴/۱، محلی: ۵)۔

لیکن که عبث او بلا ضرورت انقطاع ئے طواف کنبے راوستله لکه تېلفون کوی یا روتی ته کینی یا چا سره گپ شپ دپاره کینی

نوبيا طواف باطل دے۔

والتحقيق في الدين الخالص، السيل الحرار ۱۹۲/۲ النيل ۱۱۰/۵

۲۲- حج تمتع او قرآن اهل مکہ نشی کولے لکه قرآن فرمائی:
﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾۔

یعنی حج تمتع او قرآن د آقا قی کسانو دپاره دی۔ دے باره کنبے روایت د ابن عباس بخاری کنبے هم شته۔

۲۳- حج اکبر بعض خلق وائی هغه حج دے چه جمعه او عرفه جمع شی، دا اصطلاح د قرآن او حدیث نده هاؤ! د دغه حج فضیلت شته۔ لیکن حج اکبر هر یو حج ته وائی او حج اصغر عمرے ته وائی او کوم روایت کنبے چه راغلی دی چه عرفه او جمعه جمع شی نو د اوو یا (۷۰) حجونو نه زیات ثواب لری نو هغه ضعیف بلکه موضوعی حدیث دے۔

زاد المعاد ۱۷/۲، صحیح الجامع الصغیر و مقدمته ۵۴ ضعیفه ۳۴۱/۳
۲۴- د زنانه سفر په غیر د محرم نه د حج، عمرے دپاره روا نده اگر که ډیرمه زنانه ورسره وی، نبی علیه السلام فرمائی:
لَا يَجُزُّ لِمَرْءَةٍ تَوَمَّنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ يَوْمًا وَلَيْلَةً إِلَّا وَمَعَهَا مُحْرِمٌ۔ متفق علیه۔

(هیڅ یوې ښځې لره چه په الله او په ورځ د آخرت ایمان لری دا روا نه دی چه د یوې ورځې او د شپې سفر بغیر د محرم نه اوکړی۔

۲۵- که محرم نه وی پدې حج فرض نده۔

۲۴- که یوه زنانه خاوند حج ته نه پریدی نو دے له جاز دی چه

د ورور سره یا پلار سره لاره شی او د خاوند اجازت ته ضرورت نشته۔ حدیث دے (لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ الْخَالِقِ) د فرض حکم په مقابله کنبے د مخلوق خبره منل نشته۔

۲۶- په حج یا عمره کنبے زنانه د حیض د منع کولو کول خورلے شی پدې شرط چه ضرر نه ورکوی۔

الفتاوى الاسلاميه (۱۸۵/۲)

۲۷- حج کول په هغه چا فرض دی چه په جهاز یا گاړی کنبے یا پیدل په اس وغیره تللے شی بیت الله ته او بدن ته روغ وی، دومره نفقه ورسره وی چه خپله خرچه اوکړی او کور کنبے هم خرچه پریدی (مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا - اى الزاد والراحلة الحديث)۔

بعضه خلق ښه مالدار وی او بیا هم حج نه کوی ځکه چه مال په اسراف طریقې خرچ کول غواړی، د دنیا سامانونه راوړل یا خیراتونه کول وغیره، نو د فرض عمل نه په بدعت پاتے شی۔

۲۸- د پلار په مال بچے مالدار نده هاؤ! که پلار اجازت ورکړی چه حج اوکړه زما په مال باندې بیا پرې حج فرض شو ځکه دا هم مالدار شو په هبه سره۔

۲۹- یو سړی د حج او عمرې هر کال نذر منلے وی لیکن اوس وسع نه کیږی نو څه به کوی؟ الجواب: که داسه حال وی چا یقینا معذور دے نو بیا به د قسم کفاره ورکړی نذر به ته پوره شی
مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَا يُطِيقُهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينِ الْحَدِيثِ۔

(ابن ماجه (۲۱۲۷) وهو موقوف على ابن عباس وسنده صحيح -

۳۰- په یو مزدور یا پولیس چه اسلامی حکومت د حج اجازت نه ورکوی نو آیا حج پرې شته؟

جواب: آؤ! حج پرې فرض دے د الله تعالی د طرفه، د حکومت خبره یا د بل خبره په مقابل د الله کنب نه منل کیږی هاؤ! که پریدې عمل او کار بریادیږی نو بیا به ضرور اجازت اخلی که نه ئې ورکوی کار به پریدې. (الفتاوی الاسلامیه ۱۸۹/۲).

۳۱- د قرض اداء کول مخکښه دی له حج کولو نه هاؤ! که مال ورسره د حج بیل وی او د قرض جدا نو بیا خیر دے، دارنگه که قرض په آسانی سره خلاصه شی نو بیا باک نشته.

۳۲- په قرض پیسو حج کول صحیح دی لیکن که د قرض اداء کول گران وی بیا تره ځان ساتل پکار دی ځکه قرض معامله سخته ذمه واری ده.

۳۴- مورپلار که مالدار وی او حج ئې نه وی کړې او مړ شو او مال تره پاتې وی نو واجب ده چه حج تره اوشی او که مسکینان وی نو بیا په اولادو باندې واجب نه ده چه د هغوی د طرفه نه حج اوکړی هاؤ! که تبرعا او احسانا ئې کوی نو غوره ده.

۳۵- کله چه نیت د احرام ځان دپاره اوتړی او بیائې بدلوی د پلار یا مور دپاره نو د اتیک نده ځکه الله تعالی فرمائی: ﴿وَاتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ اکثر اهل علم فرمائی: حج او عمره په شروع سره لازمیږی.

۳۶- یو حج د دوه کسانو د طرف نه بالاتفاق نه صحیح کیږی.

۳۷- جدہ میقات ندے که څو ک جدی ته بلا احرام اور سیدو او د حج یا د عمره اراده ئې وی نو په ده باندې میقات ته تلل لازم دی که ورله ممکن وی او که چرته ممکن نه وی نو د بعض علماؤ په نیز په ده باندې دم لازم دے.

او که د حج یا عمره اراده ئې نه وی روسته ئې اراده پیدا شی نو بیا د جدہ وغیره نه احرام تړل شی (بخاری).

۳۸- په هیره یا په خطاء سره ویخته یا نو کونه اخستلو باندې هیڅ نشته قال تعالی:

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ. إِنَّ اللَّهَ تَحَاوَزَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَا وَالنَّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْرِهُوا عَلَيْهِ.

ابن ماجه.

۳۹- دارنگه که چا په احرام کښې سهوا یا په خطا سره څه ښکار مړ کړو نو په ده باندې جزاء نشته علی القول الراجح. کوم اثر چه قرطبی یا تفسیر احسن الکلام ۴ / کښې لیکلے نو هغه مرفوع او صحیح حدیث ندے بلکه د صحابو اقوال دی دیو بل سره متعارض دی هلته ئې اوگوره، قرآن کښې ﴿مُتَعَمِّدًا﴾ قید راغله دے په همدے عمل پکار دے.

۴۰- بعض خلق طواف فرض مخکښې د عرفات د تللو نه کوی دا غلط کار دے طواف فرض د اختر د نیمه شپه نه مخکښې په اتفاق سره نه کیږی بلکه د اختر په ورځ یا په صبا له کول پکار دی.

۴۱- طهاف وداغ - آخری طهاف دم چه د هغه نه روسته

حصاریدل نشته مگر که درش (گنبرے) دوجه نه پاتے شی لږ وقت
نوباک نشته۔ دارنگه که د طواف وداع نه بعد څه سامان مکه
کښه اخلی نو خیر دے۔

۴۲- په حرم شریف کښه یو شه چا او موندلو نو لازما به ئه
اعلان کوی همیشه دپاره، خو که دا کار ورته گران وی نو حکومت
ته ئه دے اوسپاری، ځکه لقطه د حرم همیشه حرامه ده۔ د باقی
علاقو پشان حکم نه لری (بخاری، مسلم)

۴۳- شیطان ویشتلو کښه بعض خلق هغه عمود (ستنه،
دیوال) ته شیطان وائی او حال دا دے چه شیطان ویشتل هغه
حوض دے کوم کښه چه دغه ستنه ولاړه ده۔ دا ستنه نښه ده د
شیطان، نو ته به کانږه د هغه حوض کښه اچوے دغه ولاړه ستنه،
دیوال ویشتل نشته، هاو که هغه دے او ویشتلو او کانږه حوض
کښه واقع شو نو کار او شو۔

۴۴- په تقدیم او تاخیر د طواف یا سعی یا شیطان ویشتلو یا
ذبح کولو کښه څه نه لازمیږی لیکن پدے ترتیب سره حج کول
غوره او افضل عمل دے (ردح طس) یعنی رمی، شیطان ویشتل،
بیا ذبح کول، بیا سر خرڅیل، بیا طواف بیا سعی کول۔

او هر چه اثر د ابن عباس دے :

[مَنْ نَسِيَ مِنْ نُسُكِهِ شَيْئًا أَوْ تَرَكَ فَلْيُهِرِّقْ دَمًا].

نو دا د نبی ﷺ قول ندے او د ابن عباس نه نقل شویدے په
سنن کبری کښه دارنگه ارواء الغلیل (۱۱۰۰) باسناد صحیح

لیکن دا رأی د ابن عباس ده او مرفوع حدیث کښه خطا او تسیان
معافی راغله ده لکه الموسوعة الفقهية لحسين بن عوده کښه
تفصیل دے (۲۹۸/۴)۔

○○○○○○

خاتمه د کتاب

د مسجد نبوی او نبی ﷺ د قبر زیارت ته (زما نفس دے د هغه نه قربانی شی) **او دارنگه غار حراء یا نورو مسجدونو ته د تللو بیان** -

اوله خبره داده : چه په حج کښه مدینه ته تلل نه فرض نه واجب او نه سنت دی. بلکه مدینه طیبه ته تلل د حج سره هیڅ تعلق نه لری بلکه مدینه طیبه ته تلل په غیر د حج نه سنت دی او اظهار محبت دے لیکن حاجیان ځکه په حج کښه مدینه ته ځی چه مدینه ته جدا سفر کول د پاکستان نه یا د بل ملک نه کول گران دی هر څوک چه د مدینه طیبه ته تلل غواړی نو هغه دے اول دے حدیث باندے عمل کولو دپاره لار شی چه رسول الله ﷺ فرمائی : چه زما مسجد کښه یو مونځ کول په زرو (۱۰۰۰) مونځونو حسابیږی. [بخاری، مسلم] -

او کوم روایت کښه چه پنځوس زره مونځونه راغلی دی هغه روایت ضعیف دے نو هرکله چه مدینه طیبه ته اورسیږی او په مسجد نبوی کښه تحیه مسجد او کړی نو بیا به د رسول الله ﷺ د روضه مقدسه دپاره ورشی لیکن د اول نه به د محمد ﷺ د قبر زیارت اراده نه کوی دا خبره ځکه کوو چه بیا د حدیث د محمد

ﷺ نه خلاف راځی او داسه نه ده پکار چه محمد ﷺ سره مینه کوی او د هغه دوینا نه مخالفت کوی بیا به ددے مثال داسه شی لکه پښتانه وائی (د خره مینه لغظه وی) -

او د هغه په حدیث کښه دا دی :

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَشْدُوا الرَّحَالَ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ، الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى وَمَسْجِدِي هَذَا. متفق عليه.

ترجمه : روایت دے د ابوسعید الخدری نه چه رسول الله ﷺ فرمائی دی چه سفر به نه شی کول او بل روایت کښه راځی چه سفر مه کوی هیڅ ځای ته مگر درې جماتونو ته ئے کوی ځکه دا موجب د ثواب دی چه هغه مسجد حرام او بیت المقدس او مسجد نبوی دے -

او بله وجه داده چه پدے باندے ټولو صحابو - رضی الله عنهم - اجماع کړیده چه یو ځای ته یا یو قبر یا یو مسجد ته - سوا ددے دریو مسجدونو نه - سفر کول پدے نیت چه هلته ثواب ډیر ملاویږی دا ناروا او بدعت دے -

او کوم صحابه چه بصره، کوفه، شام، مصر، او یمن وغیره کښه اوسیدل نو یو هم د رسول الله ﷺ د قبر زیارت نه دے کړے -

بلکه کوم خلق چه هغه حدیث پیش کوی چه بلال رضی الله عنه رسول الله ﷺ په خوب کښه اولیدلو چه ورته وے وئیل چه بلاله ! ول مدینه طیبه ته نه راځی نو بلال رضی الله عنه مدینه ته

ورغے او مسجد نبوی کنبے ئے اذان او کړلو او مدینه په لېزان شوه او ټول خلق په ژړا شو تر دې چه بنځے د کورونو نه راووتلے۔ دا حدیث نه دے بلکه دروغ دی [المنار المنیف]۔ او گوره الموضوعات لابن جوزی۔ او دا حدیث په اتفاق د علماؤ نه دے ثابت۔

امام مالک چه د مدینه طیبے اوسیدونکے عالم دے هغه به دا قول بد گنړلو چه یو سره او وائی: زرت قبر النبی ﷺ۔ ما د رسول الله ﷺ د قبر زیارت او کړلو او همدارنگه پدې خبره باندې نور ډیر دلائل دی۔ بعضے خلق دا حدیث پیش کوی:

رسول الله ﷺ فرمائی: چا چه ځما زیارت زما د مرگ نه پس او کړلو تو گویا کښ د زما په ژوند کښ زما زیارت او کړلو دا حدیث موضوع دے، دروغ ژن دے یعنې چا رسول الله ﷺ باندې دروغ وئیلی او جوړ کړیدی۔ او بعضے بل غلط حدیث پیش کوی چه:

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَزُرْنِي فَقَدْ حَفَانِي - او - مَنْ زَارَنِي وَزَارَ ابِي فِي عَامٍ وَاحِدٍ ضَمِنْتُ لَهُ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ.

ترجمه: چا چه حج او کړلو او زما زیارت ئے او نکړو نو ده زما سره جفا او کړه او چا چه په یو کال کښ زما او زما د پلار یعنې ابراهیم علیه السلام زیارت او کړو نو دا به جنتی وی۔ دا ټول روایتونه غلط دی اگر که مولیانو په خپلو کتابچو کښ لیکلی دی۔ ځکه دا حدیثونه په صحاح سته و کښ نشته۔ او نه په

مسند احمد کښ شته او نه په نورو مشهورو کتابونو د احادیثو کښ شته بلکه دا قسم روایتونه دارقطنی په موضوعی سندونو سره ذکر کړیدی نو دے قسم حدیثونو له هیڅ قسم اعتبار په دین کښ نشته۔ بعضے یې تحقیقه خلق وائی: چه دا خو صرف د شیخ الاسلام ابن تیمیة قول دے او نور علماء داسه نه وائی۔

زه وایم چه ټول پیغمبران خصوصاً نبی ﷺ او ټول صحابه او تابعین او ټول امت مسلمة پدې خبره کومه چه مخکښ بیان شوه متفق دی، سوا د څو بدعتیانو نه څه پکښې ځان ته محبان رسول الله وائی۔ او حال دا دے چه نه د هغه د سنت نه خبر دی او نه د هغه د طریقے نه خبر دی بلکه هسے یې ځایه دعوی کوی۔

نو اے مسلمانانو! د صحیح دین تابعدار شی ځکه محمد ﷺ مونږ په واضحه لار پرېښی یو مونږ ته ئے پوره دین رارسولے دے د دین تابعداری کول ضروری دی نورو طریقو جوړولو ته حاجت نشته۔

کله چه مدینه طیبے ته اور سیرې نو اول به مسجد نبوی ته لاړ شی هلته به په سنت طریقه داخل شی یعنې درود به او وائی او دا دعا به او وائی:

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ.

لکه حدیث د مشکات کښے راغلی دی بیا که د جمعه وخت نه وونو دوه رکعتہ تحية المسجد به کوی که چا په (روضة من رياض الجنة) کښے او کړل نو ډیره ښه ده بیا به د رسول الله ﷺ

روضه مبارک ته راشي او درود، سلام به او وائي، قبله ته به ئې شاوي او حجرې ته به ئې مخ وي.

عبد الله بن عمر رضی الله عنهما به داسې سلام کولو:

السلام عليك يا رسول الله السلام عليك يا ابا بکر، السلام عليك يا ابیہ السلام دے وی په تاباندې اے د الله رسول. سلام دے وی په تاباندې ابوبکره! سلام دے وی په تاباندې اے پلاره! ځکه چې عمر رضی الله عنه دده پلار وو (موطا امام مالک) او همدارنگه سلام به نورو صحابه کرامو کولو.

او کله چې مسجد ته داخل شي امام احمد، شافعی، مالک - رحمهم الله - وائي: چې په وقت د درود او سلام کبې به حجرې د رسول الله ﷺ ته مخ کوي او قبله ته به شا کوي او د امام ابو حنیفه قول دا دے چې حجرې ته به شا کوي او قبله ته به مخ کوي او بعضې حنفی علماء وائي: چې حجره به چپ طرف ته گرځوي.

او که په سلام کبې سرې دا الفاظ زیات کړي: السلام عليك يا نبی الله ﷺ يا خير خلق الله يا کریم الخلق علی ربه، يا امام المتقین نو صحیح ده ځکه دا ټول صفات د رسول الله ﷺ دي لیکن په اتفاق د علماء سره به سرې د رسول الله ﷺ حجرې ته دعا نکوي بلکه قبله ته به مخ کوي دا اتفاقی مسئله ده بیا به په ابوبکر رضی الله عنه سلام واچوي او بیا به په عمر فاروق رضی الله عنه باندې.

نو کله چې فارغ شي نو قبله ته دې متوجه شي او دعا دې ځان

پاره غواړي مدینه طیبه کبې بل مسجد دے چې هغې ته مسجد نباء وائي او دا اول رسول الله ﷺ آباد کړې وو کله ئې چې مدینه طیبه ته هجرت او کړلو او کله چې مسجد نبوی آباد شو نو بیا به د خالي (هفتې) په ورځ باندې کله په سورلي او کله پیاده ورتلو او دوه رکعاته مونځ به ئې پکبې کولو او دا به ئې فرمائیل: چې مسجد قباء کبې مونځ کول د عمرې هومره ثواب لري نو حاجي صاحب لره پکار دی چې مسجد قباء ته ددې سنت د اتباع دپاره لاړ شي او نور کوم جماتونه چې په مدینه طیبه کبې آباد دي د هغې حکم د ټولو جماتونو پشان دے، د هغې دپاره د عبادت په نیت تگ نشته او که انسان هسې چکر ته ځي نو جائز ده.

بلکه دغه مساجد سبعة (اوه مسجدونه) او مسجد علي او فاطمه او مسجد ابوبکر او مسجد عمر رضی الله عنهم دا ټول جماتونه ترکیانو جوړ کړيدي. دې مساجدو ته تلل او دوه دوه رکعتونه مونځ کول په کبې بدعت دے.

اور رسول الله ﷺ به بقیع مقبرې ته تللو کومه چې مسجد نبوی ته نږدې ده نو حاجیانو صاحبانو له دغه مقبرې ته ورتلل پکار دی. پدې مقبره کبې ې شماره شهیدان صحابه رضی الله عنهم پراته دي او عبرت دې ترینه واخلې چې دا خود ټولو اولیاء کرامو سردران دي او بیا هم نه پرې جنې شته او نه پرې شالونه شته او نه پرې گنبدونه شته او نه ئې قبرونه پاڅه دي.

نو حاجیانو له ترې عبرت اخستل پکار دی او د دنیا نه ې

رغبتی کول ورله پکار دی چه دا صحابه کرام رضی الله عنهم ددے
فانی دنیا نه لارل نو یو ورځ به مونږ هم ځو۔ بیا دے مدینه طیبه
کښه اوسیرې او مسجد نبوی کښه دے مونږ ځونه کوی چه تره
قضاء نشی۔

مدینه طیبه ته په ورتلو کښه بدعات

- ۱- اول بدعت: صرف در رسول الله ﷺ د قبر د زیارت دپاره اراده
کول بدعت دے بلکه سنت طریقه دا ده چه اول به د مسجد نبوی
نیت او کړه بیا به خپله ورسره زیارت هم او کړه۔
- ۲- څوک چه مسجد نبوی ته ځی هغوی ته درخواستونه
(عریضه) ورکول چه محمد ﷺ ته زما دا عرض او کړه او دا عرض
او کړه دا بدعت دے۔
- ۳- مدینه طیبه ته د داخلیدو دپاره غسل کول بدعت دے۔
- ۴- مدینه طیبه ته د داخلیدو په وقت هیڅ قسم دعا او ذکر
نشته دے مقام کښه خاص دعا کول بدعت دے۔
- ۵- د تحیه المسجد نه مخکښه زیارت کول بدعت دے۔ یعنی
اول به تحیه المسجد او کړې بیا به زیارت او کړې۔
- ۶- در رسول الله ﷺ قبر مبارک ته په خشوع سره اودریدل
اودمونږ پشان ښه لاس په چپ لاس کیخودل دا عمل بدعت دے۔
- ۷- په وخت د دعا کښه قبر ته مخ کول افضل نه دی۔

۸- څوک چه وائی د قبر په خوا کښه دعا ښه قبلېږې دا غلط وائی۔
۹- نبی علیه السلام الله ته په وسیله کښه پیش کول بدعت
دے چه یو انسان او وائی اے الله! دده په خاطر زما دا دعا قبوله کړه
ځکه په انسانانو او نیک بندگانو باندې وسیله نیول نشته بلکه
نبی علیه السلام باندې ایمان لرل او د هغه تابعداری کول دا لویه
وسيله ده۔

۱۰- د نبی علیه السلام نه په دنیا کښه شفاعت طلب کول
بدعت دے ځکه د هغه شفاعت به صرف قیامت کښه شروع کیږې۔
۱۱- بعضه جاهلان رسول الله ﷺ غیبیدان گنېږي دا د
مشرکانو عقیده ده۔

۱۲- د تبرک حاصلولو دپاره در رسول الله ﷺ حجره پورې
لاس یا نور بدن راڅکل غلط دی۔

۱۳- د قبر یا د لرگی څکلول بدعت دے۔ دا ټول بدعات په
السنن والمبتدعات، اغاثة اللفهان د ابن قیم، الاعتصام د شاطبی،
فتاوی شیخ الاسلام او حجة النبی د البانی کښه ذکر دی۔

۱۴- امام غزالی په احیاء العلوم کښه درود او سلام څه خاص
الفاظ ذکر کړیدی او حال دا دے چه پدې باب کښه صحیح څه ندی
ثابت بلکه هغه درود غوره دے کوم چه په مانځه کښه لوستلې
شی۔ او د ابن عمر طریقه مخکښه مونږ ذکر کړه۔

۱۵- قبر شریف ته د مانځه دپاره مخامخ اودریدل ډیر لوی
بدعت دے۔ بلکه غیر الله ته سجده ده۔

۱۶- بعضې په محراب كښې دوه دوه ركعاه كوي او دا وائي چه دا در رسول الله ﷺ محراب دى او حال دا دى چه در رسول الله ﷺ په زمانه كښې محراب نه وو بلكه دا خوتركيانو جوړ كړيدى.

هاؤ! روضة من رياض الجنة كښې مونځ شته.

۱۷- د قبر نه گير چاپيره د ذكر او تلاوت دپاره كيناستل بدعت دى. اقتضاء الصراط المستقيم. (۲۱۰)

۱۸- د هر مانځه نه روستو در رسول الله ﷺ قبر له ورتلل او په هغه باندې سلام وئيل بدعت دى.

۱۹- د مانځه نه پس په اوچت آواز سره: السلام عليك يا رسول الله وئيل بدعت دى.

۲۰- په روضه كښې په خاص كجوروسره - چه هغه ته صيحاني وائي - خيرات كول غلط عمل دى.

۲۱- ددې التزام كول چه پخوانى مسجد كښې مونځ اوكرم كوم چه در رسول الله ﷺ په زمانه كښې وو او حال دا دى چه د صف اول خيال نه ساتي دا خبره غلطه ده بلكه ټول مسجد نبوي يو شان حكم لري يعنى كوم زيادت چه په مسجد نبوي كښې شويدى د هغه هم هغه شان اجر دى كوم چه قبل الزيادت دى.

۲۲- خلوښت مونځونه كول په مسجد نبوي كښې ضروري نه دى بلكه يو ضعيف حديث كښې راغلى دى. نو دا ضروري گنډل بدعت دى.

۲۳- د زيارت په ورځ د احد د شهيدانو زيارت كول او دا ورځ

ورله خاص كول بدعت دى.

۲۴- د مسجد نبوي نه په شا راوتل بدعت دى. همدغسې نور بدعات هم شته. چه ځان ساتل ترې ضروري دى.

غاري حراء يا غار ثور ته تلل د چكر دپاره جائز دى ليكن د عبادت يا ثواب په نيت تلل بدعت دى ځكه رسول الله ﷺ ته چه كله وحى اوشوه او په تبليغ ورته امر اوشو نو بيا هغه غارونو ته د عبادت دپاره ندې تلې او نه ئې چاته امر كړيدى پدې خبره باندې. او نه يو صحابي دغه غارونو ته د عبادت دپاره تلې دى.

نو هغه كسان جا هلان دى چه دغه غارونو ته بلا ضرورتې ځي او هلته په غارونو كښې دوه دوه ركعاه مونځ كوئى هلته مونځ كول نشته دى. دا پكښې بل بدعت دى. تاسو به چرته عرب او نه ويني چه هغه دغه غارونو ته ځي بلكه صرف تركيان او بعض افغانان ورته روان وي. او بعض ناپوه ه خلق د خپل ځان سره زنانه هم بوځي. دا هسې تكلف او مشقت كول دى.

بيت المقدس ته سفر كول ثواب لري لكه حديث كښې راځي رسول الله ﷺ فرمائي: چه په بيت المقدس كښې مونځ كول يو په پنځه سوه دى. او دا صحيح حديث دى. او په بعض رواياتو كښې (۲۵۰) دوه نيم سوه مونځونو ثواب ذكر دى لكه په تمام المنه كښې ذكر دى.

ليكن بيت المقدس ته د حج په ورځو كښې تلل څه ضروري نه دى. دا يو څو مسائل مونږ مختصراً ذكر كړل په مشوره د بعضې

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library